

REVUE
CÍRKEVNÍHO PRÁVA
CHURCH LAW REVIEW

91

2/23

XXIX. ročník

*Toto číslo Revue církevního práva bylo financováno
dary a příspěvky členů Společnosti pro církevní právo
a Konferencí katolických biskupů Spojených států amerických.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by donations and fees of members of the Church Law Society,
and by the United States Conference of Catholic Bishops.*

Členské příspěvky, předplatné a dary
Společnosti pro církevní právo směrujte laskavě

z ČR na účet č. **1939518309/0800**

a ze zahraničí na účet vedený v eurech (pro SEPA platby)

IBAN: **CZ62 2010 0000 0025 0114 3973**

BIC/SWIFT: **FIOBCZPPXXX**

Please be so kind and send your
membership fees, subscriptions and gifts

from the Czech Republic to account no. **1939518309/0800**

and from abroad to the account in EUR (for SEPA transfers)

IBAN: **CZ62 2010 0000 0025 0114 3973**

BIC/SWIFT: **FIOBCZPPXXX**

OBSAH

EDITORIAL: Bouřlivý rozvoj kanonického práva a jeho ohlas v odborné právní literatuře (J. R. Tretera)	5
---	---

ČLÁNKY

J. Nagy: Pokuta v systému kanonických trestů katolické církve latinské – historie a současnost	13
M. Weis, S. Příbyl: Církevní tresty uložené Josefu Plojharovi, katolickému knězi, prokomunistickému politikovi	27
M. Sitarz: Jan Pavel II. největším zákonodárcem katolické církve	41
A. Romanko: Reformy Římské kurie po vyhlášení Kodexu kanonického práva z roku 1983 do Apoštolské konstituce Praedicate Evangelium	51
S. Grulichová: Kategorizace věcí dle Bartola de Saxoferrato	63

POZNÁMKY

Návrh novely zákona o církvích a náboženských společnostech v připomínkovém řízení (A. Csukás)	81
---	----

RECENZE A ANOTACE

Jiří Rajmund Tretera: České paměti, Dobrodružný život právníka, profesora právnické fakulty a kněze a jeho rodičů v posledních 120 letech (V. Petkevič)	85
Ignác Antonín Hrdina: Dějiny pramenů kanonického práva (S. Příbyl)	89
Michal Tomášek: Bilanční zpráva 60 (Z. Horák)	95

INFORMACE

58. mezinárodní konfesněprávní konference se sešla v Mülheimu nad Ruhrem (Z. Horák)	97
Úspěšná mezinárodní konference k 40. výročí Kodexu kanonického práva a jeho změnám (M. Menke)	101
Ze Společnosti pro církevní právo	107
Z dalších periodik Společnosti pro církevní právo	117

Z NOVÉ LITERATURY	121
--------------------------------	-----

CONTENTS

EDITORIAL: Tumultuous Developments in Canon Law and Their Resonance in Legal Literature (J. R. Tretera), <i>in English</i>	9
--	---

ARTICLES

J. Nagy: Fines in the System of Canonical Penalties of the Latin Catholic Church – History and Present	13
M. Weis, S. Příbyl: The Church Penalties Imposed on Josef Plojhar, the Catholic Priest and Pro-Communist Politician	27
M. Sitarz: John Paul II – The Greatest Legislator in the Catholic Church	41
A. Romanko: The Reform of the Roman Curia from the Promulgation of CIC/1983 until the Apostolic Constitution Praedicate Evangelium	51
S. Grulichová: Categorisation of Things According to Bartolus de Saxoferrato	63

NOTES

The Draft Amendment to the Act on Churches and Religious Societies in Comment Procedure (A. Csukás)	81
--	----

REVIEWS AND ABSTRACTS

Jiří Rajmund Tretera: Czech Memoirs, the Adventurous Life of a Lawyer, Law Professor and Priest and His Parents in the Last 120 Years (V. Petkevič), <i>in English</i>	87
Ignác Antonín Hrdina: History of the Sources of Canon Law (S. Příbyl)	89
Michal Tomášek: Balance Sheet 60 (Z. Horák)	95

INFORMATION

The 58 th International Religion Law Conference Was Held in Mülheim an der Ruhr (Z. Horák), <i>in English</i>	99
A Successful International Conference to Mark the 40 th Anniversary of the Code of Canon Law and Its Amendments (M. Menke), <i>in English</i>	103
From the Church Law Society, <i>in English</i>	111
From Other Periodicals of the Church Law Society, <i>in Czech and English</i>	117

FROM NEW PUBLICATIONS	121
------------------------------------	-----

Editorial

Bouřlivý rozvoj kanonického práva a jeho ohlas v odborné právnické literatuře

Těmito slovy lze charakterizovat reakci právníků kanonistů na veliké množství změn v kanonickém právu katolické církve, jehož jsme svědky v posledních dvaceti pěti letech. Ve svém vědním oboru mají tedy dost látky k výzkumné činnosti. A projevuje se to i v jejich účasti při pedagogickém formování znalostí i morální osobnosti budoucích teologů, kněží, právníků, novinářů, pracovníků kultury a správních orgánů, justice světské i církevní.

První článek nám přehledným způsobem a pedagogicky srozumitelnou cestou podává zprávu o jedné z mnoha zásadních změn, které do kanonického trestního práva hmotného vnesla jeho novelizace, vyhlášená Apoštolskou konstitucí papeže Františka *Pascite gregem Dei* s účinností k 8. prosinci 2021. Snad bychom ani neměli hovořit o pouhé novelizaci, ale zdůraznit, že jde o nahrazení celé VI. knihy Kodexu kanonického práva (CIC/1983) novým zněním.

Autor prvního článku, který se zabývá komplexně celým kanonickým trestním právem hmotným, si vzal tentokrát na mušku obnovení jednoho starodávného a v minulosti velmi účinného právního institutu, kterým je trest *peněžitě pokuty*. Přibližuje nám jeho historii, proměny jeho aplikace v jednotlivých staletích a zasažení do rámce změněného znění kodexu. Zamýšlí se nad tím, jak bude pro církevní představitele nelehké prosadit jeho aplikaci v praxi a naznačuje možné cesty. Hodnotí zavedení trestu nadějným očekáváním, že přinese pomoc k prosazení vhodného stupně kázně proti jejímu nežádoucímu uvolnění v posledních letech 20. století.

Když se nyní ve zvýšené míře zabýváme kanonickým trestním právem, měli jsme radost, že můžeme hned za rozbor jedné ze změn v trestním právu církve zařadit i *badatelsky objevný článek* dvou autorů z Jihočeské univerzity v Českých

Budějovicích, a sice o církevních trestech uložených nejuděsnějšimu církevnímu kolaborantovi s komunismem v českých dějinách Josefu Plojharovi, původem z jihočeské metropole. Věříme, že všichni milovníci nezkreslených dějinných fakt budou článek číst jedním dechem.

Další dva články jsou plodem grandiózní aktivity olomouckých kanonistů, úspěšné mezinárodní konference ke 40. výročí *Kodexu kanonického práva a jeho změnám*, kterou uspořádali ve čtvrtek 13. dubna 2023 v Olomouci. O konferenci jsme otiskli zevrubnou zprávu i s fotodokumentací v časopise *Zrcadlo církve* č. 5/2023, kterou napsala Dr. Monika Menke. Jedním z hlavních organizátorů konference byl profesor Damián Němec OP. Jeho zásluhou bylo získání většiny z deseti přednášejících na konferenci, aby nám poslali do *Revue církevního práva* články na motivy svých referátů na konferenci.

První z těchto článků napsal profesor Mirosław Sitarz, nástupce profesora Józefa Krukowského, velíkána polského kanonického práva na Fakultě práva, kanonického práva a správy Univerzity Jana Pavla II. v Lublinu. Autor nám v článku představuje Jana Pavla II. jako zákonodárce a vyjadřuje své přesvědčení, že tento svatý papež byl největším zákonodárcem církve v novodobých dějinách. Článek zajímavým způsobem charakterizuje jeden z jeho recenzentů slovy: „Článek má encyklopedický ráz. Jeho smyslem není přinášet nová fakta a argumenty, spíše podat souhrn, který je však do té míry impozantní, že představuje již sám o sobě určitou kvalitu. Četba textu neukazuje pouhou kvantitu činnosti Jana Pavla II, nýbrž prozrazuje také systematicčnost jeho práce...“

Dr. Agnieszka Romanko z téže univerzity napsala velmi pěkný přehled reforem Římské kurie od roku 1983. Nejprve popisuje změny vyhlášené Janem Pavlem II., a to nejen vytvořením nového modelu Římské kurie Apoštolskou konstitucí *Pastor bonus* z roku 1988, ale i drobné změny před jeho vyhlášením i po něm. Seznamuje nás s bohatou reformní činností Benedikta XVI., a s mnoha dílčími změnami, kterými papež František zasáhl do struktury Římské kurie několikrát od počátku svého pontifikátu v roce 2013 a které završil nahrazením dosavadního modelu Římské kurie novým, vyhlášeným Apoštolskou konstitucí *Praedicate Evangelium* z roku 2022.

Další článek, tentokrát z okruhu pražských právních romanistů, je zajímavým zpestřením barvitosti programu *Revue církevního práva*. Uvádí nás do centra myšlení hlavního rivala církevního práva, kterým v pozdním středověku bylo

římské právo. Výkladem o kategorizaci věcí podle vůdčího představitele novější školy komentátorů, zachyceném v jeho méně známém traktátu *O řečišti*, nám perfektně líčí minucióznost myšlení středověkých právníků s jejich zálibou každé slovo podrobně rozbírat. Za spojnicí právní romanistiky s kanonistikou v plodném 14. století lze považovat právě školu komentátorů, která se tím liší od předchozí školy glosátorů, jak nás poučil jeden z recenzentů ve svém posudku. Vůbec jsme oba posudky četli jako ochutnávku tak skvělé věci, jako byly veřejné disputace na středověkých univerzitách. Věříme, že i autorka měla z nich potěšení a inspiraci pro pěkné dopracování svého článku.

Velice pěkná je zpráva o novele zákona o církvích č. 3/2002 Sb. v připomínkovém řízení, kterou nám zaslal největší současný český odborník na evangelické církevní právo dr. Adam Csukás.

Jiří Rajmund Tretera, šéfredaktor

Univerzita Karlova
PRÁVNICKÁ FAKULTA

doc. JUDr. JCLic.
Záboj Horák, LL.M., Ph.D.

Pamětní list u příležitosti pracovního jubilea,
které jste v tomto roce oslavil.

V Praze dne 21. 12. 2022

prof. JUDr. Radim Boháč, Ph.D.
děkan

Radim Boháč

Pamětní list k 20 letům působení doc. Záboje Horáka na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

Commemorative certificate for 20 years of teaching of Assoc. Prof. Záboj Horák at the Faculty of Law of Charles University.

Editorial

Tumultuous Developments in Canon Law and Their Resonance in Legal Literature

These words can be used to characterise the reaction of canon lawyers to the large number of changes in the canon law of the Catholic Church that we have witnessed in the last twenty-five years. In their field of study, they therefore have plenty of material for their research. And this is also reflected in their participation in the pedagogical formation of the knowledge and moral personality of future theologians, priests, lawyers, journalists, cultural and administrative workers, the secular and ecclesiastical judiciary.

The first article gives a clear and pedagogically understandable report on one of the many fundamental changes introduced into canon substantive criminal law by its amendment, promulgated by the Apostolic Constitution of Pope Francis *Pascite gregem Dei* with effect from 8th December 2021. We should probably not talk about it as just being a mere amendment but emphasise that it is the replacement of the entire Book VI of the Code of Canon Law (CIC/1983) with a new text.

The author of the first article, which takes a comprehensive look at the entire canon substantive criminal law, has this time taken aim at the revival of an ancient and in the past very effective legal institute, which is punishment by *monetary fine*. He tells us of its history, the changes in its application over the centuries and its setting within the context of the amended version of the Code. He reflects on how it will not be easy for church representatives to enforce its application in practice and suggests possible ways forward. He assesses the introduction of the punishment with the hope that it will bring help to the enforcement of an appropriate degree of discipline against its undesirable relaxation in the latter years of the 20th century.

As we are now dealing with canon criminal law to a greater extent, we were pleased that immediately following one of the changes in the criminal law of the Church we were able to include a *research article* by two authors from the University of South Bohemia in České Budějovice, about the church punishments imposed on the most terrible church collaborator with communism in Czech history, Josef Plojhar, who came from České Budějovice. We believe that all lovers of unbiased historical facts will read the article in one breath.

Two further articles are the fruit of the grandiose activity by canonists in Olomouc, the successful international conference on the *40th anniversary of the Code of Canon Law and its amendments*, which they organised on Thursday, 13th April 2023, in Olomouc. We have published a detailed report about the conference with photo documentation in the Church Mirror journal, issue no. 5/2023, written by Dr. Monika Menke. One of the main organisers of the conference was Professor Damián Němec OP. He was instrumental in getting most of the ten speakers at the conference to send us articles on the motifs of their papers at the conference for the Church Law Review.

The first of these articles was written by Professor Mirosław Sitarz, the successor of Professor Józef Krukowski, a great figure in Polish canon law at the Faculty of Law, Canon Law and Administration at the John Paul II Catholic University in Lublin. In the article, the author presents John Paul II to us as a legislator and expresses his conviction that this holy Pope was the greatest legislator of the Church in modern history. The article is characterised in an interesting way by one of its reviewers with the words: “The article is encyclopaedic in nature. Its purpose is not to provide new facts and arguments, but rather to give a summary, which however is so impressive that it in itself has a certain quality. Reading the text does not merely show the quantity of John Paul II’s activity, but also reveals the systematic nature of his work...”

Dr. Agnieszka Romanko from the same university has written a very good overview of the reforms of the Roman Curia since 1983. First, she describes the changes promulgated by John Paul II, not only by creating a new model of the Roman Curia with the Apostolic Constitution *Pastor bonus* in 1988, but also the minor changes before and after its promulgation. She tells us about the rich reform work of Benedict XVI and the many small changes that Pope Francis has made to the structure of the Roman Curia several times since the start of his pontificate

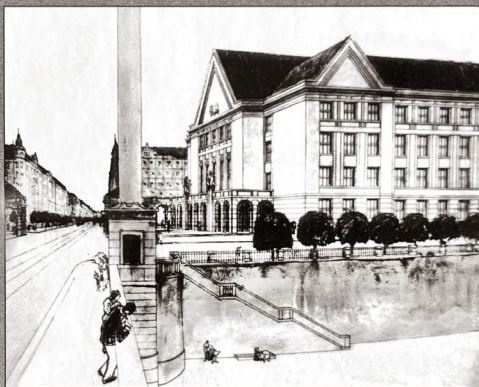
in 2013 and which culminated with the replacement of the existing model of the Roman Curia with the new one promulgated by the 2022 Apostolic Constitution *Praedicate Evangelium*.

Another article, this time by one of Prague's legal Romanists, is an interesting addition to the colourful programme of the Church Law Review. It takes us to the centre of the thinking of the main rival to church law, which in the late Middle Ages was Roman law. With his interpretation of the categorisation of things according to the leading representative of the later school of commentators, captured in his lesser-known treatise *On the Riverbed*, he perfectly describes the minutiae of mediaeval jurists' thinking with their fondness for analysing every word in detail. It is this school of commentators that can be seen as the link between legal Romanists and canonists in the fertile 14th century, and which distinguishes it from the earlier school of commentators, as one reviewer has told us in his review. All in all, we read both reviews as a taste of such a great thing as public disputations in medieval universities. We trust that the author also got pleasure and inspiration from them to finish her article well.

The report on the amendment to the Act on Churches No. 3/2002 Coll., which is currently in the comment procedure, sent us by the greatest contemporary Czech expert on Protestant church law, Dr Adam Csukás, is also very interesting.

Jiří Rajmund Tretera, Editor-in-chief

memorabilia iuridica

MICHAL TOMÁŠEK

BILANČNÍ ZPRÁVA 60

Obálka knihy *Bilanční zpráva 60* od profesora Michala Tomáška.

Cover of the book *Balance Sheet 60* by Professor Michal Tomášek.

Pokuta v systému kanonických trestů katolické církve latinské – historie a současnost

Jakub Nagy

Tento článek je dedikován programu Cooperatio, vědní oblast Law, vědní obor Legal History and Roman Law.

Účinností apoštolské konstituce papeže Františka *Pascite gregem Dei* (Pascete Boží stáde)¹ z 23. května 2021, kterou byla novelizována VI. kniha Kodexu kanonického práva z roku 1983 (CIC/1983), byl do systému kanonických trestů katolické církve latinské vrácen *trest peněžité pokuty*.

Účelem tohoto článku je poukázat na dlouhou historii tohoto tradičního pořádkového trestu, zamyslet se nad jeho podstatou a zhodnotit jeho přednosti a možnost zařazení do běžné aplikační praxe. Pokusíme se zodpovědět, nakolik může trest peněžité pokuty napomoci církevním představeným k udržení kázně uvnitř církve, na jejíž zachovávání mají povinnost dohlížet a přiměřeně k tomu užívat i prostředků trestního práva coby flexibilního terapeutického a korigujícího nástroje.²

K pramenům církevního práva trestního

Trestněprávní opatření se objevují již krátce po založení církve Ježíšem Kristem; první trestní sankce se vyskytují již v Pavlových epištolách.³ Koncem antiky a ve středověku byly hlavním zdrojem trestního práva papežské dekrety, které byly

¹ Účinností nabyla 8. prosince 2021. Oficiální český překlad apoštolské konstituce *Pascite gregem Dei* je dostupný v Aktech ČBK č. 16 (2021), Praha, na s. 302–347.

² Srov. apoštolskou konstituci *Pascite gregem Dei* a kán. 1311 § 2 a 1341 novelizované VI. knihy CIC/1983.

³ Viz např. 1 Kor 5, 13.

postupně soustředěny do sbírek kanonického práva. Od 12. do začátku 16. století byla vytvořena soustava šesti sbírek označovaná později jako *Corpus Iuris Canonici*, která byla v polovině 16. století doplněna reformními předpisy Tridentského koncilu.

Kodifikace se kanonické právo dočkalo až ve 20. století. První Kodex kanonického práva pochází z roku 1917 (CIC/1917), v roce 1983 byl nahrazen novým kodexem, který byl ovlivněn podněty Druhého vatikánského koncilu. V roce 2021 byla trestněprávní materie CIC/1983 nahrazena zmíněnou apoštolskou konstitucí *Pascite gregem Dei*.

V oblasti trestního práva hrály vždy nezanedbatelnou roli právní předpisy partikulárního církevního práva,⁴ v tomto článku je však z důvodu stručnosti ponecháváme stranou.⁵

System kanonických trestů do roku 1917

Předtím, než budeme věnovat pozornost výlučně trestu peněžité pokuty, je vhodné předmětný trest nejprve zasadit do širšího kontextu a krátce pojednat o jeho postavení v systému ostatních kanonických trestů.

V kanonickém právu byly trestní sankce tradičně členěny na základě jejich účelu. Podle tohoto kritéria se odedávna rozlišují dvě základní kategorie trestů, totiž:

- tresty nápravné/léčebné (*poenae medicinales*), zvané také censury (*censurae*), u nichž církevní zákonodárce cílí především na polepšení a nápravu pachatele, a
- tresty odvetné/pokutující (*poenae vindicativae*), nazývané rovněž tresty v pravém či užším slova smyslu, u nichž převažuje funkce odvetná, tj. jejich hlavním smyslem je odplata za spáchané zlo a nastolení spravedlnosti.⁶

Censury

Mezi censury se řadily, a až do dnešních dnů řadí, tyto tři tresty: exkomunikace, interdikta a suspenze. Jejich společným znakem je nápravné působení na pachatele,

⁴ Viz např. *Navedení dané pražskému kníž. arcib. soudu v církevních záležitostech*, in: Ordinariátní list Pražské arcidiecéze, č. 1–2 a 3–4/1870, Praha, s. 8–16.

⁵ K přehlednému shrnutí dějin pramenů kanonického práva viz TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Církevní právo*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, 2021, s. 40–65. Podrobněji TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Právní dějiny církvi*, Synagoga a církev v průběhu dějin, Praha, 2019, 288 s.

⁶ RITTNER, Edward, *Církevní právo katolické*, díl II., přeložil Emanuel Zitek, Praha, 1889, s. 95–96.

keré mohlo mít různou formu a intenzitu: od úplného vyloučení z církevního společenství (*excommunicatio maior* neboli *anathema*)⁷ či vyloučení z účasti na svátostech a z možnosti nabýt či vykonávat církevní úřad (*excommunicatio minor*), přes vyloučení osoby z účastenství na bohoslužbách (osobní interdikt) či zákaz konat bohoslužby na určitém místě (místní interdikt),⁸ až po odnětí všech nebo jen některých nabytých oprávnění v církvi (*suspense*).⁹

Nápravný trest měl pominout, jakmile bylo jeho účelu dosaženo. Pak měla církevní autorita, tedy zpravidla ten, kdo vynesl rozsudek, od censury osvobodit udělením *absoluce*. Absoluce mohla být udělena i podmíněně (např. pokud si pachatel trestného činu nebyl jist, zda byl vůbec censurou stížen)¹⁰ či s výhradami (např. s dodatkem, že pachatel trestného činu opět upadne do censury, nesplní-li dané sliby).¹¹

Odvetné tresty

Odvetné tresty naproti tomu směřovaly převážně k odplatě za spáchané bezpráví a svou povahou se blížily světským trestům. Patřily mezi ně zejména tyto tresty:

- I. sesazení z úřadu nebo obročí, resp. odnětí určitých práv duchovního,¹²
- II. trestní přeložení z jednoho úřadu nebo obročí na jiný úřad či obročí, zpravidla s menší působností, resp. tenčími důchody,
- III. suspenze na dobu určitou,

⁷ Nejedná se však o vyloučení z církve, neboť příslušnost k církvi se nabyvá křtem, který je nesmazatelný. Někteří autoři v této souvislosti proto hovoří o ztrátě „občanství“ v církvi. Srov. DUDA, Ján, *Boží ľud. Výklad druhej knihy Kódexu kánonického práva z roku 1983*, Praha, 2021, s. 31–33.

⁸ K problematice místního interdiktu srov. ČERNÝ, Miroslav, *Místní interdikt*, in: ADAMOVIČ, Karolína, KNOLL, Vilém, VALEŠ, Václav (a kol.), *Pozapomenuté právní instituty*, Plzeň, 2014, s. 40–59.

⁹ HENNER, Kamil, *Právo církevní*, vydání autorisované, Praha, 1911, s. 525–532.

¹⁰ Tento případ přicházel v úvahu u censur *latae sententiae*, tj. těch církevních trestů, které nastupují samočinně již v okamžiku spáchaní trestného činu, aniž by musely být soudním rozsudkem či správním aktem vyhlášeny (pokud ovšem nejsou deklaratorně vyhlášeny, působí pouze ve vnitřním oboru – ve svědomí).

¹¹ RITNER, Edward, *Církevní právo katolické*, díl II., ..., s. 98–99.

¹² Tento trest měl 3 stupně: I. *privatio beneficii seu officii* – pozbytí benefícia (obročí) nebo úřadu, II. *depositio* – pozbytí úřadu a benefícia spojené se zákazem jejich dalšího nabytí a zákazem vykonávat jakékoli svátostné funkce plynoucí ze svěcení a III. *degradatio* – účinky depozice, a navíc pozbytí všech práv a výsad (např. *privilegia fori*) duchovního stavu.

- IV. tresty odnětí svobody, které měly podobu *uvěznění* v kláštorech či seminářích, v nichž se odsouzený věnoval duchovním cvičením; obzvláště ve starších dobách nebylo výjimkou ani uvěznění v církevních žalářích,¹³
- V. tělesné tresty, zejména vůči mladším klerikům a s omezením nanejvýše 39 ran;¹⁴ avšak nikdy ne mrzačící tresty natož trest smrti,
- VI. odřeknutí křesťanského pohřbu; tento trest měl silnou odstrašující funkci,
- VII. *peněžité pokuty*.¹⁵

Na rozdíl od *censur* nemohly odvetné tresty nastoupit samočinně, ale musely být vždy uloženy individuálním právním aktem.¹⁶ Jelikož jejich primárním cílem nebyla náprava pachatele, ale nastolení spravedlnosti, nezankaly pachatelovým polepšením, ale dispensí udělenou tím, kdo měl k jejímu udělení pravomoc anebo, zřejmě častěji, samotným výkonem trestu – např. uplynutím doby věznění či zaplacením pokuty.

V dalším textu se již blíže podíváme na trest peněžité pokuty.

Pokuta v období před kodifikací kanonického práva (před r. 1917)

Trest peněžité pokuty je tradičním kanonickým trestem. Zmínky o něm nalezneme například ve středověké sbírce *Liber Extra* (1234),¹⁷ jež tvoří významnou část svodu kanonického práva *Corpus Iuris Canonici* (1582).

V dekretch Tridentského koncilu,¹⁸ který zasedal v letech 1545–1563, nalezneme pokyn, aby se církevní soudci zdržovali ukládání *censur* – kterých bylo v té době užíváno přespříliš – a, je-li to v konkrétních případech možné a vhodné, je nahrazovali ukládáním peněžitých pokut:

¹³ BOROVÝ, Klement, *O trestu vězení v církevní kázni starší doby*, in: Časopis katolického duchovenstva č. 10/1884, Praha, s. 582–589.

¹⁴ Srov. 2 Kor 11, 24.

¹⁵ RITTNER, Edward, *Církevní právo katolické*, díl II., ..., s. 113–117. HENNER, Kamil, *Právo církevní*, ..., s. 533–535.

¹⁶ RITTNER, Edward, *Církevní právo katolické*, díl II., ..., s. 96.

¹⁷ Viz c. 3. X de poenis V. 37.

¹⁸ Všechny dekryty Tridentského koncilu promulgoval papež Pius IV. bulou *Benedictus Deus* (Požehnaný Bůh). Jejich sbírka vyšla tiskem v roce 1564. Viz TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Církevní právo*, ..., s. 53. Český překlad: HRDINA, Ignác Antonín, *Dokumenty Tridentského koncilu*, latinský text a překlad do češtiny, Praha, 2015, 335 s.

„Avšak v soudních záležitostech se nařizuje všem církevním soudcům, [...] aby se tam, kde v kterémkoli stadiu soudního řízení mohou vlastní autoritou nařídit věcnou nebo osobní exekuci, zdržovali jak v průběhu řízení, tak při rozhodování samém církevních censur nebo interdiktů. Avšak nechť je jim dovoleno, shledají-li to prospěšným, v civilních záležitostech, které jakýmkoli způsobem příslušejí před církevní soud, komukoli včetně laiků ukládat peněžité pokuty, které hned po jejich vymožení mají být připísány zbožným institutům tam existujícím [...].“¹⁹

Trest peněžité pokuty nalezneme i v dalších pramenech novověkého kanonického práva. Například apoštolská konstituce papeže Pia V. *Cum primum* z 1. dubna 1566 stanoví trest pokuty dvaceti pěti dukátů mimo jiné pro toho, kdo by v kostele během mše či kázání opovázlivě chodil, křičel nebo neuctivě seděl zády k Nejsvětější svátosti nebo dělal cokoli, co by působilo pohoršení nebo narušovalo bohoslužby. Stejný trest měl postihnout i toho, kdo by v kostele vedl potrhlý rozhovor s necudnými nebo i váženými ženami.²⁰

Pokuty mohly být dále ukládány i k vymáhání desátků.²¹ Vždy však bylo přísně omezeno užití výtěžku z pokut, který musel být v každém případě *použit jen ke zbožným účelům, nikoli pro soukromé záležitosti biskupů a kanovníků*²² či ke zřízení anebo obnově biskupských vězení (*carceres episcopales*).²³

O faktické aplikovatelnosti trestu peněžitých pokut v době vrcholného novověku, obzvlášť vůči laikům, však kanonisté spíše pochybují.²⁴ Praktická použitelnost tohoto trestu totiž z velké části závisela na tom, do jaké míry se církev mohla opřít o světský výkon církevních rozsudků. Zatímco censury státní výkon zpravidla nepotřebovaly, neboť byly a jsou ryze duchovními tresty záležejícími nejčastěji

¹⁹ Viz 25. zasedání dne 3. prosince 1563, *Dekret o reformě*, hlava III., in: HRDINA, Ignác Antonín (překl.), *Dokumenty Tridentského koncilu*, ..., s. 263–264.

²⁰ GASPARRI, Pietro (ed.), *Codicis iuris canonici fontes*, Volumen I, Concilia generalia. Romani pontifices usque ad annum 1745. n. 1–364, s. 198 (§ 4).

²¹ Srov. S. C. C., *Tridentina*, 20 iul. 1613, in: GASPARRI, Pietro (ed.), *Codicis iuris canonici fontes*, Volumen V, Curia romana: S. C. consist. – S. C. de sacramentis. S. C. C. – a. 1573–1760. n. 2056–3704, s. 213.

²² Viz např. S. C. C. *Elmen.*, 28 mart. 1648, ad 6, in: GASPARRI, Pietro (ed.), *Codicis iuris canonici fontes*, Volumen V, ..., s. 307.

²³ Viz S. C. C. *Nicien.*, 20 mart. 1649, in: GASPARRI, Pietro (ed.), *Codicis iuris canonici fontes*, Volumen V, ..., s. 312.

²⁴ Srov. HENNER, Kamil, *Právo církevní*, ..., s. 535. RITTNER, Edward, *Církevní právo katolické*, díl II., ..., s. 116–117.

v zákazech, vyloučeních a odnětích, tedy v pasivních povinnostech odsouzeného, spočívá peněžitý trest naopak v aktivní povinnosti něco dát (*dare*), jež musí být nějak vynucena, nedojde-li k dobrovolnému plnění ze strany odsouzeného.

Faktická aplikovatelnost trestu pokuty se tudíž odvíjela od toho, do jaké míry se církev při výkonu své trestní jurisdikce mohla opřít o tzv. *brachium saeculare* (světské rámě). Ještě v konkordátu mezi Apoštolským stolcem a Rakouským císařstvím z roku 1855 bylo ze strany státu uznáno právo církve ukládat tresty duchovním i laikům (čl. XI) a zaručena pomoc církvi při výkonu trestních rozsudků proti duchovním (čl. XVI). S účinností zákona č. 50/1874 ř. z., o vnějších poměrech katolické církve, který *de facto* nahradil konkordát vypovězený rakouským císařem v roce 1870, však pomoc při výkonu církevních rozsudků skončila. Ustanovení § 19 předmětného zákona totiž výslovně stanoví, že při výkonu církevní úřední moci nelze užívat zevního donucování. Výkon trestu tak od té doby v českých zemích závisel na jeho dobrovolném přijetí ze strany odsouzeného.

Pokuta v období kodifikovaného kanonického práva (od roku 1917 do současnosti)

Již v průběhu Prvního vatikánského koncilu (1869–1870) začaly v katolické církvi slyšet hlasy volající po kodifikaci kanonického práva. Na počátku 20. století jmenoval papež Pius X. k přípravě kodexu odbornou komisi, jež po několika letech práce předložila jeho nástupci návrh kodifikovaného znění. „Duchovním otcem“ tohoto mohutného legislativního díla byl světoznámý italský kanonista kardinál Pietro Gasparri. Papež Benedikt XV. Kodex kanonického práva (*Codex Iuris Canonici*) schválil a promulgoval 27. května 1917. Účinnosti nabyl CIC/1917 o rok později, na Svatodušní neděli 19. května 1918.²⁵

Kodex kanonického práva z roku 1917

CIC/1917 sestává z pěti knih. Trestnímu právu je věnována celá V. kniha nazvaná *Trestné činy a tresty (De delictis et poenis)*, obsahující bezmála 220 kánonů. Ponecháme-li stranou nápravné tresty čili censury (tj. exkomunikaci, interdikt a suspensi), zná CIC/1917 celou řadu odvetných trestů. Člení je na společné odvetné tresty (kán. 2291), jež mohou postihnout duchovní i laiky a jejichž výčet je pouze

²⁵ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Právní dějiny církvi*, ..., s. 246–247.

demonstrativní, a na zvláštní odvetné tresty (kán. 2298) pouze pro duchovní, které vypočítává taxativně. Trest peněžní pokuty je zařazen mezi společné odvetné tresty (kán. 2291 odst. 12), takže může být uložen duchovním i laikům.

Kodex žádné bližší podmínky ukládání trestu peněžité pokuty neobsahuje. Pouze stanoví, že výnos z peněžité pokuty, ať už uložené obecným nebo partikulárním právem, musí být ordinářem použit ke zbožným účelům, ne však ve prospěch biskupského anebo kapitulního stolního majetku, leda by právo výslovně stanovilo jiné užití (kán. 2297). Tím je například povinnost duchovního, který neoprávněně zcizil církevní majetek, mimo jiné zaplatit pokutu ve výši dvojnásobku hodnoty neoprávněně zcizené věci *ve prospěch* poškozeného kostela nebo zbožného nadání, jak ukládá kán. 2347 odst. 2 CIC/1917.²⁶

Kanonisté se shodují, že trest peněžité pokuty byl, na rozdíl od některých jiných odvetných trestů, které okolnostmi nové doby ztratily svou relevanci, pravidelně ukládán, avšak zpravidla jen duchovním. Laici byli trestáni spíše censurami, s výjimkou trestu odepření církevního pohřbu.²⁷

Kodex kanonického práva z roku 1983

Postupem času v katolické církvi žel začaly vystupovat do popředí hlasy volající po zmírnění či dokonce odstranění církevního práva. „Po II. Vatikánském koncilu [1962–1965] vládla v širokých církevních kruzích velmi antijuridická nálada. Jestliže církevní právo jitrilo sensibilitu věřících tvrdostí a nesmlouvavostí mnohých norem starého kodexu, kanonické trestní právo bylo předmětem odporu na prvním místě. Jak může církev, která učí odpouštějící lásce k bližnímu [...] trestat ty, kteří pochybili? Odkud vůbec církev bere právo stanovit a ukládat tresty?“²⁸

A tak není divu, že v Kodexu kanonického práva z roku 1983, který nahradil CIC/1917, byl počet trestněprávních kánonů výrazně zredukován (z 220 na 89) a celkově se přístup k trestnímu právu, které je v CIC/1983 obsaženo v předposlední VI. knize, podstatně změnil. Trest peněžité pokuty, stejně jako řadu dalších odvetných (nově: pořádkových) trestů, již v původním znění CIC/1983 *nenalez-neme*. Jistou výjimku představuje možnost soudce uložit peněžitý trest právnímu

²⁶ RAMSTEIN, Matthew, *A Manual of Canon Law*, Hoboken, New Jersey, 1947, s. 690.

²⁷ Ibidem, s. 689.

²⁸ PŘIBYL, Stanislav, *Základní změny v kanonickém trestním právu*, in: Revue církevního práva č. 15–1/2000, Praha, s. 27.

zástupci či advokátovi, který porušil některé povinnosti plynoucí z procesního práva: odkoupil spornou věc, uzavřel smlouvu o získání nadměrné výhody, přijal dar, slib či se jakýmkoli jiným způsobem zpronevěřil svému úřadu.²⁹

Zmírnění a faktické neužívání trestního práva – jakož i další faktory – zapříčinilo uvolnění morálky v katolické církvi, jež se projevilo v nárůstu finančních a sexuálních skandálů. Proto byly již brzy po vstoupení CIC/1983 v účinnost zahájeny práce na dílčích novelizacích trestního práva. Komplexní novela celé VI. knihy CIC/1983 byla provedena až výše zmíněnou apoštolskou konstitucí papeže Františka *Pascite gregem Dei* (Paste Boží stáde) z 23. května 2021, s účinností od 8. prosince 2021.³⁰

Pokuta v novém trestním právu

Novelizovaná VI. kniha CIC/1983, účinná od 8. prosince 2021, představuje především systematickou změnu v nahlížení na trestní právo, jež má být pojímáno jako pastorační nástroj určený k praktickému použití. Má odstranit předsudky a široce pojatou diskreci církevních představených ve vztahu k užívání trestních norem, které byly založené na chybném pojetí milosrdenství, a vyzdvihuje potřebu chránit křesťanské společenství tím, že ukládá církevním představeným povinnost nové trestněprávní normy aplikovat.³¹ Na druhou stranu zakotvuje princip přiměřenosti aplikace trestního práva a zásadu presumpce nevinny.³²

V nové VI. knize CIC/1983 jsou pořádkové tresty členěny do čtyř kategorií na: příkazy, zákazy, zbavení a propuštění z klerického stavu. Mezi příkazy se řadí i *trest peněžité pokuty*, konkrétně příkaz uhradit pokutu neboli peněžité obnos pro církevní účely podle pravidel stanovených biskupskou konferencí (kán. 1336 § 2 odst. 2). Pravidla biskupské konference by podle mého názoru měla vymezit alespoň relativně určitý způsob stanovení výše finanční částky, jakož i určit

²⁹ Viz kán. 1488 § 1 a 1489 CIC/1983.

³⁰ Novelizace se v nedávné době dočkalo také trestní právo východních katolických církví, na obecné úrovni obsažené v Kodexu kánonů východních církví (CCEO) z roku 1990. Stalo se tak promulgací motu proprio papeže Františka *Vocare peccatores* z 20. března 2023. Možnost uložit trest peněžité pokuty nalezneme v novém znění kán. 1429 § 2 2° CCEO. Novela nabude účinnosti 29. června 2023.

³¹ Viz kán. 1311 § 2 a 1341 nové VI. knihy CIC/1983.

³² ARRIETA, Juan Ignacio, *A Presentation of the New Penal System of Canon Law*, in: *The Jurist* č. 77–2/2021, Washington, D. C., s. 245–268.

konkrétní církevní právnickou osobu, které finanční prostředky z peněžitého trestu připadnou (např. fond pro platy duchovních). Česká biskupská konference (ČBK) doposud žádná pravidla pro ukládání peněžitého trestu nestanovila.³³

Subjektem trestu peněžité pokuty jsou jak duchovní, tak i laici. Uložený trest musí být přiměřený způsobenému pohoršení a vzniklé škodě. Při trestání duchovních – zvláště při zásazích do jejich majetkové sféry – je třeba mít vždy na paměti, aby duchovní nikdy neztratili prostředky nutné ke slušné obživě.³⁴ I v případě stanovení výše peněžitého trestu laikům je nutné reflektovat jejich finanční možnosti a nadto i rodinné a jiné poměry. Peněžitý trest totiž představuje výjimku ze zásady, že působí újmu jen pachateli trestného činu, neboť postihuje i osoby závislé na pachateli (zejména jeho manžela a děti), jakož i osobu trestným činem poškozenou, uspokojující se na majetku pachatele.³⁵ Stanovení správné výše trestu je tedy zcela zásadní.

Trest peněžité pokuty může být uložen nejen samostatně či současně s dalšími pořádkovými (odvetnými) tresty, ale nově i k nápravnému trestu (censuře) jako jeho *zostření*.³⁶ Peněžitých pokut lze podle nové úpravy užít také k donucení pachatele k náhradě způsobené škody nebo k navrácení věci.³⁷ Podíváme-li se na zvláštní část nového trestního práva, zjistíme, že trest peněžité pokuty je možné uložit takřka za všechny trestné činy – ať už při obligatorním uložení pořádkového trestu, nebo při neurčitě vymezené trestní sankci (potrestání *spravedlivým trestem*) či jako dodatek k nápravnému trestu (censuře).³⁸

Za jaké trestné činy by měl být trest peněžité pokuty ukládán? To záleží na okolnostech jednotlivého případu. Domnívám se, že by pokuta mohla být adekvátní trestní sankcí zejména za trestné činy proti majetku, jako jsou například nově vymezené trestné činy krádeže, nedovoleného zcizení církevního majetku

³³ Její ekonomicko-právní komise však k přijetí pravidel již zahájila první kroky.

³⁴ Viz kán. 1349 a 1350 nové VI. knihy CIC/1983.

³⁵ JELÍNEK, Jiří, *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání, Praha, 2017, s. 420–422.

³⁶ Viz kán. 1335 § 1 nové VI. knihy CIC/1983.

³⁷ Viz kán. 1361 § 4 nové VI. knihy CIC/1983.

³⁸ Viz např. kán. 1372, 1375 § 1, resp. 1335 § 1 nové VI. knihy CIC/1983. Dodejme, že podle kán. 1344 odst. 2 může soudce podle svého svědomí a moudrého uvážení za jistých okolností upustit od uložení trestu nebo uložit mírnější trest (mohl by jím být trest peněžité pokuty?) či trestní pokání, jestliže se pachatel napravil a rovněž bylo odstraněno pohoršení a nahrazena případná škoda, nebo jestliže byl či bude dostatečně potrestán světskou autoritou.

či zanedbání jeho správy z hrubé nedbalosti.³⁹ Při úvaze nad výběrem adekvátní trestní sankce by totiž soudce měl přihlížet také k objektu, který byl trestným činem narušen. Navíc u majetkových trestných činů lze zpravidla snadno určit přesnou výši způsobené škody a toto reflektovat při stanovení výše peněžitého trestu.⁴⁰

Šíře využití peněžitého trestu se však jistě neomezuje jen hlediskem narušeného objektu. V případech, kde to zákon umožňuje, by trest pokuty mohl být vhodným doplňkem či *náhradou za nápravné tresty* (censury). Stejně jako ve světském právu je peněžitý trest alternativou ke krátkodobým trestům odnětí svobody, mohl by trest peněžitě pokuty být alternativou k censurám, které mají v podstatě podobný smysl.⁴¹ Neumožňují sice pachatele omezit na svobodě, ale do jisté míry jej izolují od církevního společenství. K této izolaci věřícího, ať už klerika či laika, by se mělo přistupovat jen v případě těch nejzávažnějších trestných činů, zatímco u méně závažných deliktů s neurčitě vymezenou sankcí anebo sankcí pořádkového trestu může nalézt bohaté uplatnění právě trest peněžitě pokuty.

K otázce vymahatelnosti trestu peněžitě pokuty

Má-li být nové trestní právo skutečně funkčním systémem, který je reálně aplikovatelný – jak to vyžaduje církevní zákonodárce – je nutné se krátce zamyslet také nad vymahatelností ukládaných kanonických trestů.

Skutečnost, že absentuje formální způsob vynucení uloženého církevního trestu státem, sice lze považovat za oslabení jeho efektivity, nelze však hovořit o ztrátě jeho smyslu. Tresty totiž nepůsobí jen čistě represivně. Důležitá je i preventivní funkce trestního práva, neboť hrozba trestu má významné odrazující účinky na jednotlivce i společnost (princip individuální a generální prevence).

Kanonické tresty jistě vyvolávají také morálně-sociální důsledky projevující se v podobě explicitního či implicitního tlaku na jejich výkon ze strany křesťanského společenství. Již samo uložení kanonického trestu, natož jeho nevykonání, je pro věřícího často ostudné a mnohdy vzbuzuje i veřejné pohoršení mezi ostatními křesťany. K dobrovolnému plnění trestu tak přispívá i jeho působení na pachatelovo

³⁹ Viz kán. 1376 nové VI. knihy CIC/1983. Srov. též NAGY, Jakub, *Změny v kanonickém trestním právu se zaměřením na majetkové trestné činy*, in: BENÁK, Jaroslav (ed.), *Církev a stát 2022*, Sborník příspěvků z konference, Brno, 2022, s. 9–21.

⁴⁰ BENTHAM, Jeremy, *Theory of Legislation*, London, 1931, s. 286–287.

⁴¹ Srov. JELÍNEK, Jiří, *Trestní právo hmotné. ...*, s. 420–422.

svědomí. Jistě nelze podceňovat význam právního povědomí o závazku každého křesťana žít svatý život, svým životem vydávat svědectví o víře, hledat pravdu a pečovat o své svědomí.⁴²

Zvláště u duchovních si lze stěžít představit, že by uložený trest dobrovolně neplnili. Vždyť, pokud jde duchovnímu o jeho další pokojné soužití a působení v církvi, je v jeho vlastním zájmu se uloženému trestu dobrovolně podrobit. Neučiní-li tak, mohlo by jeho jednání podle současné právní úpravy naplnit skutkovou podstatu trestného činu neuposlechnutí církevního představeného či porušení povinnosti vzniklé následkem trestu.⁴³ Subjekty těchto trestných činů mohou být i laici.

U duchovních by *de lege ferenda* také připadalo v úvahu vymáhání peněžitě pokuty obdobnou cestou, jakou ve světském právu představuje institut srážek ze mzdy či jiných příjmů.⁴⁴ Stejného cíle by mohlo být dosaženo rovněž uložením nového pořádkového trestu *zbavení všech církevních požitků nebo jejich částí* podle pravidel stanovených biskupskou konferencí, při zachování prostředků ke slušné obživě duchovních.⁴⁵

Závěr

Trest peněžitě pokuty je tradičním kanonickým trestem, který je po staletí součástí církevního práva katolické církve latinského obřadu. Řadí se mezi odvetné (nyní označované jako pořádkové) tresty, jejichž hlavním smyslem je nastolení

⁴² KOLÁŘOVÁ, Marie, *Povinnost hledat pravdu a podle ní žít*, in: Revue církevního práva č. 53–3/2012, Praha, s. 17–28.

⁴³ Viz kán. 1371 § 1 a 2 nové VI. knihy CIC/1983. Srov. dále HRDINA, Ignác Antonín, *Fungování církevních soudů v trestních věcech*, in: Časopis pro právní vědu a praxi, roč. XXI, 2013, s. 234–235.

⁴⁴ Církve požívají v personálních otázkách autonomii, o vzniku a zániku služebních poměrů duchovních rozhodují samy. Avšak ve věcech mzdy a případně jiných majetkových nároků byl v jednom případě v minulosti dovozen názor civilního soudu, že duchovní mají právo se obracet na světské soudy v požadavku na vydání zápočtového listu pro účely sociálního zabezpečení. Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 26. března 1997, sp. zn. I ÚS 211/96 a dále např. PŘIBYL, Stanislav, *Vnitrocírkevní autonomie v rozhodování ústavních soudů České republiky a Slovenské republiky o služebním poměru duchovních*, in: Revue církevního práva č. 30–1/2005, Praha, s. 40–59. Zůstává v platnosti, že spory vyplývající ze služebního poměru pastoračních pracovníků v církvi (ať duchovních či laiků) rozhodují výlučně církevní představení či církevní soudy; srov. právní zásadu obsaženou v textu Nového zákona: „Jak to, že se někdo z vás opovažuje, má-li spor s druhým, jít k pohanským soudcům místo k bratřím?“ In: 1 Kor 6, 1.

⁴⁵ Viz kán. 1336 § 4 odst. 5 nové VI. knihy CIC/1983.

spravedlnosti. Ukládání trestu peněžité pokuty jak duchovním, tak i laikům, se v dějinách církve podporovalo a vždy se zdůrazňovalo důsledné oddělení vyměřených pokut od majetku církevních hodnostářů.

Po kodifikaci kanonického práva v roce 1917 zůstal peněžitý trest součástí systému odvetných trestů, ze kterého byl vypuštěn až přijetím trestněprávní regulace zmírňujícího Kodexu kanonického práva z roku 1983. Po komplexní novelizaci trestního práva, jež byla provedena apoštolskou konstitucí *Pascite gregem Dei* s účinností od 8. prosince 2021, se trest pokuty do kanonického práva opět vrátil.

Nové trestní právo umožňuje jeho širokou aplikaci. Může být uložen takřka za všechny trestné činy, ať už jako doplněk k nápravnému trestu (censuře), při obligatorním uložení pořádkového trestu či při neurčitě vymezené trestní sankci (potrestání *spravedlivým trestem*). V posledně zmíněném případě může být vhodnou alternativou k nápravným trestům. Jeho výše by měla být přiměřená závažnosti spáchaného trestného činu, utrpěné škodě či způsobenému pohoršení a měla by také odpovídat majetkovým poměrům odsouzeného.

Domníváme se, že opětovné začlenění trestu peněžitých pokut do systému kanonických trestů je správným krokem, který *může přispět k naplnění cílů kanonického trestního práva*, tedy k obnovení spravedlnosti, změně pachatele a napravení pohoršení.⁴⁶

Resumé

Článek pojednává o trestu peněžité pokuty a jeho postavení v trestním právu katolické církve latinské. Zasaduje předmětný trest do systému kanonických trestů a popisuje jeho právněhistorický vývoj, od středověkého a novověkého nekodifikovaného církevního práva, přes právní úpravu kodexů kanonického práva z roku 1917 a 1983, až po současné nové znění kanonického trestního práva, které bylo vyhlášeno apoštolskou konstitucí *Pascite gregem Dei* v roce 2021. Na základě této komplexní novelizace kanonického trestního práva z roku 2021 byl peněžitý trest do soustavy církevních pořádkových trestů opět navrácen. Jeho znovuzavedení hodnotí autor článku velmi pozitivně a zamýšlí se nad širokými možnostmi jeho aplikace.

⁴⁶ Srov. apoštolskou konstituci *Pascite gregem Dei*.

Summary

Fines in the System of Canonical Penalties of the Latin Catholic Church – History and Present

The article deals with the penalty of a fine and its position in the criminal law of the Latin Catholic Church. It places the punishment in question in the system of canonical punishments and describes its legal and historical development, from medieval and modern uncodified church law, through the legal regulation of the codes of canon law from 1917 and 1983, to the current new version of canon criminal law, which was promulgated by the apostolic constitution *Pascite gregem Dei* in 2021. On the basis of this comprehensive amendment of canon criminal law from 2021, the monetary penalty was returned to the system of ecclesiastical punishments. The author of the article evaluates its reintroduction very positively and reflects on the broad possibilities of its application.

Klíčová slova: peněžitá pokuta, kanonický trest, trestný čin, kanonické trestní právo, *Pascite gregem Dei*

Keywords: fine, canonical penalty, criminal offence, criminal canon law, *Pascite gregem Dei*

Autor

Mgr. Jakub Nagy (nar. 1995) je prezenčním doktorandem na Katedře právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Specializuje se na kanonické právo katolické církve latinské. Současně působí jako výkonný redaktor periodik vydávaných Společností pro církevní právo: Revue církevního práva, Zrcadlo církve a Church Reporter.

Author

Mgr. Jakub Nagy (born 1995) is a full-time PhD student at the Department of Legal History, Faculty of Law, Charles University. He specializes in the canon law of the Latin Catholic Church. At the same time, he works as an executive editor of periodicals published by the Church Law Society: Church Law Review, Church Mirror and Church Reporter.

Kontakt**Mgr. Jakub Nagy**

Právnická fakulta, Univerzita Karlova

Katedra právních dějin

Nám. Curieových 7

116 40 Praha 1

e-mail: nagyj@prf.cuni.cz

Církevní tresty uložené Josefu Plojharovi, katolickému knězi, prokomunistickému politikovi

Martin Weis a Stanislav Příbyl

Úvodem

Na jaře roku 2022 jsme si připomenuli 120 let od narození Josefa Plojhara, který se stal smutným příkladem kolaborace katolického duchovního s komunistickým režimem v Československu. Nejdříve přiblížíme životopis Josefa Plojhara, a to včetně přehledu jeho literárního díla, které je

velice bohaté. Poté v této studii přiblížíme problematiku četných kanonických trestných činů Josefa Plojhara, které byly postiženy církevními tresty.

Stručný přehled života Josefa Plojhara

Josef Plojhar se narodil dne 2. března 1902 v Českých Budějovicích v národnostně smíšené česko-německé rodině. Sám Josef Plojhar se hlásil jak k německé, tak i k české národnosti, a to podle vnějších okolností. Pocházel z rodiny, která nebyla nikterak zámožná, jeho otec Johann Plojhar je uváděn jako pomocná síla na poštovním úřadě, jeho dědeček Johann jako domovník. Maminka Josefa Plojhara Franziska pocházela ze vsi nedaleko Českých Budějovic – Neudorfu a byla dcerou Františka Laburdy a Kateřiny roz. Drsové.

Pokřtěn byl ve farnosti u katedrálního chrámu sv. Mikuláše v Českých Budějovicích dne 5. března roku 1902, a to kaplanem Antonínem Zítkem. Po středoškolských studiích vstoupil do kněžského semináře v Českých Budějovicích

a na kněze byl vysvěcen 5. června 1925 českobudějovickým biskupem Šimonem Bártou. Podle tzv. kněžské matriky byl zařazen mezi německé kněze.

Během svého kněžského působení v českobudějovické diecézi vystřídal několik kaplanských míst, nejdříve to bylo v Písku, poté byl kaplanem v Českých Budějovicích, a v matrice je vidět, jak zde postupoval od čtvrtého kaplana až na místo prvního kaplana v roce 1938. Poté byl ale přeložen „mimo město“ počátkem roku 1939, a to do nedalekého Rudolfova jako kooperátor. V roce 1939 byl zatčen gestapem a až do konce války uvězněn ve smutně proslulých koncentračních táborech Buchenwald a Dachau.¹ Od 1. června 1945 byl opět prvním kaplanem v Českých Budějovicích. Nutno ale podotknout, že již od roku 1945 se věnoval politické dráze, a to jako význačný člen Československé strany lidové (ČSL) a též jako poslanec Národního shromáždění ČSR.

Během únorového puče 1948 se zmocnil spolu s Aloisem Petrem² vedení v Československé straně lidové a stal se v komunistické vládě ministrem zdravotnictví. A i když mu pražský arcibiskup Josef Beran další politickou činnost zakázal, nezaváhal ani na okamžik, ve volbách 1948 opět kandidoval a byl zvolen poslancem. V letech 1951–1968 byl předsedou prorežimního kněžského uskupení Celostátního výboru Mírového hnutí katolického duchovenstva. V době politického uvolnění v roce 1968 byl zbaven vedení strany ČSL a také přišel o úřad ministra zdravotnictví. V době normalizace byl již jako velice zprofanovaná postava pro nové vedení KSČ téměř nepoužitelný. Do politiky se navrátil až jako poslanec Federálního shromáždění v roce 1971, což ukončila jeho smrt 5. listopadu 1981 v Praze. Signifikantní je, že zemřel v průběhu recepcce na velvyslanectví Sovětského

¹ Téměř šestileté věznění v koncentračních táborech přežil Josef Plojhar nepochybně také díky tomu, že byl zařazován do bloků pro vězně německé národnosti, jejichž režim byl mnohem mírnější než v případě vězňů české či jiné národnosti. Z osobního svědectví Plojharova spoluvězně, děkana ve farnosti sv. Václava v Praze-Nuslích Msgre. Aloise Tylíka (1884–1965), který se vracel z koncentračního tábora spolu s Plojharem, víme o Plojharově výroku: „Takový trapas, jako dostat se do kriminálu, se mně už nesmí v životě přihodit.“ Plojhar učinil uvedené prohlášení Tylíkovi v roce 1945, a Tylínek o tom vyprávěl jednomu ze svých kaplanů v pozdních 50. letech. Ten to zase sdělil JUDr. Jiřímu Treterovi v 70. letech. Poznámka redakce.

² Prvním předsedou „obrozené“ ČSL se stal Alois Petr, který byl předsedou akčního výboru ČSL. Předsedou ČSL byl až do své smrti v roce 1951. Po něm byl zvolen do předsednické funkce Josef Plojhar, který byl místopředsedou strany. Zajímavé je, že oba politici byli pro svou prokomunistickou činnost vyloučeni ze strany, což sice bylo provedeno de iure, ale de facto Josef Plojhar s Aloisem Petrem již třímali ve svých rukou skutečnou moc ve straně a začali provádět čistku, při které vyloučili ze strany všechny kritiky KSČ. Srov. PEHR, Michal a kol., *Cestami křesťanské politiky, bibliografický slovník k dějinám křesťanských stran*, Praha, 2007, s. 193.

svazu v Praze při oslavách tzv. Velké říjnové socialistické revoluce. Pohřben pak byl po státních ceremoniích i církevních obřadech v Praze na Olšanských hřbitovech.³

Jak již bylo zmíněno v úvodu, Josef Plojhar byl velmi nadaný a schopný člověk. Ovládal několik řečí, měl dobrý organizační talent a také byl výtečný řečník. Již záhy po svém kněžském svěcení napsal na svou dobu velice kvalitní pojednání o stigmatizované Terezii Neumannové z bavorského Konnersreuthu.⁴

V roce 1930 byl Josef Plojhar jedním ze šedesáti delegátů na eucharistickém kongresu v Kartágu. Jednalo se opravdu o velkolepou akci. Hlavním organizátorem pouti a jakýmsi „vedoucím“ celé výpravy byl Msgr. Kolisko, který proslul pořádáním poutí do Lurd. Duchovní „hlavou“ pouti byl strahovský opat M. Zavoral. Kongres byl zahájen v tuniské katedrále Božského Srdce Páně 7. května. Dalšího dne podle zpravodajů přistoupilo při slavnostní mši svaté 15 000 dětí k prvému svatému přijímání. Byly oděny do zvláštního škapulíře, který vzdáleně připomínal plát rytířů putujících ve středověku do Svaté země. Následovala pouť do vlastního Kartága. Během eucharistického kongresu samozřejmě došlo i na odborné přednášky. Hlavním referentem v české sekci byl ThDr. F. Cinek z arcibiskupského semináře v Olomouci, který přednesl příspěvek na téma *Eucharistie – svátost*. Dalším přednášejícím byl kupříkladu Msgr. Melka s příspěvkem *Eucharistie a oběť mše svaté*. Diskusí se účastnil horlivě i biskup Kmeťko. Celý kongres byl zakončen slavnostní liturgií v neděli 11. května. Zanedlouho na to publikoval P. Josef Plojhar vlastním nákladem knihu věnovanou mezinárodnímu eucharistickému kongresu v Kartágu.⁵

Ovšem většina jeho děl pochází z poválečného období, kdy byl již zcela oddán komunistické ideologii. Jedná se většinou o soubory jeho promluv při různých příležitostech. V roce 1950 vyšlo v nakladatelství Vyšehrad dílo *Dva roky s lidem: Projevy a stati z let 1948–1949*, a to v rozsahu 309 stran; na tuto knihu navazovala roku 1953 v nakladatelství Vyšehrad kniha *Za mír a socialismus*, která zahrnovala Plojharovy projevy a stati z let 1950–1952 a vyšla v rozsahu 516 stran. Jako představitel tzv. obrozené Československé strany lidové se zaobíral vývojem

³ Srov. KAPLAN, Karel, KOSATÍK, Pavel, *Gottwaldovi muži*, Praha, 2004, s. 224–225.

⁴ Roku 1927 Josef Plojhar o ní napsal pojednání pod názvem *Pravda o stigmatizované Terezii Neumannové z Konnersreuthu*. Jedná se o útlou knihu o rozsahu 48 stran, která vyšla v nakladatelství Český tiskový spolek.

⁵ Na Josefa Plojhara zapůsobil eucharistický kongres tak silně, že se o své dojmy musel podělit v knize vydané pod názvem *Die Triumphtage von Karthago*, kterou vydal vlastním nákladem a připsal svým rodičům.

v této politické straně po tzv. vítězném únoru 1948 v knize *Vítězný únor 1948 a Československá strana lidová*, která byla vydána roku 1958 v rozsahu 100 stran.

Vrcholem ideologického zneužití křesťanství a teologie ve službách komunistické propagandy bylo Plojharovo dílo *Křesťané a socialismus*, které vyšlo v roce 1961 nákladem Lidové demokracie v rozsahu 116 stran. V této knize se snaží čtenářům dokázat, že křesťanství a socialismus nejsou protichůdné směry, nýbrž „společná cesta k dosažení lepšího lidského života na tomto světě“. Její obsah nám kupříkladu dobře dokumentuje jeho projev na schůzi prostátní tzv. Katolické akce v Praze dne 10. června 1949.⁶ Jedná se o pohled ideologický a silně poplatný panujícímu komunistickému režimu.

V tomto projevu hovořil katolický kněz a ministr komunistické vlády Plojhar nejprve o skutečnosti, že dějiny každého národa a každého státu byly nejšťastnější, když docházelo k bratrskému soužití a spolupráci církve a státu. Spolupráci s komunistickým režimem obhajuje proto jako něco navýsost prospěšného jak státu, tak českému a slovenskému národu i katolické církvi. Rozhodně odmítá jménem všech „věrných katolických kněží“ pomluvy, že by snad zrazovali církev svatou a nějak záměrně pracovali pro její zánik: „Dnes jsme se sešli, kněží a laikové z Čech a Slovenska, abychom jasně zdůraznili jako první bod našeho sněmování, že jsme a že zůstaneme věrnými syny a dcerami římskokatolické církve“.⁷

Poté ve svém projevu připomněl zhoubnost „kulturního boje“ v roce 1918 a dobu okupace, kdy katoličtí kněží dokázali, že zůstanou věrni národu, vlasti a církvi. Oproti nacistické totalitě a dobám prvé republiky vyzdvihl dobu současnou s novou Ústavou 9. května, která dle slov řečníka jasně definovala náboženskou svobodu, a též připomněl, že celé komunistické zákonodárství nepřináší jen „příkladné zákony sociální, ale také zákony vpravdě křesťanské a vpravdě katolické“.⁸ Uvedené tvrzení dokládá péčí státu o široké masy pracujících,

⁶ Začátkem června 1949 se konal v Praze ustanovující sjezd prorežimní tzv. Katolické akce. Komunisté pro organizování „pokrokových“ katolíků zneužili organizace založené na popud Pia XI. v roce 1922. Bezprostřední reakcí na tuto skutečnost byl pastýřský list *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodíně velké zkoušky*. Bylo určeno všem duchovním, aby na neděli 19. června, na kterou bylo přeloženo „Boží tělo“, uvedený pastýřský list přečetli. Tehdy došlo ke známému incidentu v katedrále u sv. Víta, kdy se do katedrály dostali ve velkém počtu provokatéři, kteří projev pana kardinála Berana přerušili pískotem a hlomozením. Srov. VODIČKOVÁ, Stanislava, *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*, Brno, 2018, s. 22.

⁷ PLOJHAR, Josef, *Dva roky s lidem: statě a projevy z let 1948–49*, Praha, 1950, s. 90–96.

⁸ Tamtéž.

novomanželskými bezúročnými půjčkami apod. Poté informoval posluchače o „velkorysé reorganizaci katolické Charity“, která měla dostat do svého užívání vyvlastněný majetek velkoburžoasie a šlechty.⁹

V obdobném duchu se nesl kupříkladu i příspěvek J. Plojhara věnovaný katolickému duchovenstvu, nazvaný příznačně „Služba Bohu je službou lidu“. Plojhar zde hovoří o skutečnosti, že většina katolických kněží v naší vlasti pochází z prostého lidu a že tomuto lidu má sloužit s plným nasazením pro zachování míru a socialismu.¹⁰ Plojhar neváhal pro podporu zrůdné komunistické ideologie zneužít postavy Bernarda Bolzana.¹¹

Kanonickoprávní kvalifikace Plojharovy protiprávní činnosti

Jako katolický kněz podléhal také s komunisty kolaborující Josef Plojhar jurisdikci církve, která disponuje donucovacími prostředky, včetně aplikace kanonického trestního práva. Zatímco spolupráce s režimem Plojharovi umožňovala užívat výhod plynoucích z kariérního vzestupu, z hlediska církevní disciplíny není možno najít žádnou omluvu, jež by zmírnila jeho odpovědnost, která s sebou nesla také trestněprávní důsledky.

Je třeba si uvědomit, že svá rozhodnutí, jimiž otevřeně porušoval kanonické právo, činil v době, kdy totalitní stát bezprecedentním způsobem zasahoval proti katolické církvi a jejím věřícím, a to jak pod rouškou právních norem (především zákon o hospodářském zabezpečení církvi a náboženských společností č. 218/1949 Sb.), zneužíváním trestního práva v inscenovaných procesech, tak i otevřeně protiprávními opatřeními, jakým byla například akce „K“, organizovaná tajnou policií StB, jež prakticky zlikvidovala řeholní život v Československu.

Morální odpovědnost katolického kněze ve vysokých státních funkcích, který těmto událostem přihlížel a nikoho z pronásledovaných a šikanovaných se aktivně nezastal, je nezpochybnitelná. Základy trestněprávní odpovědnosti pak navíc vycházejí z pojetí *společenské nebezpečnosti* trestného činu, kterou Kodex kanonického práva z roku 1917, platný v době Plojharovy veřejné činnosti, označoval rozlišením

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Srov. PLOJHAR, Josef, *Za mír a socialismus: projevy a stati z let 1950–52*, Praha, 1953, s. 512.

¹¹ Vedle stati Velký Stalin – náš učitel – náš přítel se tak ocitá Bernard Bolzano jako sociální myslitel. Srov. PLOJHAR, Josef, *Za mír a socialismus: projevy a stati z let 1950–52*, Praha, 1953, s. 490–492 a 493–495.

termínů „jakost“ (*qualitas*) trestného činu, kterou *je nutno dovést z předmětu zákona*, a „velikost“ (*quantitas*), kterou *lze měřit nejen podle různé vážnosti porušeného zákona, nýbrž také podle větší či menší přičitatelnosti anebo způsobené škody*.¹²

Objektivně byla škoda způsobená Plojharovým jednáním dána kontextem společensko-politických okolností, ve kterých se pronásledovaná církev nacházela, subjektivně bylo pro něho ještě přitěžující, že zdaleka nezůstal u jednoho trestného činu: „Kdo se víckrát dopustí trestného činu, třebaš různého druhu, zvyšuje své zavinění“.¹³

Jestliže se Josef Plojhar vzeprél arcibiskupu Beranovi a aktivně se účastnil i proti jeho zákazu politické činnosti, pak se na něho nutně vztahovala skutková podstata trestného činu vzdoru proti ordináři: „Kdo zatvrzele odpírá poslechnout Římského Velekněze nebo příslušného ordináře, když něco právoplatně nařizuje nebo zapovídá, budiž podle vážnosti viny potrestán přiměřenými tresty, nevyjímajíc cenzur.“¹⁴ Arcibiskup Beran Plojhara skutečně suspendoval a vyvolal tím proti sobě masivní odpor ze strany komunistického režimu.¹⁵

Na rozdíl od současné kodexové úpravy, která aktivní politickou činnost duchovním obecně zakazuje,¹⁶ kodex z roku 1917 v zásadě připouštěl účast kněží v parlamentních sněmovnách jakožto poslanců či senátorů, i když k přijetí samotné kandidatury museli takoví kněží žádat dovození jak vlastního ordináře, tak ordináře místa konání voleb.¹⁷ Pro přímou účast kněze ve vládním angažmá lze pak užít argumentu *a minore ad maius*: jestliže bylo dovození ordinářů podmíněno převzetí poslanecké funkce, pak by pro účast na vládní výkonné moci musela být udělena papežská dispens, neboť podle CIC/1917 byl univerzálním držitelem dispenzační pravomoci sám papež.¹⁸ Samozřejmě by s udělením dispenze musel souhlasit také ordinář místa, kde se aktivní politické angažmá žadatele má vykonávat, což však arcibiskup Beran naprosto odmítal.

¹² CIC/1917, kán. 2196.

¹³ CIC/1917, kán. 2208 § 2.

¹⁴ CIC/1917, kán. 2331 § 1.

¹⁵ „Zuřivá kampaň proti Beranovi, biskupům a církvi vůbec se rozpoutala zejména kvůli Plojharově suspenzi. V tom nezůstalo pozadu ani kolaborantské vedení lidové strany, v němž zaujímal Plojhar jedno z čelných míst.“ In: VAŠKO, Václav, *Dům na skále 1: Církev zkoušená*, Kostelní Vydří, 2004, s. 89.

¹⁶ Srov. CIC/1983, kán. 287 § 2.

¹⁷ Srov. CIC/1917, kán. 139 § 4.

¹⁸ Srov. CIC/1917, kán. 81.

Josef Plojhar se stal ministrem zdravotnictví v pounorové Gottwaldově vládě a v následujících komunistických vládách až do roku 1968. Odpor arcibiskupa Berana vůči tomuto jeho kroku nachází svou pozdější obdobu v negativním postoji Jana Pavla II. vůči účasti katolických kněží v levicové sandinistické vládě v Nikaragui, přičemž zákaz politického angažmá kněží, kodifikovaný definitivně v novém kodexu, vydaném tímto papežem roku 1983, lze chápat jako ozvěnu těchto nikaragujských událostí, spadajících ovšem až do kontextu raných osmdesátých let 20. století. V Plojharově případě se však nacházíme na konci 40. a na začátku 50. let, kdy totalitní ateistický režim zasahoval proti církvi co nejradikálněji, s nepokrytě likvidačními úmysly, přičemž se to vše navíc dělo na pozadí tehdejšího světového vývoje, když naplno propukla studená válka.

Přímé porušení kanonického práva z Plojharovy strany představovala rovněž aktivní spoluúčast na komunistickém pokusu o vytvoření falešné, režimem organizované a řízené Katolické akce. Církvi zřízená a vedená Katolická akce představovala samotnými papeži vytvořené celocírkevní sdružení a hnutí katolických laiků, které mělo své dílčí organizační složky v jednotlivých místních církvích. Je třeba zdůraznit, že kodex z roku 1917 svědčí o velice bohatém spolkovém životě katolických laiků,¹⁹ jehož „vlajkovou lodí“ byla již v době jeho vydání právě Katolická akce.

Tehdejší kanonické právo ovšem také prozíravě počítalo s možnostmi zneužití sdružovacího práva katolíků: „Věřící zasluhují chvály, přistupují-li k sdružením zřízeným Církví nebo alespoň od ní doporučeným; nechť se však střeží sdružení tajných, zavržených, odbojných, podezřelých anebo těch, jež se snaží vymknout právoplatnému církevnímu dozoru.“²⁰ Současně platný Kodex kanonického práva z roku 1983 navíc výslovně rezervuje značku „katolický“ jen zcela určitým subjektům: „Sdružení může používat označení ‚katolické‘ pouze v případě, že k tomu obdrželo souhlas příslušného církevního představeného...“²¹

Zákonodárce kodexu z roku 1917 samozřejmě předpokládal, že církevní autorita zjedná pořádek, pokud se vyskytnou taková „odbojná“ sdružení, jež se vymykají dozoru právoplatné církevní hierarchie. K takovému kroku pak přistoupil papež Pius XII. vydáním dekretu, uvalujícího samočinnou exkomunikaci na všechny, kdo se podíleli na vzniku prorežimní Katolické akce.²² Právní povahou se exkomunikační

¹⁹ Srov. CIC/1917, kán. 684–725.

²⁰ CIC/1917, kán. 684 § 1.

²¹ Srov. CIC/1983, kán. 300; viz též CIC/1983, kán. 216.

²² In: *Acta Apostolicae Sedis* 41 (1949), s. 333

dekret blíží trestnímu příkazu: „Co se praví o trestných činech, platí také pro porušení nařízení (*preceptu*), s nímž je spojena trestní sankce, leč by z okolností vysvívalo jinak.“²³ Zatímco však takový příkaz má mít spíše preventivní charakter, exkomunikační dekret byl vydán papežem až v době, kdy se již trestná činnost a její negativní následky projevíly. Ovšem samozřejmě má tentýž dekret také varovat před pokračováním v uvedeném protiprávním jednání, z tohoto úhlu pohledu měl dekret rovněž preventivní charakter.

Právní základ dekretu je také zde tvořen trestní skutkovou podstatou odepření poslušnosti. Zatímco v současnosti platný kodex cenzurami šetří, zejména pak samočinnými (*latae sententiae*), jejichž prominutí je vyhrazeno Apoštolskému stolci, trestní právo kodexu z roku 1917 obsahovalo několik desítek trestných činů opatřených sankcemi exkomunikace, interdiktů či (v případech duchovních) suspenze, nebo se u takových skutkových podstat uváděla relativně neurčitá sankce uvalení „cenzur“ obecně bez rozlišení, jako právě v uvedeném případě. Ovšem i tak již tehdejší zákonodárce varoval před zbrklostí: „Cenzury, zvlášť samočinné, především exkomunikace, smějí být uloženy jen rozvážně a s velkou obezřetností“,²⁴ protože v souladu s naukou Tridentského koncilu mají ordináři vystupovat jako „pastýři, ne hrdlořezi“ (*pastores non percussores*).²⁵ Nelze také pominout, že tyto tresty předpokládají napravení viníka a jsou proto svou povahou dočasné.²⁶

Exkomunikační dekret Svatého oficia proti členství v komunistické straně a podpoře komunismu je vydán formou odpovědi (*responsa*) na čtyři předložené otázky,²⁷ z nichž první se týká samotného členství v komunistické straně a uvaluje exkomunikaci na všechny členy strany i se zpětnou platností. Dekret tedy působil retroaktivně, což není v souladu s dnes tolik žádaným principem právní jistoty.²⁸ Dekret navíc počítal s tím, že kdo je členem strany, sdílí zcela samozřejmě rovněž

²³ CIC/1917, kán. 2195 § 2.

²⁴ CIC/1917, kán. 2241 § 2.

²⁵ Srov. CIC/1917, kán. 2214 § 2, podle Tridentského koncilu, reformní dekret z XXV. sezení, kán. 3.

²⁶ „Cenzura se označuje jako *léčebný* trest, neboť se ukládá především kvůli očekávané nápravě viníka. Z toho také přirozeně plyne, že se nemá týkat dříve spáchaného trestného skutku, který svými následky nezasahuje do budoucnosti.“ In: WERNZ, Franz Xaver, VIDAL, Pedro, *Ius canonicum – Tomus VII: Ius poenale ecclesiasticum*, Romae, 1937, s. 229.

²⁷ In: *Acta Apostolicae Sedis* 41 (1949), s. 334.

²⁸ „Zpětná účinnost právní normy s sebou přináší právní nejistotu, protože adresát této normy ji v době svého jednání nemohl znát (protože neexistovala), a proto se ani nemohl řídit její dispozicí.“ In: HRDINA, Ignác Antonín, SZABO, Miloš, *Teorie kanonického práva*, Praha, 2018, s. 376.

ateistickou komunistickou ideologii, takže byl založen na nevyvratitelné právní domněnce (*praesumptio iuris et de iure*). Dosud bylo, v souladu s tehdy platným kodexem, spojeno s exkomunikací členství ve zcela konkrétní instituci pouze v případě svobodného zednářství, zatímco jiné obdobné organizace nebyly konkrétně specifikovány: „Kdo přistoupí k zednářské sektě nebo k jiným sdružením téhož druhu, která osnují pikle proti Církvi nebo právoplatným světským mocem, upadají bez dalšího v exkomunikaci vyhrazenou Apoštolskému stolci prostě.“²⁹

U Josefa Plojhara však byla situace poněkud složitější, neboť sám nebyl členem komunistické strany, nýbrž členem a funkcionářem Československé stany lidové, která byla tradičně považována za reprezentaci a baštu politického katolicismu. Plojharovo politické angažmá však vykazovalo zřetelné znaky druhého z dotazů, na něž kongregace odpovídá. Exkomunikace se totiž týká i těch, kdo „tisknou, rozšiřují a čtou knihy, časopisy, noviny a letáky, jež podporují nauku nebo činnost komunistů, nebo v jejich prospěch píší“. Třetí odpověď odpírá všem takovým katolicky pokřtěným komunistům nebo aktivním příznivcům komunismu svátostný život a čtvrtá odpověď pak formuluje souhrnně, že „křesťané, kteří vyznávají komunistickou materialistickou protikřesťanskou nauku a zvláště ti, kteří ji brání a šíří, upadají tím samým do exkomunikace vyhrazené Apoštolskému stolci jakožto apostaté od katolické víry“.

Základem trestněprávní kvalifikace přilnutí ke komunistické straně nebo její ideologii je tak v podstatě apostaze, odmítnutí a opuštění křesťanské víry.³⁰ V případě „protikomunistického“ dekretu se tedy jedná o konkretizaci, jak apostazi coby objekt trestného činu přesněji kvalifikovat. Účinky dekretu se však vztahovaly na značné množství osob a jejich individuální případy byly navíc velmi rozmanité. Za těchto okolností by bylo již tehdy z hlediska právní jistoty žádoucí, aby vina konkrétních pachatelů byla u těchto samočinných exkomunikací deklarována ordinářem.³¹

V této souvislosti nelze opominout rovněž komplexní doktrinální odsouzení komunismu v encyklice papeže Pia XI. *Divini Redemptoris* o ateistickém komunismu

²⁹ CIC/1917, kán. 2335.

³⁰ Srov. CIC/1917, kán. 2314.

³¹ „Exkomunikace je právně jistá (*iure notoria*), pokud byl vynesena odsuzující rozsudek nebo byl vyhlášen rozsudek deklaratorní.“ In: BERUTTI, Cristoforo, *Institutiones iuris canonici – Volumen VI: De delictis et poenis*, Torino – Roma, 1938, s. 177.

z roku 1937.³² Zde ještě tehdejší papež využil příležitosti k nabídce pokání pro ty členy katolické církve, kteří byli komunistickou ideologií uhranuti: „Nemůžeme uzavřít tuto encykliku, aniž bychom adresovali několik slov těm našim synům, kteří jsou již nakaženi nebo skoro nakaženi zlem komunismu. Živě je vybízíme, aby naslouchali hlasu Otce, který je miluje. Prosíme Pána i jejich osvícení, aby opustili zrádnou cestu, která je prudce strhává do strašné zkázy...“³³

To se však v dusné a hrozivé atmosféře přelomu 40. a 50. let změnilo. Komunistická ideologie se ukázala jako bezprostřední nebezpečí jak pro katolickou církev, tak i pro její jednotlivé věřící, z nichž pak v podmínkách totalitních režimů někteří kolabovali, zatímco v zemích, kde komunistická ideologie vnucována nebyla, se bohužel našlo i mezi věřícími mnoho takových, kteří k této ideologii s trestuhodnou naivitou lnuli.

Závěrem

Na závěr si dovolíme odcitovat úryvek z jedné z promluv J. Plojhara o vývoji lidstva k „zářným zítřkům“: „Vývoj směřuje k socialismu, jde za cílem, který neodporuje naší víře, ale je v souladu s celým učením církve. Je to cíl shodný s tím, jaký je dán příkaz křesťanské lásky k bližnímu. Na této cestě se nemůžeme zastavit, musíme získat pro tuto práci všechny křesťany, kteří musí uplatnit své síly v budování lepšího lidského žití“.

Komunistické lepší zítřky ale nesly s sebou tisíce uvězněných, pronásledovaných a umučených. Proto si dovolíme položit oproti slovům prorežimního kněze Josefa Plojhara slova mučedníka komunistického režimu z roku 1949, statečného a věrného kněze Josefa Toufara: „Přátelé moji, jsme zde v slzavém údolí a naše cesta je cesta křížová – ale netrpíme, před námi jde Kristus Spasitel a my jdeme v jeho šlépějích – a kříže, které na nás posílá, trpělivě a pokorně neseme, abychom jedenkrát skrze umírání jak z kříže ke slávě vzkříšeného přivedeni byli.“³⁴

³² In: *Acta Apostolicae Sedis* 29 (1937), s. 65–106; česky in: POSPÍŠIL, Ctirad Václav (přel.), *Pius XI: Antitotalitní encykliky*, Praha, 2015, s. 79–122 a dále in: *Revue církevního práva* č. 35–3/2006, Praha, s. 216–244.

³³ *Divini Redemptoris* č. 79.

³⁴ Srov. DOLEŽAL, Miloš, *Vrátíme se do otcovské náruče. Tři kázání P. Josefa Toufara*, Praha, 2015, s. 80.

Resumé

V roce 2022 jsme si připomněli 120 let od narození smutně proslulého katolického kněze, horlivého přísluhovače komunistického režimu Josefa Plojhara. Tato studie se věnuje doposud opomíjené stránce života a působení Josefa Plojhara, a to problematice církevních trestů, které byly na Josefa Plojhara uvaleny. Studie přináší nejprve stručný přehled života a působení Josefa Plojhara a poté přináší církevněprávní rozbor kanonických trestů, které se J. Plojhara týkaly podle tehdy platného Kodexu kanonického práva z roku 1917. Předmětem rozboru je rovněž aplikace exkomunikačních dekretů, které se týkaly jednak kolaborace s komunistickým režimem při jeho pokusu o vytvoření prorežimní Katolické akce, a rovněž dekretu o neslučitelnosti členství v komunistické straně a sdílení její ideologie s příslušností ke katolické církvi.

Summary

The Church Penalties Imposed on Josef Plojhar, the Catholic Priest and Pro-Communist Politician

In 2022, we marked the 120th anniversary of the birth of Josef Plojhar, a sadly renowned Catholic priest and fervent supporter of the communist regime. This study looks into a hitherto neglected aspect of the life and work of Josef Plojhar, namely the church penalties that were imposed on him. First of all, the study gives a brief summary of Plojhar's life and work, which is followed by a church-law analysis of the canonical penalties that applied to Plojhar according to the then applicable 1917 Code of Canon Law. The analysis also looks at the application of excommunication decrees that concerned, on the one hand, collaboration with the communist regime in its attempt to create the pro-regime Catholic Action and, on the other hand, the decree on the incompatibility of membership of the communist party and the sharing of its ideology with belonging to the Catholic Church.

Klíčová slova: Kodex kanonického práva, trestní normy, exkomunikační dekry, Josef Plojhar, víra a politika, komunisté a náboženství, arcibiskup Josef Beran, papež Pius XII.

Keywords: Code of Canon Law, penal norms, excommunication decrees, Josef Plojhar, faith and politics, communists and religion, Archbishop Josef Beran, Pope Pius XII

Autoři

Prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D., se narodil v roce 1962 v Českých Budějovicích. Po studiích na Římskokatolické cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích absolvoval postgraduální studium na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy, kde získal roku 1994 licenciát teologie a roku 1996 doktorát teologie. Roku 1998 začal působit jako odborný asistent na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Habilitoval se roku 2005 na Katolické univerzitě v Ružomberku. V roce 2007 získal titul doktora pedagogiky. Profesorem katolické teologie byl jmenován roku 2011. Odborně se věnuje především dějinám církvi v období komunistické totality.

Doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D., je knězem katolické Arcidiecéze pražské. Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy a Fakultu kanonického práva na Institutu obojího práva při Papežské Lateránské univerzitě v Římě. Na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě získal docenturu na základě své habilitace Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989 (České konfesní právo po roce 1989). Je soudcem Metropolitního církevního soudu v Praze, vyučujícím církevního a světského práva na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, vědeckým pracovníkem Ústavu pro právní otázky náboženské svobody na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě a duchovním správcem kostela Nanebevzetí Panny Marie a Karla Velikého v Praze na Karlově.

Authors

Professor ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D., was born in 1962 in České Budějovice. Following his studies at the Roman Catholic Cyril and Methodius School of Theology in Litoměřice he completed the graduate program at the School of Catholic Theology of Charles University in Prague, where he was awarded a licentiate in theology in 1994 and a doctorate in theology in 1996. In 1998, he began to work as an assistant professor at the School of Theology of the University of South Bohemia in České Budějovice. In 2005, he was awarded an associate professorship at the Catholic University in Ružomberok (Slovakia). In 2007, he was awarded the degree of Doctor of Pedagogy. In 2011, he was appointed a professor of Catholic theology. In his research, he focuses on 20th century history, particularly on the situation of churches under communist totalitarian regimes.

Associate Professor JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D., is a priest from the Catholic Archdiocese of Prague. He graduated from the Faculty of Law of Charles University

*in Prague and the Faculty of Canon Law of the Institutum Utriusque Iuris of the Pontifical Lateran University in Rome. Following a successful defence of his habilitation thesis *Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989 (Czech Religion Law after 1989)*, he was appointed Associate Professor at the Faculty of Law of Trnava University in Trnava (Slovakia). He is a judge of the Metropolitan Ecclesiastical Court in Prague, teaches church law and secular law at the Faculty of Theology of the University of South Bohemia in České Budějovice, and is a scientific co-worker at the Institute for Legal Aspects of Religious Freedom of Trnava University. He is spiritual administrator of the St. Mary of the Assumption and Charlemagne Church in Prague-Karlov.*

Kontakt

prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Kněžská 8

370 01 České Budějovice

e-mail: weis@tf.jcu.cz

doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., JC.D.

Krymská 23

101 00 Praha 10

e-mail: standa.pribyl@volny.cz

Zleva: prof. Damián Němec, prof. Mirosław Sitarz a doc. Jiří Dvořáček na mezinárodní konferenci k 40. výročí promulgace Kodexu kanonického práva v Olomouci.

From the left: Prof. Damián Němec, Prof. Mirosław Sitarz and Assoc. Prof. Jiří Dvořáček at the international conference on the 40th anniversary of the promulgation of the Code of Canon Law in Olomouc.

Snímek Monika Menke

Jan Pavel II. největším zákonodárcem katolické církve

Mirosław Sitarz

Jan Pavel II. byl v dosavadní historii katolické církve 264. římským biskupem. Jeho pontifikát trval 26 let a 6 měsíců a byl jedním z nejdelších v dějinách církve. Pouze dva pontifikáty trvaly déle: sv. Petra (přibližně 34 let) a bl. Pia IX. (31 let a 8 měsíců).¹ Během tohoto pontifikátu došlo díky osobě Jana Pavla II. k mnoha různorodým změnám,² zejména na právní rovině v církvi a díky konkordátům uzavřeným v tomto období i v právních systémech různých států.³ Než se pokusíme analyzovat zákonodárnou činnost Jana Pavla II., bude

vhodné, abychom vymezili zákonodárnou pravomoc římského biskupa.

1. Kompetence římského biskupa

Římský biskup je viditelnou hlavou božsko-lidské instituce založené Ježíšem Kristem, kterou je katolická církev, a zároveň panovníkem vatikánského státu. Církev se řídí jak božským právem (*ius*), tak lidským právem (*lex*). Církev nemá zastřešující formální normativní akt, jakým je ústava ve smyslu základních zákonů moderních států. Má pouze ústavu v materiálním smyslu, kterou je Boží Zjevení obsažené v Písmu. Božské právo nemůže být změněno žádnou lidskou autoritou. Naproti tomu pozitivní právo v církvi je a mělo by být měněno příslušnými autoritami tak,

¹ Srov. NOWAK, Piotr, *Jak wybierano papieży. Konklawe*, Częstochowa, 2005, s. 111.

² Srov. PONIEWIERSKI, Janusz, *Pontyfikat 1978–2005*, Kraków, 2005, s. 502.

³ Činnost Jana Pavla II. v právní oblasti během dvaceti let jeho pontifikátu zpracoval GÓRALSKI, Wojciech, *Jan Paweł II jako ustawodawca*, in: *20 lecie pontyfikatu Jana Pawła II. Sympozjum ogólnouczeniiane w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie 16 listopada 1998 roku*, red. KRASIŃSKI, Józef, Warszawa, 2000, s. 71–90.

aby mohlo účinně regulovat realitu v daném časovém období. Z božského práva v církvi jsou kompetentními orgány, které mohou vydávat zákony: římský biskup, kolegium biskupů a diecézní biskup.

Pokud jde o autoritu římského biskupa, zákonodárce v Kodexu kanonického práva z roku 1983⁴ deklaruje: „Biskup římské církve, v němž setrvává úřad, který Pán udělil jedině Petrovi, prvnímu z apoštolů, a který přechází na jeho nástupce, je hlavou sboru biskupů, zástupcem Krista a pastýřem celé církve zde na zemi; a proto z důvodu svého nejvyššího úřadu má nejvyšší, plnou, bezprostřední a obecnou řádnou moc v církvi, kterou může vždy svobodně vykonávat“ (kán. 331).

Římský biskup jako nástupce sv. Petra, který byl prvním z apoštolů, je nositelem mimo jiné těchto titulů: „Hlava biskupského kolegia“ jako nejvyšší autorita v hierarchii moci; „Kristův náměstek“ a „pastýř celé církve“. Jako „Kristův náměstek“ má papež autoritu odvozenou přímo od Boha.⁵ Římský biskup jako „pastýř všeobecné církve“, který je podle božského práva spojen s úřadem Kristova vikáře, disponuje biskupskou jurisdikcí nad celou církví.⁶

Autorita svěřená římskému biskupovi na základě petrovského úřadu zahrnuje tyto atributy: řádná, nejvyšší, plná, přímá, všeobecná a vykonávaná svobodně:

- a) je to autorita *řádná*, tj. vykonávaná na základě samotného Kristem ustanoveného primátu; je mu tedy svěřena nikoli jako konkrétní fyzické osobě na základě jeho osobních vlastností, ale jako nositeli nejvyššího úřadu v církvi (srov. kán. 131 § 1), takže papež přijímá svou autoritu nikoli na základě pověření, které mu udělil někdo jiný, např. kardinálové v konkláve;
- b) je to *nejvyšší* autorita v církevní hierarchii. Papež proto nepodléhá žádné jiné lidské autoritě a je omezen pouze božským právem (srov. LG, č. 27b);⁷

⁴ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25. 1. 1983), in: AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317.

⁵ *Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium* (21. 11. 1964), in: AAS 57 (1965), s. 5–75, č. 27, dále jen LG.

⁶ Viz Concilium Vaticanum I, *Constitutio dogmatica prima de Ecclesia Christi Pastor aeternus*, in: *Dokumenty prvního vatikánského koncilu* (latinský a český text), Praha, 2006, s. 82–97.

⁷ Z této zásady vyplývají důsledky uvedené v dalších kánonech, např.: *Prima sedes a nemine iudicatur* – Papeže nemůže nikdo soudit (kán. 1404); proti rozsudku nebo rozhodnutí římského biskupa nelze podat odvolání ani rekurs (kán. 333 § 1; 1629 odst. 1); trest cenzury vůči tomu, kdo se odvolá proti aktu římského biskupa k všeobecnému koncilu nebo ke kolegiu biskupů (kán. 1366). Papež má z titulu svého úřadu moc nad celou církví i nad jednotlivými partikulárními církvemi a jejich skupinami (kán. 333 § 1).

- c) autorita římského biskupa je *plná*, to znamená, že zahrnuje funkce autority povševcovat, učit a řídit; vztahuje se na všechny druhy moci řízení, tj. zahrnuje moc zákonodárnou, výkonnou i soudní (srov. kán. 135–138; 1442). Neznamená to, že by papežská autorita byla absolutně neomezená, neboť papež vykonává svou autoritu pro společné dobro univerzální církve a jednotlivých partikulárních církví,⁸ tedy že tato autorita stojí ve službě církve, je spojena s cílem církve, a proto musí respektovat ty prvky ve struktuře církve, které mají charakter božského práva, pravdy víry, svátosti, episkopát, práva věřících atd.;⁹
- d) papežská autorita je *bezprostřední*, tj. papež ji může vykonávat ve vztahu k celé univerzální církvi a ke všem věřícím a každé partikulární církvi bez svolení, oprávnění nebo licence místních nebo osobních ordinářů (LG č. 27; CD č. 2). Důsledkem toho je právo věřících obracet se na papeže se svými žádostmi nebo názory. Z tohoto principu prvenství vyplývá právo každého věřícího předložit papeži svou záležitost, ať už spornou nebo trestní, od kteréhokoli soudu a v kterékoli fázi procesu (kán. 1417 § 1). Papež si může některé případy vyhradit pro svou autoritu nebo pro jakoukoli nižší autoritu (kán. 381 § 1);¹⁰
- e) papežská autorita je *univerzální* v tom smyslu, že její působnost se vztahuje na všechny záležitosti víry a mravů, které spadají do církevního řádu (věcný aspekt), a na všechny partikulární církve a všechny věřící (osobní aspekt);
- f) římský biskup ji může *vykonávat kdykoli svobodně* (LG č. 22), to znamená bez jakýchkoli vnějších omezení, časových či jiných podmínek.¹¹

⁸ *Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de pastorali episcoporum munere in Ecclesia Christus Dominus* (28. 10. 1965), in: AAS 58 (1966), s. 673–701 [dále jen CD], č. 2.

⁹ Podrobněji: KRUKOWSKI, Józef, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, sv. II, Poznań, 2005, s. 173.

¹⁰ Počet záležitostí vyhrazených papeži v průběhu dějin kolísal (srov. seznam těchto záležitostí in: JAKUBOWSKI, Wojciech, SOLARCZYK, Marek, *Ustrój Kościoła Rzymskokatolickiego. Wybrane zagadnienia instytucjonalne*, Warszawa, 2002, s. 17–18).

¹¹ To neznamená, že papež může neustále a svévolně zasahovat do záležitostí, které jsou v kompetenci jednotlivých diecézních biskupů, ale že „papež může kdykoli vykonávat svou pravomoc, která vyplývá z jeho úřadu“, viz Nota explicativa praevia (Předběžná vysvětlující poznámka) č. 3. Srov. CONGREGATIO DE DOCTRINA FIDEI, *Considerazioni su „Il primato del successore di Pietro nel mistero della Chiesa”* (Comm. 30, 1998), s. 207–216; KRUKOWSKI, Józef, *Komentarz...*, s. 174. *Poznámka redakce: předběžné vysvětlující poznámky k LG nalezne český čtenář in Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha, 1995, s. 98–100.

2. Způsoby výkonu pravomocí

Papež může vykonávat své pravomoci *různými způsoby*, tj. osobně nebo kolegiálně, ve spojení s celým episkopátem, který pod jeho vedením tvoří kolegium biskupů. Biskupové jsou také povinni spolupracovat s papežem při péči o celou všeobecnou církev *různými formami*, které papež stanovil. Mezi formy trvale zavedené CIC/1983 patří biskupská synoda (kán. 342–348), kolegium kardinálů (kán. 349–359), římská kurie (kán. 360–361) a papežští legáti (kán. 362–367). Tyto orgány vykonávají moc jménem papeže ve prospěch všech církví způsobem stanoveným zákonem. Konkrétní normy pro fungování těchto orgánů jsou stanoveny ve zvláštních zákonech (*lex specialis*).¹²

3. Druhy normativních aktů

Římský biskup v čele univerzální církve¹³ i Vatikánského městského státu vydává velké množství úředních aktů. Papežské dokumenty lze rozdělit na:

- učitelské úkony magisteria;
- úkony komunikace s věřícími;
- právní a správní úkony.

Mezi právní a správní úkony počítáme:

- *litterae decretales* – papežské dekrety týkající se kanonizace a dalších podstatných otázek;
- *constitutiones apostolicae Urbi et Orbi* – apoštolské konstituce, mající charakter církevních univerzálních zákonů;
- *litterae apostolicae motu proprio datae* – papežské zákony vydané z jeho vlastní iniciativy, které upravují určité oblasti církevního života, např. zřízení nových institucí Římské kurie;

¹² Takový speciální charakter měla například apoštolská konstituce Jana Pavla II. *Pastor bonus* z 28. června 1988, která stanovila zásady organizace a fungování Římské kurie, AAS 80 (1988), s. 841–912, a nyní apoštolská konstituce *Praedicate Evangelium* (FRANCISCO PAPA, *Costitutio Apostolica sulla Curia Romana e il suo servizio alla Chiesa nel mondo Praedicate Evangelium*, 19. 3. 2022), in: *Communicationes* 54 (2022), č. 1, s. 9–81.

¹³ Univerzální církev se řídí normami kanonického práva. Kanonické právo zahrnuje tyto druhy práva: právo vydané vyšším zákonodárcem (*ius propositum*), tj. přirozené a pozitivní zjevené božské právo; právo stanovené církví (*ius constitutum*); právo uznané, převzaté od jiného lidského zákonodárce (*ius receptum*); právní zvyklosti a praxe (styl) římské kurie; partikulární právo vydané diecézními biskupy, partikulárními synodami, biskupskými konferencemi, řeholními instituty; konkordáty (smluvní právo).

- *constitutiones apostolicae* – apoštolské konstituce bez povahy univerzálního zákona – vydané ve formě slavnostních bul – zakládající nové partikulární církve, územní i personální, nové církevní provincie a oblasti, povyšující diecéze na arcidiecéze, zřizující kardinálské tituly, katedrální kapituly apod.;
- *litterae apostolicae* – apoštolské listy – vydávané formou slavnostní buly, v nichž se vyhláší blahorečení, jmenovací akty kardinálů, biskupů, povyšování chrámů na menší baziliky, ustanovování svatých patronů, zřizování nunciatur a apoštolských delegatur;
- *litterae ad principes* – dopisy adresované úřadům – dokumenty vydané papežským legátům – pověřovací dopisy;
- *nominations* – jmenování církevních hodnostářů: apoštolských nunciů a dalších hodnostářů ve formě apoštolského breve.¹⁴

Normativní akty vydané římským biskupem by měly být zveřejněny v oficiálním promulgačním věstníku Apoštolského stolce *Acta Apostolicae Sedis*, ve zkratce AAS (kán. 8).

4. Výkon legislativní pravomoci Janem Pavlem II.

Největším legislativním počinem Jana Pavla II. je rozsáhlá reforma kanonického práva podle zásad Druhého vatikánského koncilu provedená v letech 1978–1990, jejímž výsledkem jsou dva kodexy kanonického práva určené pro věřící latinské církve a východních církví.

Kodex kanonického práva byl slavnostně promulgován 25. ledna 1983 apoštolskou konstitucí *Sacrae disciplinae leges* u příležitosti 24. výročí oznámení úmyslu Jana XXIII. svolat Druhý vatikánský koncil. Tento kodex je založen na „pevném právním, kanonickém a teologickém základu a je chápán jako *převodový řemen* přenášející koncilní nauku do kanonického jazyka“¹⁵ a stal se základním legislativním dokumentem latinské církve. K tomuto datu (25. 1. 1983) také Jan Pavel II. apoštolskou konstitucí *Divinus perfectionis magister* reformoval způsob kanonického šetření v oblasti blahorečení a svatořečení. Vyhlásil také prováděcí

¹⁴ Srov. JAKUBOWSKI, Wojciech, SOLARCZYK, Marek, *Ustrój Kościoła Rzymskokatolickiego...*, s. 22–27.

¹⁵ *Apoštolská konstituce Sacrae disciplinae leges*, in: tamtéž, s. 13–15.

akty k této konstituci, kterými jsou: *Normy Kongregace pro záležitosti svatořečení*¹⁶ a všeobecné nařízení Kongregace pro svatořečení o služebnících Božích ze 7. února 1983.¹⁷ Dlužno dodat, že během 198 obřadů Jan Pavel II. kanonizoval 483 osob (z toho 401 mučedníků) a blahorečil 1339 věřících (z toho 1033 mučedníků).

Oproti tomu *Kodex kánonů východních církví*¹⁸ papež promulgoval 18. října 1990 apoštolskou konstitucí *Sacri canones*.

Vytvořil také nové instituce: v roce 1981 Papežskou radu pro rodinu;¹⁹ v roce 1982 Papežskou radu pro kulturu;²⁰ v roce 1983 Vatikánské televizní studio²¹ a rozdělil Kongregaci pro svátosti a bohoslužbu na Kongregaci pro svátosti a Kongregaci pro bohoslužbu;²² v roce 1984 založil Papežskou radu pro výklad legislativních textů;²³ v roce 1985 zřídil Papežskou komisi pro apoštolát zdravotníků.²⁴ Provedl celkovou obnovu Římské kurie vyhlášením apoštolské konstituce *Pastor bonus* (28. 6. 1988)²⁵ i Jednací řád Římské kurie (4. 2. 1992),²⁶ který byl upraven v roce 1999.²⁷ Struktura Římské kurie v té době zahrnovala: Státní sekretariát, 9 kongregací, 3 tribunály, 12 rad a několik úřadů. K 1. lednu 1994 papež zřídil Akademii společenských věd.²⁸ Tato struktura byla reformována papežem Františkem apoštolskou konstitucí *Praedicate Evangelium*.

V roce 1994 vydal nový Jednací řád papežských legátů. Navázal diplomatické vztahy s mnoha státy a dalšími subjekty mezinárodního práva. V té době měl Apoštolský stolec své diplomatické zástupce ve 174 zemích²⁹ a apoštolské delegatury

¹⁶ AAS 75 (1983), s. 396–403.

¹⁷ AAS 75 (1983), s. 403–404.

¹⁸ *Codex canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, in: *Acta Apostolicae Sedis* 82 (1990), s. 1033–1363.

¹⁹ Motu proprio ze dne 9. května 1981, *Familia a Deo instituta*, in: AAS 73 (1981), s. 441–444.

²⁰ AAS 74 (1982), s. 686–687.

²¹ AAS 56 (1983), s. 44.

²² AAS 46 (1984), s. 494–495.

²³ AAS 76 (1984), s. 443–434.

²⁴ AAS 77 (1985), s. 457–461.

²⁵ AAS 90 (1988), s. 841–912.

²⁶ *Regolamento Generale della Curia Romana*, in: AAS 94 (1992), s. 202–912.

²⁷ AAS 91 (1999), s. 629–699.

²⁸ AAS 86 (1994), s. 209–212.

²⁹ *Annuario Pontificio 2004*.

k partikulárním církvím v zemích, s nimiž neměl diplomatické styky.³⁰ Měla také zástupce ve více než tuctu mezinárodních a nevládních organizací. Jan Pavel II. navíc podepsal 76 konkordátů.³¹

Vyhlásil normativní akty týkající se organizačních struktur církve: apoštolskou konstitucí *Ut sit validum* z 28. listopadu 1982 udělil sdružení Opus Dei status osobní prelatury.³² Dne 21. dubna 1986 vydal apoštolskou konstituci *Spirituali militum curae*, v níž upravil pastorační péči ve vojsku. Pastoraci námořníků upravil 31. ledna 1997 motu proprio *Stella maris*.³³ V apoštolské konstituci *Universi Dominici gregis* z 22. února 1996 byly vyhlášeny normy týkající se uprázdnění Apoštolského stolce a volby římského biskupa.³⁴

Normativní akty týkající se vysokoškolské výuky jsou: Apoštolská konstituce z 15. srpna 1979 *Sapientia christiana*³⁵ o církevních univerzitách a fakultách a apoštolská konstituce *Ex corde Ecclesiae* z 15. srpna 1990 o katolických univerzitách a vysokoškolských institucích.³⁶

Jako biskup římské diecéze svolal, vedl a vyhlásil synodu římské diecéze.³⁷

Na druhé straně jako panovník – hlava Vatikánského městského státu vyhlásil 6. dubna 1984 *Nová pravidla pro správu Vatikánského městského státu*;³⁸ vydal

³⁰ Srov. KRUKOWSKI, Józef, *Dyplomacja Stolicy Apostolskiej w okresie Jana Pawła II*, in: *Servo Veritatis. Materiały Międzynarodowej Konferencji dla uczczenia 25-lecia pontyfikatu Jego Świątobliwości Jana Pawła II*, Kraków, 2003, s. 357; ZARĘBCZAN, Władysław Marian, *Polacy w Watykanie. Instytucje i urzędy oraz Polacy w nich pracujący. Historia i współczesność*, Pelplin, 2004, s. 244.

³¹ Konkordát je mezinárodní smlouva, která upravuje vzájemné vztahy mezi státem a církevní autoritou (Svatým stolicem) v daném státě a stanovuje rozsah kompetencí v záležitostech, které jsou v zájmu obou stran – společeností.

³² AAS 75 (1983), s. 423–425; podrobněji viz KORYTKOWSKI, Jerzy, *Prelatury personalne*, Warszawa, 1991.

³³ L'Osservatore Romano 137 (1997), s. 1–4.

³⁴ AAS 88 (1996), s. 305–343.

³⁵ AAS 71 (1979), s. 500–521.

³⁶ *Communicationes* 22 (1990), č. 2, s. 171–196.

³⁷ Libro del Sinodo della Diocesi di Roma. Secondo Sinodo diocesano celebrato sotto la presidenza di sua santità Giovanni Paolo II, annunciato il 17 maggio 1986 e concluso il 29 maggio 1993 durante veglia di Pentecoste in Piazza San Pietro, Roma, 1993. Další normativní akty do roku 2000 shromáždil ARRIETA, Juan Ignacio, *Il sistema dell'Organizzazione Ecclesiastica. Norme e documenti. In particolare, la Chiesa in Italia e la diocesi di Roma*, Roma, 2002, 636 s.

³⁸ AAS 76 (1984), s. 495.

(26. 11. 2000) novou ústavu Vatikánského městského státu,³⁹ která vstoupila v účinnost dne 22. 2. 2001 a nahradila předchozí ústavu z roku 1929.⁴⁰

Závěr

Shrneme-li tuto zběžnou analýzu velmi bohaté zákonodárné činnosti Jana Pavla II., je třeba říci, že vydal 14 encyklik, 15 apoštolských exhortací, 11 apoštolských konstitucí, 45 apoštolských listů, promulgoval Katechismus katolické církve, sestavený v souladu s církevní tradicí podle autoritativního výkladu Druhého vatikánského koncilu, jmenoval 231 kardinálů (a jednoho *in pectore*) a svolal 15 shromáždění biskupské synody (7 řádných a 8 mimořádných).⁴¹ Založil mnoho diecézí a dalších církevních územních jednotek, zejména ve střední a východní Evropě. Reformoval latinský a východní kodex kanonického práva. Podepsal 76 konkordátů.

Se souhlasem nebo z podnětu Jana Pavla II. vydaly různé orgány Římské kurie také řadu normativních aktů.⁴² Pokus o výčet velmi bohaté legislativní činnosti Jana Pavla II. opravňuje k tvrzení, že byl nejvýznamnějším zákonodárcem v dějinách univerzální církve. Zákonodárná činnost Jana Pavla II. v církvi, stejně jako vliv konkordátního práva na právo jednotlivých států a subjektů mezinárodního práva, zůstává i nadále předmětem studia mnoha autorů.

Resumé

Jan Pavel II. byl 264. římským biskupem. Jeho pontifikát trval 26 let a 6 měsíců a byl jedním z nejdelších v dějinách církve. Během pontifikátu Jana Pavla II. a díky jeho osobě došlo k mnoha a různým změnám na právní úrovni v církvi i ve Vatikánském městském státě. Konkordáty uzavřené v tomto období přispěly také k změnám v právních systémech jednotlivých států. V článku autor charakterizoval kompetence římského biskupa. Jan Pavel II. vydal 14 encyklik, 15 apoštolských exhortací, 11 apoštolských konstitucí, 45 apoštolských listů, promulgoval Katechismus katolické církve, jmenoval 231 kardinálů

³⁹ Diskusi o této ústavě vedl J. Kowalczyk v knize: *Arcybiskup Józef Kowalczyk Doktor Honoris Causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin, 2001, s. 23–36.

⁴⁰ *Legge fondamentale dello Stato della Città del Vaticano*, in: AAS 92 (2000), s. 75–81 a in: AAS 21 (1929), s. 1–4.

⁴¹ Srov. *Obitus, depositio et tumulatio Ioannis Pauli PP II Sanctae Memoriae*, in: *L'Osservatore Romano* 5 (273) 2005, s. 22–23.

⁴² Nepočítají se však mezi papežské zákony.

(a jednoho *in pectore*), svolal 15 shromáždění biskupské synody (7 řádných a 8 mimořádných). Vytvořil mnoho diecézí a dalších církevních územních celků (zejména ve střední a východní Evropě). Vydal nový Kodex kanonického práva pro latinskou církev a vyhlásil historicky první Kodex kánonů východních církví. Podepsal 76 konkordátů. Se souhlasem nebo z podnětu Jana Pavla II. bylo vydáno také mnoho normativních aktů různými orgány Římské kurie. Pokus o analýzu velmi bohaté legislativní činnosti Jana Pavla II. opravňuje autora konstatovat, že tento papež byl nejvýznamnějším zákonodárcem v dějinách univerzální církve.

Summary

John Paul II – The Greatest Legislator in the Catholic Church

John Paul II was the 264th bishop of Rome. His pontificate lasted 26 years and 6 months and was one of the longest in the history of the Church. During the pontificate of John Paul II and thanks to his person there were many and various legal changes in the Church and in the Vatican City State. Concordats concluded during this period also contributed to changes in the legal systems of individual states. In the article, the author characterized the competence of the Roman Pontiff. John Paul II issued: 14 encyclicals, 15 apostolic exhortations, 11 apostolic constitutions, 45 apostolic letters, promulgated the Catechism of the Catholic Church, appointed 231 cardinals (and one *in pectore*), convened 15 assemblies of the synod of bishops (7 ordinary and 8 extraordinary). He created many dioceses and other ecclesiastical territorial units (especially in Central and Eastern Europe). He promulgated the new Code of Canon Law for the Latin Church and promulgated the first ever Code of Canons of the Eastern Churches. He signed 76 concordats. With the consent or at the initiative of John Paul II many normative acts were also issued by various bodies of the Roman Curia. An attempt to analyze the very rich legislative activity of John Paul II allows the author to state that this Pope was the most important legislator in the history of the universal Church.

Klíčová slova: římský biskup, Katechismus katolické církve, Kodex kanonického práva, normativní akt, konkordát

Keywords: Roman Pontiff, Catechism of the Catholic Church, Code of Canon Law, normative act, concordat

Autor

Prof. dr hab. Mirosław Sitarz je vedoucím Katedry veřejného a ústavního církevního práva na Katolické univerzitě Jana Pavla II. v Lublinu. V roce 2020 byl jmenován profesorem kanonického práva. V září 2020 byl jmenován prorektorem Katolické univerzity Jana Pavla II. v Lublinu. Specializuje se primárně na ústavní církevní právo, teorii církevního práva a principy vztahů mezi církví a státem. Je autorem více než 500 publikací, z nichž mnohé byly přeloženy do angličtiny, češtiny, francouzštiny, polštiny, ukrajinštiny a italštiny.

Author

Prof. dr hab. Mirosław Sitarz is in charge of the Department of Public and Constitutional Church Law at the John Paul II Catholic University of Lublin (Poland). In 2020 he was appointed professor of canon law. Since September 2020 he has been serving as Vice-rector of the John Paul II Catholic University of Lublin. He specializes primarily in the constitutional Church law, the theory of Church law and the principles of the relations between Church and State. He is the author of more than 500 publications, some of which have been translated into English, Czech, French, Polish, Slovak, Ukrainian and Italian.

Kontakt**Rev. Prof. dr hab. Mirosław Sitarz**

The John Paul II Catholic University of Lublin
Faculty of Law, Canon Law and Administration

Al. Raławickie 14

20-950 Lublin

Poland

e-mail: mpsitarz@kul.pl

Reformy Římské kurie po vyhlášení Kodexu kanonického práva z roku 1983 do Apoštolské konstituce *Praedicate Evangelium*

Agnieszka Romanko

Úvod

Dne 25. ledna 1983 vyhlásil papež Jan Pavel II. Kodex kanonického práva.¹ Římské kurii se zákonodárce kodexu věnuje ve dvou kánonech (kán. 360–361), které odkazují na podrobné předpisy. V době promulgace CIC/1983 byla tehdy platným zvláštním zákonem apoštolská konstituce *Regimini Ecclesiae universae*,² na jejímž základě byla reorganizována Římská kurie podle zásad Druhého vatikánského koncilu.³ Po promulgaci CIC/1983 vyvstala potřeba reformovat Římskou kurii, což papež Jan Pavel II. uskutečnil v roce 1988 apoštolskou konstitucí *Pastor bonus*⁴ (dále jen PB) s odůvodněním: „[...] aby obnova práva zavedená novým Kodexem kanonického práva [...] byla v jistém smyslu dokončena a definitivně uskutečněna“

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25. 1. 1983), in: AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317, dále jen CIC/1983.

² PAULUS PP. VI, *Constitutio apostolica de Romana Curia Regimini Ecclesiae universae* (15. 8. 1967), in: AAS 59 (1967), s. 885–928.

³ Papež Pavel VI. vytvořil tuto strukturu Římské kurie: Papežský státní sekretariát a Rada pro veřejné záležitosti církve, 9 posvátných kongregací (pro nauku víry, východní církve, biskupy, disciplínu svátostí, obřady, klérus, řeholní a světské instituty, katolickou výchovu, evangelizaci národů), 3 sekretariáty (pro jednotu křesťanů, pro nekřesťany, pro nevěřící), Radu laiků a Papežskou komisi pro studium *Iustitia et Pax*, 3 tribunály (Nejvyšší tribunál Apoštolské signatury, Posvátnou římskou rotu, Posvátnou apoštolskou penitenciárii), jakož i 6 úřadů (Apoštolskou kancelář, Správu ekonomických záležitostí Apoštolského stolce, Apoštolskou kameru, Správu majetku Apoštolského stolce, Správu papežského domu, Hlavní statistický úřad církve).

⁴ IOANNES PAULUS PP. II, *Constitutio apostolica de Romana Curia Pastor bonus* (28. 6. 1988), in: AAS 80 (1988), s. 841–912, dále jen PB.

(PB, Úvod, č. 13). V reformě Římské kurie pokračovali také papež Benedikt XVI. a papež František, který 19. března 2022 vyhlásil závaznou apoštolskou konstituci o Římské kurii a její službě církvi ve světě *Praedicate Evangelium*.⁵

Vzhledem k časové cézuře vymezené roky 1983–2022 budou v tomto článku charakterizovány nejdůležitější reformy Římské kurie provedené v období tří pontifikátů: Jana Pavla II., Benedikta XVI. a Františka.

1. Reforma Římské kurie uskutečněná papežem Janem Pavlem II.

Papež Jan Pavel II. si uvědomoval potřebu reorganizace Římské kurie od samého počátku svého nástupu na Petrův stolec. Mezi přijatými opatřeními lze jmenovat např.: 1) snahu o důkladnou a komplexní reorganizaci struktury a činnosti Římské kurie a 2) ad hoc iniciativy týkající se konkrétních kuriálních institucí.

1.1 Iniciativy směřující ke komplexní reorganizaci Římské kurie

Od počátku svého pontifikátu se zabýval „[...] touto závažnou záležitostí, přičemž se neptal pouze na názor jednotlivých dikasterií, ale radil se s celým kardinálským kolegiem“ (PB, Úvod, č. 6). Ještě v roce promulgace CIC/1983 zřídil komisi, která měla prostudovat Apoštolskou konstituci *Regimini Ecclesiae universae* v souvislosti s reorganizací struktur Římské kurie, přičemž vzal v úvahu stanoviska kardinálů vypracovaná na dvou generálních konzistořích věnovaných této otázce. Plodem práce komise byl „Nástin vlastního práva Římské kurie“ (PB, úvod, č. 6).⁶ Dokument však nebyl schválen.

⁵ FRANCISCO PAPA, *Costituzione Apostolica sulla Curia Romana e il suo servizio alla Chiesa nel mondo Praedicate Evangelium* (19. 3. 2022), in: *Communicationes* 54 (2022), č. 1, s. 9–81, dále jen PE.

⁶ Viz *Schema legis peculiaris de Curia Romana*, Typis Polyglottis Vaticanis 1985. Schéma navrhuje následující strukturu Římské kurie: Secretaria Apostolica, Congregatio de Doctrina Fidei, Congregatio de episcoporum munere, Congregatio de Ecclesiis Orientalibus, Congregatio de Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide, Congregatio de Rationibus cum Civitatibus, Congregatio de Presbyterorum et Diaconorum munere, Congregatio de Vita Consecrata et Apostolica, Congregatio de Laicorum Apostolatu, Congregatio de Sacramentis, Congregatio de Cultu Divino, Congregatio de Institutione Catholica, Congregatio de Causis Canonizationis Sanctorum, Paenitentiarum Apostolica, Supremum Iustitiae Dicasterium seu Tribunal Signaturae Apostolicae, Tribunal Apostolicum Appellationis seu Rota Romana, Pontificium Consilium de Legibus Interpretandis, Pontificium Consilium ad Unitatem Christianorum Fovendam, Pontificium Consilium pro Dialogo

Následně speciálně vytvořená „komise kardinálů“ vypracovala „zvláštní zákon pro Římskou kurii a odpovídajícím způsobem jej přizpůsobila novému Kodexu kanonického práva“ (PB, Úvod, č. 6). Papež Jan Pavel II. v Úvodu k Apoštolské konstituci *Pastor bonus* vysvětlil, že „[...] právě tento partikulární zákon tvoří obsah této konstituce, kterou promulguji u příležitosti 400. výročí promulgace Apoštolské konstituce *Immensa aeterni Dei* Sixtem V. [...], 80. výročí vydání *Sapientii consilio* sv. Pia X. a k 20. výročí schválení konstituce *Regimini Ecclesiae universae* Pavla VI., s níž je tato konstituce úzce spojena, neboť vychází ze stejných předpokladů a inspirací a je svým způsobem, stejně jako ona, plodem Druhého vatikánského koncilu“ (PB, Úvod, č. 6).

Římský biskup uvedl pět hlavních důvodů, proč je třeba provést komplexní reformu Římské kurie:

1. přizpůsobit strukturu Římské kurie současné době;
2. dokončit obnovu práva zavedenou Kodexem kanonického práva promulgovaným v roce 1983;
3. přizpůsobit dikasteria a kuriální úřady úkolům, které jim byly svěřeny;
4. přezkoumat činnost tzv. pokoncilních institucí;
5. přijmout nové iniciativy ke koordinaci spolupráce mezi dikasterii.

„Jedním slovem,“ zdůvodňuje Jan Pavel II., „snažil jsem se udělat rozhodný krok vpřed, aby struktura a činnost kurie stále více odpovídala ekleziologii Druhého vatikánského koncilu; aby byla stále více schopna dosahovat pastoračních cílů vyplývajících z povahy kurie a aby stále konkrétněji odpovídala potřebám církevního a světského společenství“ (PB, Úvod, č. 13).

Pokud jde o strukturu a obsah Apoštolské konstituce *Pastor bonus*, je třeba zdůraznit, že univerzální zákonodárce – po obsáhlém úvodu obsahujícím genezi a důvody vyhlášení nové konstituce – nejprve definoval Římskou kurii (čl. 1), strukturu dikasterií (čl. 2–10) a závaznou proceduru (čl. 11–21). Poté charakterizoval setkání kardinálů (čl. 11–25), vazby na partikulární církve (čl. 26–27), návštěvu

inter Religiones, Pontificium Consilium pro non Credentibus, Pontificium Consilium pro Familia, Pontificium Consilium de Iustitia, Pace et Christiana Caritate, Pontificium Consilium pro Cultura, Pontificium Consilium pro Communicationibus Socialibus, Pontificia Commissio pro Spiritualibus Migratorum atque Itinerantium Cura, Pontificia Commissio de Apostolatu pro Valetudinibus Administris, Camera Apostolica, Praefectura Pontificalis Domus, Praefectura Rerum Oeconomicarum Sanctae Sedis, Administratio Patrimonii Sedis Apostolicae. Analýzu schématu podává: SZTAFROWSKI, Edward, *Kuria Rzymska Jana Pawła II*, in: *Prawo Kanoniczne* 33 (1990), č. 1–2, s. 33–35.

ad limina Apostolorum (čl. 28–32),⁷ a poukázal na pastorační charakter činnosti Římské kurie (čl. 33–35) a Centrálního úřadu pro práci (čl. 36).⁸ Dále stanovil, že konstituce má být doplněna o *Ordo servandus* (jednací řád pro vyřizování záležitostí v kurii), přičemž každé dikasterium má mít svůj vlastní *Ordo servandus* (čl. 37–38).

Papež Jan Pavel II. rozlišil ve struktuře Římské kurie:

- Státní sekretariát (čl. 39–47);
- 9 kongregací: pro nauku víry, východní církve, bohoslužbu a svátosti, blahorečení a svatořečení, biskupy, evangelizaci národů, klérus, instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života, semináře a studijní instituty (čl. 48–116);
- 3 tribunály: Apoštolskou penitenciárii, Nejvyšší tribunál Apoštolské signatury, Tribunál Římské roty (čl. 117–130);
- 12 papežských rad: Papežské rady pro laiky, pro jednotu křesťanů, pro rodinu, Iustitia et Pax, Cor Unum, pro pastorační migrantů a lidí mimo domov, pro pastorační zdravotníků, pro výklad legislativních textů, pro mezináboženský dialog, pro dialog s nevěřícími, pro kulturu, pro sdělovací prostředky (čl. 131–170);
- 3 úřady: Pokladnu Apoštolského stolce, Správu majetku Apoštolského stolce, Prefekturu ekonomických záležitostí Apoštolského stolce (čl. 171–179);
- instituce: Prefekturu papežského domu, Úřad pro papežské bohoslužby (čl. 180–182);
- advokáty (čl. 183–185);
- jakož i další instituce související s Apoštolským stolcem (čl. 186–193).⁹

1.2 Přijímání rozhodnutí ke zlepšení každodenní činnosti Římské kurie

Papež Jan Pavel II. vedle přípravy nové Apoštolské konstituce o Římské kurii průběžně zlepšoval činnost této instituce. Proto po promulgaci CIC/1983 a před promulgací Apoštolské konstituce *Pastor bonus* provedl následující změny:

⁷ Viz přílohu: Adnexum I, *De pastoralis momento Visitationis „ad limina Apostolorum“ de qua in articulis a 28 ad 32*, in: AAS 80 (1988), s. 913–917.

⁸ Viz přílohu: Adnexum II, *De Apostolicae Sedis adiutoribus uti laboris Communitate de qua in articulis a 33 ad 36*, in: AAS 80 (1988), s. 918–923.

⁹ V tomto článku autorka záměrně nepopisuje vyčerpávajícím způsobem kompetence jednotlivých dikasterií a institucí Římské kurie v souladu s Apoštolskou konstitucí *Pastor bonus*, neboť na toto téma bylo napsáno mnoho cenných studií, viz mj. SZTAFROWSKI, Edward, *Kuria Rzymska Jana Pawła II...*, s. 21–81; SITARZ, Mirosław, *Kuria Rzymska*, in: Słownik Prawa Kanonicznego, Warszawa, 2004, kol. 101–102.

1. zřídil Papežskou komisi pro autentický výklad Kodexu kanonického práva;¹⁰
2. vytvořil dvě samostatné kongregace, tj. Kongregaci pro svátosti a Kongregaci pro bohoslužbu¹¹ a
3. zřídil Papežskou komisi pro apoštolát zdravotníků.¹²

Reforma Římské kurie však neskončila vyhlášením Apoštolské konstituce *Pastor bonus*. Papež Jan Pavel II. vydal mimo jiné následující rozhodnutí:

1. zřídil Papežskou komisi *Ecclesia Dei*, která měla vést dialog s následovníky arcibiskupa Lefebvra;¹³
2. zřídil Stálou interdikasteriální komisi pro církve ve východní Evropě¹⁴ a
3. sloučil Papežskou radu pro kulturu s Papežskou radou pro dialog s nevěřícími.¹⁵

2. Reforma Římské kurie uskutečněná papežem Benediktem XVI.

Reformy papeže Benedikta XVI., týkající se Římské kurie, představovaly především změny v tehdy platné apoštolské konstituci *Pastor bonus*, zejména:

1. začleněním Papežské komise *Ecclesia Dei* do Kongregace pro nauku víry;¹⁶
2. vytvořením Papežské rady pro podporu nové evangelizace;¹⁷

¹⁰ IOANNES PAULUS PP. II, *Litterae apostolicae motu proprio datae Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici authentice interpretando constituitur* (2. 1. 1984), in: AAS 76 (1984), s. 433–434.

¹¹ Tentýž, *Chirographa Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino in duas dividitur Congregationes* (5. 4. 1984), in: AAS 76 (1984), s. 494–495.

¹² Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae Pontificia Commissio de Apostolatu pro Valetudinis Administris instituitur* (11. 2. 1985), in: AAS 77 (1985), s. 457–461.

¹³ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus Commissio quaedam ad plenam ecclesiam communionem Fraternalitatis sacerdotalis a sancto Pio X sodalium vel eidem coniunctorum expediendam instituitur Ecclesia Dei* (2. 7. 1988), in: AAS 80 (1988), s. 1495–1498.

¹⁴ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae Europae Orientalis quibus Pontificia Commissio «Pro Russia» in Commissionem Interdicasterialem Stabilem pro Ecclesia in Europa Orientali immutatur* (15. 1. 1993), in: AAS 85 (1993), s. 309–310.

¹⁵ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus Pontificium Consilium de Cultura et Pontificium Consilium pro Dialogo cum non credentibus in unum rediguntur Inde a Pontificatus* (25. 3. 1993), in: AAS 85 (1993), s. 549–552.

¹⁶ BENEDICTUS PP. XVI, *Epistulae apostolicae motu proprio datae Ecclesiae unitatem* (2. 7. 2009), in: AAS 101 (2009), s. 710–711.

¹⁷ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus Pontificium Consilium de Nova Evangelizatione Promovenda constituitur Ubicumque et semper* (21. 9. 2010), AAS 102 (2010), s. 788–792.

3. zřízením Úřadu pro finanční informace jako instituce při Svatém stolci v souladu s čl. 186 a 190–191 PB;¹⁸
4. přenesením některých pravomocí Kongregace pro bohoslužbu a disciplínu svátostí na nový Úřad pro dispenze od uzavřených a nedokonaných manželství a pro neplatnost svěcení zřízený u Tribunálu Římské roty;¹⁹
5. převedení pravomocí v oblasti katecheze z Kongregace pro klérus na Papežskou radu pro podporu nové evangelizace²⁰ a
6. převedení pravomocí týkajících se seminářů z Kongregace pro katolickou výchovu na Kongregaci pro klérus.²¹

3. Reforma Římské kurie uskutečněná papežem Františkem

Jedním z hlavních úkolů pontifikátu papeže Františka bylo provedení komplexní reformy Římské kurie. V reorganizaci struktur Římské kurie a institucí spolupracujících se Svatým stolicem lze rozlišit 3 etapy:

1. vytvoření institucí pro přípravu reformy Římské kurie;
2. opravy stávajících struktur a vytvoření nových struktur Římské kurie;
3. Římská kurie podle Apoštolské konstituce *Praedicate Evangelium*.

3.1 Vytvoření institucí pro přípravu reformy Římské kurie

Dne 13. dubna 2013, pouhý měsíc po svém zvolení římským biskupem, oznámil papež František vytvoření skupiny kardinálů, kteří mu mají pomáhat při řízení univerzální církve a vypracovat návrh změn tehdy platné Apoštolské konstituce

¹⁸ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae per la prevenzione ed il contrasto delle attività illegali in campo finanziario e monetario* (30. 12. 2010), in: AAS 103 (2011), s. 7–8. Papež také schválil statut úřadu, viz Tentýž, *Statuto dell'Autorità di Informazione Finanziaria (AIF)* (30. 12. 2010), in: AAS 103 (2011), s. 9–13.

¹⁹ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus Constitutio apostolica Pastor bonus immutatur atque quaedam competientiae a Congregatione de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum ad novum Officium de processibus dispensationis super matrimonio rato et non consummato ac causis nullitatis sacrae Ordinationis, apud Tribunal Rotae Romanae constitutum, transferuntur Quaerit semper* (30. 8. 2011), in: AAS 103 (2011), s. 569–571.

²⁰ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus, mutata Constitutione Apostolica Pastor bonus, competentia de Catechesi ex Congregatione pro Clericis ad Pontificium Consilium de Nova Evangelizatione Promovenda transfertur Fides per doctrinam* (16. 1. 2013), in: AAS 105 (2013), s. 136–139.

²¹ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus commutatur Constitutio Apostolica Pastor bonus, simulque competentia de Seminariis a Congregatione de Institutione Catholica ad Congregationem pro Clericis transfertur Ministrorum institutio* (16. 1. 2013), in: AAS 105 (2013), s. 130–135.

Pastor bonus.²² Papež František proto 28. září 2013 zřídil Radu kardinálů (latinsky *Consilium Cardinalium*).²³ Poté pokračoval v reformě takzvaných institucí, které podporují Apoštolský stolec, a 24. června 2013 zřídil Papežskou referenční komisi při Institutu pro náboženská díla,²⁴ jejímž úkolem bylo shromažďovat informace o právním postavení a činnosti institutu, aby se jeho činnost sladila s posláním Apoštolského stolce. Nakonec 18. července 2013 zřídil Papežskou referenční komisi pro organizaci hospodářských a správních struktur Svatého stolce²⁵ zaměřenou na „zjednodušení a racionalizaci stávajících struktur“ a „obezřetnější plánování hospodářských činností všech vatikánských úřadů“.²⁶

3.2 Úpravy stávajících a vytváření nových struktur Římské kurie

Před vyhlášením zvláštního zákona o Římské kurii papež František pokračoval v její reformě tím, že změnil kompetence některých stávajících kuriálních struktur a vytvořil nová dikasteria či instituce.

3.2.1 Úpravy stávajících struktur Římské kurie

V rámci přípravy na komplexní reformu Římské kurie změnil papež kompetence některých jejich institucí:

1. převedl Řádnou sekci pro správu majetku Apoštolského stolce na Sekretariát pro ekonomické záležitosti;²⁷
2. upřesnil kompetence Správy majetku Apoštolského stolce;²⁸

²² *Comunicato della Segreteria di Stato* (13. 4. 2013), in: Bollettino Sala Stampa della Santa Sede, <<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2013/04/13/0223/00502.html>> (8. 5. 2023).

²³ FRANCISCUS PP., *Chirographum quo instituitur Consilium Cardinalium ad adiuvandum Romanum Pontificem in Universali Ecclesia gubernanda adque suscipiendum consilium emendationis Constitutionis Apostolicae «Pastor bonus» de Curia Romana* (28. 9. 2013), in: AAS 105 (2013), s. 875–876.

²⁴ Tentýž, *Chirographum quo constituitur Commissio circa Institutum pro Operibus Religionis* (24. 6. 2013), in: AAS 105 (2013), s. 635–636.

²⁵ Tentýž, *Chirographum quo Pontificia Commissio pro ordinatione structurae oeconomicae-administrativae Sanctae Sedis instituitur* (18. 7. 2013), in: AAS 105 (2013), s. 707–708.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ FRANCISCUS PP., *Litterae apostolicae motu proprio datae de translatione Sectionis Ordinariae Administrationis Patrimonii Apostolicae Sedis ad Secretariam de Re Oeconomica Confermando una tradizione plurisecolare* (8. 7. 2014), in: AAS 106 (2014), s. 618–620.

²⁸ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae de nonnullis officiis in rem oeconomicam-numerariam I beni temporalis* (4. 7. 2016), in: AAS 106 (2016), s. 862–865.

3. přenesl kompetence týkající se svatyní na Papežskou radu pro podporu nové evangelizace;²⁹
4. zrušil Papežskou komisi *Ecclesia Dei* a přenesl její kompetence na Kongregaci pro nauku víry³⁰ a
5. změnil vnitřní strukturu Kongregace pro nauku víry.³¹

3.2.2 Vytvoření nových struktur Římské kurie

Papež František vytvořil:

1. Radu pro ekonomické záležitosti, Sekretariát pro ekonomiku a Úřad generálního auditora;³²
2. Sekretariát pro komunikaci,³³ jehož název v roce 2018 změnil na Dikasterium pro komunikaci;³⁴
3. Dikasterium pro laiky, rodinu a život;³⁵

²⁹ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus competentiae de Sanctuariis ad Pontificium Consilium de Nova Evangelizatione Promovenda transferuntur Sanctuarium in Ecclesia* (11. 2. 2017), in: AAS 109 (2017), s. 335–338.

³⁰ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae de supprimenda Pontificia Commissione «Ecclesia Dei»* (17. 1. 2019), in: AAS 111 (2019), s. 111–113.

³¹ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae con la quale viene modificata la struttura interna della Congregazione per la Dottrina della Fede Fidem servare* (11. 2. 2022), <https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/20220211-motu-proprio-fidem-servare.html> (8. 5. 2023).

³² Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae ad Novum Consilium instituendum pro Coordinatione Rerum Oeconomicarum ac Administratoriarum Sanctae Sedis Civitatisque Vaticanae Fidelis dispensator et prudens* (24. 2. 2014), in: AAS 106 (2014), s. 164–165; Tentýž, *Statuti dei nuovi organismi economici* (22. 2. 2015), in: Communicationes 47 (2015), s. 25–44.

³³ Tentýž, *Lettera apostolica in forma di motu proprio L'attuale contesto comunicativo* (27. 6. 2015), in: AAS 107 (2015), s. 591–592; Tentýž, *Statuta Segreteria pro Communicatione conditae Litteris Apostolicis Motu Proprio datis „L'attuale contesto” quae antea publici iuris factae sunt* (6. 9. 2016), in: AAS 108 (2016), s. 1051–1058.

³⁴ Tentýž, *Rescriptum ex Audientia Ss.mi: Rescritto del Santo Padre con il quale ha deciso che la Segreteria per la Comunicazione si chiami d'ora in poi „Dicastero per la Comunicazione”* (23. 6. 2018), <<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/06/23/0476/01039.html>> (8. 5. 2023).

³⁵ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus Dicasterium pro Laicis, Familia et Vita constituitur* (15. 8. 2016), in: AAS 108 (2016), s. 963; Tentýž, *Statutum novi Dicasterii pro Laicis, Familia et Vita Sedula Mater* (4. 6. 2016), in: AAS 108 (2016), s. 964–967. Zrušeny byly čl. 131–134 PB a rovněž čl. 139–141 PB.

4. Dikasterium pro integrální lidský rozvoj³⁶ a
5. Třetí sekci Státního sekretariátu – Sekci pro diplomatický personál Svatého stolce.³⁷

3.3 Struktura Římská kurie podle Apoštolské konstituce *Praedicate Evangelium*

Po devíti letech práce na reformě Římské kurie vstoupila 5. června 2022 v účinnost Apoštolská konstituce o Římské kurii a její službě církvi ve světě *Praedicate Evangelium*, dále jen PE. Papež František uvedl význam uskutečněné reformy: „reforma není cílem sama o sobě, ale prostředkem k vydávání silného křesťanského svědectví, k podpoře účinnější evangelizace, k podpoře plodnějšího ekumenického ducha, k podpoře konstruktivnějšího dialogu se všemi. Reforma, kterou si vroucně přála většina kardinálů na generálních shromážděních před konkláve, by měla dále zdokonalit totožnost samotné Římské kurie, totiž pomáhat Petrovu nástupci při výkonu jeho nejvyššího pastýřského úřadu ve prospěch univerzální církve a ve službě této církvi a partikulárním církvím [...]“ (PE, Preambule, čl. 12). Římská kurie má v současnosti tuto strukturu:

- Státní sekretariát skládající se ze tří sekcí, tj. pro všeobecné záležitosti, pro vztahy se státy a mezinárodními organizacemi a pro diplomatický personál Svatého stolce (čl. 44–52);
- 16 dikasterií: Dikasterium pro evangelizaci (čl. 53–68), Dikasterium pro nauku víry (čl. 69–78), Dikasterium pro službu milosrdenství (čl. 79–81), Dikasterium pro východní církve (čl. 82–87), Dikasterium pro bohoslužby a svátosti (čl. 88–97), Dikasterium pro blahořečení a svatořečení (čl. 98–102), Dikasterium pro biskupy (čl. 103–112), Dikasterium pro klérus (čl. 113–120), Dikasterium pro instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života (čl. 121–127), Dikasterium pro laiky, rodinu a život (čl. 128–141), Dikasterium pro podporu jednoty křesťanů (čl. 142–146), Dikasterium pro mezináboženský dialog (čl. 147–152), Dikasterium pro kulturu a vzdělávání (čl. 153–162),

³⁶ Tentýž, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus Dicasterium ad integram humanam progressionem fovendam constituitur Humanam Progressionem* (17. 8. 2016), in: AAS 108 (2016), s. 968; Tentýž, *Statutum novi Dicasterii ad Integram Humanam Progressionem Fovenda* (17. 8. 2016), AAS 108 (2016), s. 969–972. Zrušeny byly čl. 142–153 PB.

³⁷ *Communiqué of the Secretariat of State* (21. 11. 2017), <<https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2017/11/21/171121c.html>> (8. 5. 2023).

- Dikasterium pro službu integrálnímu lidskému rozvoji (čl. 163–174), Dikasterium pro legislativní texty (čl. 175–182) a Dikasterium pro komunikaci (čl. 183–188);
- 3 justiční orgány: Apoštolská penitenciárie (čl. 190–193), Nejvyšší tribunál Apoštolské signatury (čl. 194–199) a Tribunál Římské roty (čl. 200–204);
 - 6 ekonomických orgánů: Rada pro ekonomické záležitosti (čl. 205–211), Sekretariát pro ekonomiku (čl. 212–218), Správa majetku Apoštolského stolce (čl. 219–221), Úřad generálního auditora (čl. 222–224), Komise pro vyhrazené záležitosti (čl. 225–226) a Výbor pro investice (čl. 227);
 - 3 úřady: Prefektura papežského domu (čl. 228–230), Papežský úřad pro liturgické slavnosti (čl. 231–234) a Kamerlengo Svaté církve římské (čl. 235–237);
 - advokáti (čl. 238–240);
 - instituce spojené se Svatým stolicem (čl. 241–249).

4. Aktuálnost právní úpravy CIC/1983 o Římské kurii

Je třeba si položit otázku, zda je právní úprava týkající se Římské kurie ve znění ustanovení CIC/1983 (kán. 360–361) dosud platná, tedy do jaké míry se zde uplatňuje princip *lex posterior derogat priori*.

Ustanovení kánonu 360 zní: „Římská kurie, jejímž prostřednictvím papež obvykle vyřizuje záležitosti všeobecné církve a která jeho jménem a z jeho pověření plní úkoly pro dobro a službu církvím, zahrnuje Papežský státní sekretariát, Radu pro veřejné záležitosti církve, kongregace, tribunály a další instituce, jejichž struktura a kompetence jsou stanoveny zvláštním zákonem.“

Zvláštním zákonem je v současnosti Apoštolská konstituce *Praedicate Evangelium*. Podle ustanovení jejího čl. 1 je Římská kurie „instituce, kterou římský biskup běžně používá při výkonu svého nejvyššího pastýřského úřadu a svého univerzálního poslání ve světě. Slouží papeži, nástupci svatého Petra, a biskupům, nástupcům apoštolů, způsobem odpovídajícím povaze každého z nich, plní svou vlastní funkci v evangelijním duchu, jedná ve prospěch a ve službě společenství, jednotě a budování všeobecné církve a věnuje pozornost potřebám světa, v němž je církev povolána plnit své poslání.“

Pojetí Římské kurie jako instituce sloužící římskému biskupovi tedy není zastaralé, a protože není institucí z Božího ustanovení, lze její strukturu přizpůsobit a reformovat podle místních a dobových okolností.

Nejprve byla zrušena Rada pro veřejné záležitosti církve. Na jejím místě byla vytvořena Druhá sekce Státního sekretariátu, nyní Sekce pro vztahy se státy a mezinárodními organizacemi. Ve struktuře Římské kurie již neexistují kongregace. Dosavadní kongregace papež přejmenoval na dikasteria. Článek 12 § 1 Apoštolské konstituce *Praedicate Evangelium* definuje Římskou kurii takto: „Římská kurie se skládá ze Státního sekretariátu, dikasterií a orgánů, které mají právně rovné postavení.“

Resumé

Článek popisuje nejdůležitější reformy Římské kurie provedené během tří pontifikátů papeže Jana Pavla II., Benedikta XVI. a Františka, počínaje vyhlášením Kodexu kanonického práva z roku 1983 až po vyhlášení Apoštolské konstituce *Praedicate Evangelium*. Nutno podotknout, že ve zkoumaném období byla struktura Římské kurie mnohokrát změněna. Docházelo ke změně kompetencí jednotlivých dikasterií i k vytváření zcela nových dikasterií. Komplexní reforma Římské kurie byla proto mimořádně potřebná a očekávaná.

Summary

The Reform of the Roman Curia from the Promulgation of CIC/1983 until the Apostolic Constitution *Praedicate Evangelium*

The article characterizes the most important reforms of the Roman Curia carried out during the three pontificates of Pope John Paul II, Benedict XVI and Francis, starting from the promulgation of the Code of Canon Law of 1983 to the promulgation of the apostolic constitution *Praedicate Evangelium*. It should be noted that at that time the structure of the Roman Curia was modified many times, especially the competences of individual dicasteries or the creation of new ones. Therefore, a comprehensive reform of the Roman Curia was extremely needed and awaited.

Klíčová slova: papež Jan Pavel II., papež Benedikt XVI., papež František, apoštolská konstituce, motu proprio, dikasterium

Keywords: Pope John Paul II, Pope Benedict XVI, Pope Francis, apostolic constitution, motu proprio, dicastery

Autorka

Dr Agnieszka Romanko je docentkou na Katedře církevního veřejného a ústavního práva Fakulty práva, kanonického práva a správy Katolické univerzity Jana Pavla II. v Lublinu. Specializuje se především na hierarchický systém církve. Její současný výzkum je zaměřen na téma: konkordátní právo a pluralitní společnost.

Author

Dr Agnieszka Romanko is an Associate Professor in the Department of Public and Constitutional Church Law at the Faculty of Law, Canon Law and Administration of John Paul II Catholic University of Lublin (Poland). She specializes primarily in the hierarchical system of the Church. Her current research is: the concordat law and the pluralistic society.

Kontakt**Dr Agnieszka Romanko**

The John Paul II Catholic University of Lublin
Faculty of Law, Canon Law and Administration
Al. Raclawickie 14
20-950 Lublin
Poland

e-mail: agnieszka24@kul.pl

Kategorizace věcí dle Bartola de Saxoferrato

Sylvie Grulichová

Věc jako základní stavební kámen majetkových práv může působit neměnně. Ve skutečnosti je však jako řeka, jejíž břehy neustále nepozorovaně mění tichá voda doby, která se promítá do jejího obecného pojetí i způsobů její kategorizace. Traktát O řečišti (*De alveo*) od slavného představitele právníkové školy komentátorů Bartola de Saxoferrato umožňuje ohlédnout se zpět do první poloviny 14. století a podívat se, jak o ní uvažoval a chápal ji. Jeho výklad věnovaný věci má podobu systematické kategorizace na základě určitých vlastností, takže formou vzdáleně připomíná její dělení v současných právních řádech, jaké podávají např. § 496–501 českého občanského zákoníku.¹ Takový způsob pojednání o věci lze u středověkých právníků, stejně jako u jejich antických předchůdců zaměřených na řešení praktických problémů, nalézt jen zřídka. Bartolův traktát O řečišti (*De alveo*), ve kterém se mísí římské právo, z něhož jeho autor vychází a na které neustále odkazuje, s myšlením vlastním pozdnímu středověku, je proto výjimečný. Následující text předkládá tyto právní a filosoficko-teologické kategorie, dává je do širších souvislostí s cílem přiblížit právní myšlení Bartola de Saxoferrato o pojetí věci.

1. *Tyberiadis* a traktát *O řečišti*

Nejslavnější komentátor žijící v první polovině 14. století působil předně na univerzitách v Pise a v Perugii, kterou také representoval u císaře Karla IV.,² od něž obdržel svůj erb. Z jeho rozsáhlého díla se těší věhlasu především obsáhlý komentář

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

² CALASSO, Francesco, *Bartolo da Sassoferrato*, in: Dizionario Biografico degli Italiani č. 6/1964, dostupné na: <https://www.treccani.it/enciclopedia/bartolo-da-sassoferrato_%28Dizionario-Biografico%29/> (7. 2. 2023).

ke všem částem justiniánské kodifikace.³ Zvlášť oblíbený je traktát *De insigniis et armis*, jenž se dosud jako jediný Bartolův spis dočkal vydání v českém překladu.⁴ Zájmu se ale dostává také politicky laděným traktátům, například O Guelfech a Ghibellinech (*De Gelfhis et Gebellinis*) či O tyranovi (*De tyranno*).⁵ Bartolus byl také znalý církevního práva, o čemž svědčí jeho spis O rozdílech práva soukromého a církevního (*De differentiis inter ius civile et canonicum*), i když nikoli v takové míře, jako jeho žák Baldus de Ubaldis.

Traktát O řečišti (*De alveo*) se řadí mezi méně známá pojednání tohoto středověkého právníka a tvoří poslední ze tří částí rozsáhlejšího díla nazývaného *Tyberiadis* či též O řekách (*De fluminibus*), které pojednává především o vlastnictví, jeho nabývání a pozbývání, v souvislosti s pozemky sousedícími s řekou.⁶ Vedle traktátů O náhradnictví (*De substitutionibus*) či O posloupnosti ze zákona (*De successione ab intestato*) se řadí mezi Bartolovy texty věnované soukromému právu.⁷ *Tyberiadis* napsal slavný středověký právník za svého působení na univerzitě v Perugii. O okolnostech jeho sepsání podává v úvodu barvitý výklad: „Když tedy nadešly akademické prázdniny, přijel jsem za odpočinkem do jedné vily poblíž Perugie nacházející se na vyvýšenině nad Tiberou. Na plynoucí Tibeře jsem začal pozorovat náplavy, vzniklé ostrovy a změny řečiště. Z těchto skutečností vznikaly mnohé právní otázky. Začal jsem proto uvažovat, co by mělo být právem ve vztahu k těmto říčním jevům. Stále o tom přemítaje jsem proto přerušil průběh dovolené, kvůli které jsem přijel.“⁸ Přestože Bartolus pochyboval, že se mu proto dostane nějakého docenění, rozhodl se sepsat rozsáhlé pojednání o právních otázkách vznikajících v důsledku změn říčního koryta.

Výsledek jeho práce představuje právě *Tyberiadis*, dílo o třech částech, které mají podobu samostatných traktátů: O náplavě (*De alluvio*), O vzniklém říčním

³ Tamtéž, s. 143.

⁴ DE SAXOFERRATO, Bartolus, *Tractatus de insigniis et armis*, Ostrava, 1989, 44 s.

⁵ Např. QUAGLIONI, Diego, *Politica e diritto nel Trecento italiano: il „De tyranno“ di Bartolo da Sassoferrato (1314–1357), con l'edizione critica dei trattati De Guelphis et Gebellinis, De regimine civitatis e De tyranno*, Florencie, 1983, 257 s.

⁶ Tento text vychází z *Tyberiadis* ve znění v souborném vydání: DE SAXOFERRATO, Bartolus, *Consilia, quaestiones et tractatus*, Benátky, 1529.

⁷ ERCOLE, Francesco, *Bartolo da Sassoferrato*, in: *Enciclopedia Italiana*, 1930, dostupné na: <https://www.treccani.it/enciclopedia/bartolo-da-sassoferrato_%28Enciclopedia-Italiana%29/> (7. 2. 2023).

⁸ DE SAXOFERRATO, Bartolus, *Tyberiadis*, in: *Consilia, quaestiones et tractatus*, op. cit., s. 128r. Není-li uvedeno jinak, překlady jsou dílem autorky.

ostrově (*De insula in flumine nata*) a O řečišti (*De alveo*). Jejich společnou páteř tvoří fragment z justiniánských Digest Dig. 41.1.7 (Gaius lib. 2 re. cott. sive aur.) někdy nazývaný také jako *lex Adeo*,⁹ který komentují. Zatímco Gaiův fragment odpovídá na právní otázky vznikající na základě změn říčního koryta, Bartolovo dílo se jich striktně nedrží a řeší také různé další související právní problémy. Vše, co uvádí, dokládá odkazy na justiniánská Digesta, Codex či jiné právní prameny. Naplňuje tak to, co o Tyberiadis uvádí v úvodu: „... není jen o samotné Tibeře, ale v tomto traktátu je účelně promyšleno také mnohé, co se děje v oblasti Tibery, protože je to vypracováno dle všeho práva města Říma. Co je řečeno o řece Tibeře Římány, užívá se na všechny řeky.“ Nadto pro úplnost stojí za zmínku, že traktáty O náplavě a O vzniklém říčním ostrově neobsahují pouze slovní výklad, ale také geometrické nákresy (*figurae*) řešených otázek.¹⁰

Traktát *De alveo* se vztahuje konkrétně k Dig. 41.1.7.5–6 (Gaius lib. 2 re. cott. sive aur.): „Pokud řeka cele a přirozeně opustí řečiště a začne téci jinudy, původní řečiště případně zajistě tomu, kdo drží pozemek při břehu v takové šíři, v jaké je břeh jeho, a nové řečiště nabude téže právní povahy, jakou má samotná řeka, která je veřejná dle práva národů. Pokud se řeka po nějakém čase navrátila k původnímu řečišti, to nové řečiště připadne tomu, kdo drží půdu při jeho břehu. Pokud nicméně nové řečiště obsadilo něčí pozemek celý a následně se řeka navrátila k původnímu, nemůže rozumně náležet tomu, kterému patřil dříve, protože onen pozemek, který existoval, zanikl, když pozbyl svou podobu, a pokud původní vlastník nemá žádný ze sousedních pozemků, nemůže mu náležet na základě sousedství žádná část řečiště, ale je těžké, aby taková situace nastala.“

Bartolus v úvodu traktátu O řečišti cituje tento fragment celý a následně více-méně slovo od slova komentuje. Někdy se výrazům věnuje v témže významu jako Gaius, ale často se uchyluje i k obecným výkladům, a tak se dostává k řešení dalších méně souvisejících právních otázek, které bývají původní problematice již velmi vzdálené. Například v souvislosti se slovem „začíná“ (*incipit*), které Gaius užil v souvislosti nově opuštěného řečiště začínajícího někomu právem náležet, se zamýšlí nad různými jinými právně významnými případy použití tohoto slova,

⁹ Viz např. CAVALLAR, Osvaldo, *River of Law: Bartolus's Tiberiadis (De alluvione)*, in: MARINO, John A., KUEHL, Thomas (eds.), *A Renaissance of Conflicts: Visions and Revisions of Law and Society in Italy and Spain*, Svazek 3, Toronto, 2004.

¹⁰ Blíže viz FROVA, Carla, *Le traité de fluminibus de Bartolo da Sassoferrato (1355)*, in: Médiévales č. 36/1999, Paris, s. 83–85.

konkrétně třeba v souvislosti s počítáním času, kdy se věnuje řešení otázky, zda začíná den ve chvíli, když se začíná rozednívat, když začne vycházet slunce nebo když je slunce plně nad obzorem, nebo v souvislosti týkající se začátku rozlohy území či uchopení moci.

2. Kategorizace věcí

Takovým vzdálením se od primárního tématu traktátu je také Bartolova kategorizace věcí, která navazuje na řešení situace, kdy řeka opustila své nové řečiště a vrátila se do svého starého, čemuž se Gaiův fragment věnuje v závěru. Podle Gaia se tento řekou opět uvolněný pozemek nevrátí do vlastnictví dřívějšího vlastníka, protože ztratil svou předešlou podobu, takže zanikl a na jeho místě se dále nachází kvalitativně jiný. Slovní spojení „je opuštěna jeho podoba“ (*esse amissa propria forma*) vede Bartola k zamyšlení nad tím, kdy věc obecně, nikoli pouze říční koryto, opustí svou podobu, a tedy zanikne.

Slavný komentátor přitom poznamenává, že existuje dvojí podoba, jednak podstatná (*forma substantialis*), jednak nahodilá (*forma accidentalis*). Z těchto dvou je „jeho podobou“ první z nich, neboť tu „... není možné poznat z nahodilosti, protože ty věc průběžně mění. Tak co bylo včera bílé, dnes je černé, kdo byl včera mladým, dnes je stár a kdo byl včera malým, dnes je velkým, čímž ale nepřestává být stále tímž.“¹¹ O svou podobu, a tedy i o existenci sama sebe, přijde věc tehdy, ztratí-li věc svou podstatnou podobu (*formae substantialis*).

Bartolus rozeznává u podoby (*formae*) věci totéž, co současná právní nauka, potažmo římské právo, v případě jednání (*accidentalialia* a *substantialia* čili *essentialia negotii*).¹² Jak u věci, tak u právního jednání představuje podstatný ten prvek, který určuje, že se jedná právě o ně. Tato podobnost by mohla zavdat domněnce, že snad v traktátu uvedená úvaha ohledně podoby věci vzešla po vzoru právního jednání, což by však bylo ukvapené, neboť ve 14. století tato právní nauka ještě neměla své místo. Bartolus tak nejspíš užil nikoli právních, ale filosofických až teologických pojmů, neboť *substantialia* mají dosud své místo ve filosofické antropologii či v trinitární teologii, v souvislosti s pojmem osoba. Rozdělení podoby

¹¹ DE SAXOFERRATO, Bartolus, *De alveo*, in: *Consilia, quaestiones et tractatus*, op. cit., s. 141r.

¹² Viz např. komentář k § 1789, in: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol., *Občanský zákoník*, Praha, 2022. Či z pohledu nauky o římském právu HEYROVSKÝ, Leopold, *Dějiny a systém soukromého práva římského*, Praha, 1910, s. 202–203.

na podstatnou a nahodilou lze nalézt již v Boëthiově díle, konkrétně v traktátu Proti Eutychovi a Nestorovi (*Contra Eutychos et Nestorium*).¹³ Dělení podstatností a nahodilostí však vztahoval pouze k osobě. Bartolus ve svém dělení věcí považuje za věc i osobu/člověka, jak je uvedeno níže, takže kategorie uváděné „posledním Římanem“ pouze rozšířil z osoby také na věci.

Cílem Bartolova výkladu je ukázat, co tvoří podstatnou podobu věcí. Kategorizace, kterou za tím účelem vytváří, slouží jen jako prostředek, nikoli jako účel sám o sobě. To představuje základní rozdíl mezi Bartolovým a Gaiovým výkladem o věcech v druhé knize Institucí, který pouze propedeuticky vyjmenovává různé druhy dělení věcí. Oba přitom začínají podobně dělením na hmotné a nehmotné, což je kategorie známá i z antických pramenů.¹⁴ Na rozdíl od Gaia Bartolus nijak nerozvádí, co patří mezi které z nich. Jen v závěru svého výkladu podává demonstrativní výčet nehmotných věcí. Možná tuto kategorizaci nepovažoval za zvláště podstatnou nebo se ve 14. století jednalo v porovnání s 2. stoletím (potažmo 5. stoletím, přihlíží-li se k justiniánským Institucím) o notoriety.

Přitom o kritériu dotknutelnosti jako způsobu dělení věcí podávají vlivem řecké filosofie¹⁵ zprávy již antické římské neprávní prameny, například Lucretiův spis O přírodě či Ciceronova Topika.¹⁶ Jediný z autorů zastoupených v justiniánské kodifikaci, který o něm podává výklad, je Gaius. Ostatní autoři hovoří především o věcech hmotných v kontextu držby.¹⁷ Římské právo proto mohlo znát jako věci v právním smyslu pouze věci hmotné.¹⁸ U Gaia by tak tato kategorie dělení věcí mohla být pouhou reflexí povahy majetkových zájmů. Bez ohledu na tyto dohady se však jedná o kategorii jednoznačně recipovanou z římského práva.

Bartolus dále rozděluje hmotné věci na přirozené (*naturales*) a umělé (*artificiales*), což nejsou pojmy, které by byly římskému právu vysloveně cizí. Prameny římského práva označují za přirozené například závazky, k jejichž vymáhání nebyla k dispozici žaloba, pokrevní příbuzenství či například právo

¹³ BOËTHIUS, *Teologické traktáty*, Praha, 2004, 46 s.

¹⁴ Inst. Gai.2.12, Inst. Iust. 2.2. a Dig. 1.8.1.1. (Gaius lib. 2 inst.).

¹⁵ SCIALOJA, Vittorio, *Teoria della proprietà nel diritto romano*, Svazek 1, Roma, 1933, s. 22–25.

¹⁶ LUCRETIUS, De rerum naturale 1.298–304, také QUINTIANUS, Institutio oratoria 5.10.116., CICERO, Topica 5.26–27.

¹⁷ Např. Dig. 41.2.3pr (Paulus lib. 54 ad ed), Dig. 41.3.4.26 (Paulus lib. 24 ad ed.).

¹⁸ ALBERTARIO, Emilio, *Corso di diritto romano, Il possesso*, Milano, 1939, s. 198 a HEYROVSKÝ, Leopold, *Dějiny a systém soukromého práva římského*, op. cit., s. 295.

všem společné.¹⁹ Naopak za umělá byla označována trvanlivá spojení různých věcí, například smíšení (*commixtio*).²⁰ Jelikož tímto způsobem vznikla nová věc, právo řešilo otázky týkající se jejího vlastnictví. Nicméně dělení věcí na přirozené a umělé nemá v pramenech římského práva oporu. Taková klasifikace v oblasti práva má zřejmě mladší kořeny.

Do prostředí právního myšlení se mohlo dělení věcí na umělé a přirozené dostat až pod vlivem vrcholné scholastiky. Ostatně i svatý Tomáš Akvinský ji uvádí ve své Teologické summě, v kvěstii pojednávající o pravdivosti věcí (*veritas*), a vysvětluje, že zatímco umělé věci mají svůj předobraz v mysli umělce, který je vytvořil, věci přirozené mají stejný předobraz v mysli Boží.²¹ Nicméně toto dělení není originální myšlenkou velkého církevního učitele, jelikož vychází z Aristotelovy filosofie, konkrétně ze spisu O nebi (latinsky *De caelis et mundo*).²² Řecký filosof pracoval se zjevnou fyzicky danou vlastností věcí, což přivádí k otázce, proč tuto kategorizaci římská právní kultura, která bezpochyby znala Aristotela, nereflektovala. S ohledem na kategorizaci věcí na jednoduché a složité, jež je doložena Gaiovým fragmentem v Digestech,²³ lze rychle zavrhnout, že by dělení na přirozené a umělé mohlo být v antickém Římě právně relevantní, s výjimkou vzniku umělé jednoduché věci. Většina věcí přirozených je zároveň jednoduchými a věci umělé jsou zároveň složenými, takže Aristotelovo dělení by v této konkurenci mohlo mít jen minimální význam.

Bartolus dále věci hmotné přirozené rozděljuje na nadané duchem (*animate*) a duchem nenadané (*inanimate*). Toto dělení nemá v pramenech římského práva již vůbec žádnou oporu. Přitom *animata* není odvozena od slova *animus*, kterým právní věda chápe úmysl a se kterým se lze setkat například u vydržení, ale od slova *anima*, které se běžně překládá jako duše. Stejně jako předcházející dělení, i toto má svou oporu v antické filosofii. Aristoteles jej uvádí ve svém spise O duši (latinsky *De anima*).²⁴ Velký filosof duši podmiňuje životem a ze způsobu jejich

¹⁹ Např. viz Dig. 46.1.7 (Iulianus lib 53 dig.), Inst. Gai 3.31, Dig. 1.8.2.1 (Marcianus lib. 3 inst).

²⁰ Viz Dig. 6.1.5.1 (Ulpianus lib. 16 ad ed.).

²¹ ST I, Q16, A1.

²² BERTI, Enrico, *De Coelo*, in: *Enciclopedia Dantesca*, Roma, 1970, dostupné na: <https://www.treccani.it/enciclopedia/de-coelo_%28Enciclopedia-Dantesca%29/> (7. 2. 2023).

²³ Dig. 41.3.30pr. (Pomponius lib. 30 ad Sab).

²⁴ ARISTOTELEŠ, *O duši*, Praha, 1996, s. 50 an.

projevů dovozuje její podoby. V římské filosofii však má své místo spíše v souvislosti s úvahami o jejím původu a podstatě, nežli o tom, u koho či čeho ji hledat a jak ji kategorizovat.²⁵ Jelikož užitečnost této kategorie v právu se jeví jako mizivá, nemá význam ani uvažovat nad jejím výskytem v pramenech římského práva.

Díky znovuoobjevení Aristotelovy filosofie v období vrcholného středověku a jejím rozvíjením tehdejšími mysliteli, předně svatým Tomášem Akvinským, který napsal komentář i ke spisu O duši,²⁶ není nijak podivuhodné, že jeho pojetí duše našlo místo také v Teologické summě.²⁷ Její chápání jako něco vlastního všemu živému, kdy není myšlena pouze v nejužším slova smyslu jako lidská, nýbrž obecně jako jakási živoucí síla, kterou disponují lidé, zvířata a rostliny,²⁸ bylo zřejmě na počátku 14. století obecně rozšířené. Ostatně se s ní lze setkat také v nedokončeném pozdním díle Danta Alighierihho Hostina (*Il Convivio*).²⁹ Právě z tohoto běžného a ve své době nepřekvapujícího povědomí se dostalo učení o duši také do traktátu O řečišti.

Nadto byl Bartolus erudovaný nejen v oblasti práva, ale též teologie,³⁰ a tak byl zajisté obeznámen s moderními myšlenkami své doby odvíjejícími se od studia Aristotelových děl a ovlivňujícími práce velikanů scholastiky, jako svatý Tomáš Akvinský či svatý Albert Veliký.³¹ Při psaní *Tyberiadis*, respektive tvorby nákrešů pro traktát O vzniklém říčním ostrově, mu navíc pomáhal františkánský³² bratr Guido z Perugie, „... velký univerzitní teolog, který býval též mistrem geometrie.“³³ Spolu tak mohli zasvěceně rozmlouvat i ohledně této netoliko právní či geometrické otázky.

²⁵ Viz např. SENECA, *Quaestiones naturales* 7.25.2.

²⁶ GARFAGNINI, Gian Carlo, *Tommaso d'Aquino*, in: *Il contributo italiano alla storia del Pensiero: Filosofia*, 2012, dostupné na <https://www.treccani.it/enciclopedia/tommaso-d-aquino_%28II-Contributo-italiano-alla-storia-del-Pensiero:-Filosofia%29/> (7. 2. 2023).

²⁷ Např. TS I, Q75, A1.

²⁸ Viz např. GETTONI, Efre, *Anima*, in: *Enciclopedia Dantesca*, 1970, dostupné na: <https://www.treccani.it/enciclopedia/anima_%28Enciclopedia-Dantesca%29/> (7. 2. 2023).

²⁹ ALIGHIERI, Dante, *Il convivio*. 3.2.11.

³⁰ CANCELLI, Filippo, *Bartolo da Sassoferrato*, in: *Enciclopedia Dantesca*, 1970, dostupné na: <https://www.treccani.it/enciclopedia/bartolo-da-sassoferrato_%28Enciclopedia-Dantesca%29/> (7. 2. 2023).

³¹ CALASSO, Francesco, *Bartolo da Sassoferrato*, in: *Dizionario Biografico degli Italiani*, svazek 6, 1964, dostupné na: <https://www.treccani.it/enciclopedia/bartolo-da-sassoferrato_%28Dizionario-Biografico%29/> (7. 2. 2023).

³² CAVALLAR, Osvaldo, *River of Law: Bartolus's Tiberiadis (De alluvione)*, op. cit., s. 45.

³³ DE SAXOFERRATO, Bartolus, *Tyberiadis*, in: *Consilia, quaestiones et tractatus*, op. cit., s. 128r.

3. Res inanimata

Bartolus nejprve vysvětluje, které věci ducha nemají a co představuje jejich podstatnou podobu. Obecně jí je vlastnost, od které se odvozuje jejich pojmenování. Pokud tuto konkrétní vlastnost ztratí, změní se v jinou věc a začnou se tím pádem pojmenovávat jinak.³⁴ Například „[t]ak, jako když se vyteží ze země kámen, opouští svou podobu, když přestává být zemí, mění se v jiný druh, ztrácí dřívější pojmenování a získává jiné.“ Za zmínku stojí, že přestože nelze zapřít Bartolovo ovlivnění soudobým filosoficko-teologickým myšlením, ve svých právních úvahách se neopírá o plně teologickou nauku, neboť uvádí, že kámen je kamenem až ve chvíli, kdy je vytežen čili oddělen od země. V Teologické summě se přitom nachází s odkazem na svatého Augustina v souvislosti s poznáváním pravdy příklad, že kámen je kamenem, i když ještě není vytežen.³⁵

Dále jako příklad věci, která nemá *animae*, Bartolus uvádí žalud či jiný plod, který když „... vyklíčí v zemi, ztrácí jméno žaludu nebo jiného plodu a nabude jméno země.“³⁶ Toto Bartolus uvádí s odkazem na Ulpianův fragment o možnosti vlastníka pozemku se stromem posbírat jeho plody spadlé k sousedovi.³⁷ Nejspíše pro vyšší erudovanost výkladu se opírá o odkazy na úryvky justiniánské kodifikace, přestože pojednává o kategorii jí neznámé. Jinou souvislost mezi Bartolovým výkladem a Ulpianovým fragmentem než pouhou skutečnost, že se v obou případech jedná o výklad zahrnující výraz „žalud“,³⁸ lze však těžko najít.

Traktát O řečišti se zvláště věnuje půdě, neboť je otázkou, proč po ústupu vodního toku již nemá být ve vlastnictví původního vlastníka. Bartolus to vysvětluje analogií k vínu: „... jestliže se víno stane octem, je dosud téže podstaty, pokud se v úvahu vezme jeho hmota. ... avšak dle náležitého uvážení již není vínem, ale jiným druhem, a tak více nenese označení víno.“³⁹ Z toho vyplývá, že hmota sice zůstala stejná, ale jistá nová vlastnost způsobila, že se nazývá jinak. Nejde o to,

³⁴ U věcí, které jsou řazeny jako *animatae* tomu tak být nemusí, jak je uvedeno také níže v textu, jelikož si mohou zachovat původní název s přívlastkem, jako v případě rostliny, která když uschne, nazývá se uschlou rostlinou.

³⁵ ST I, Q16. A1.

³⁶ DE SAXOFERRATO, Bartolus, *De alveo*, in: *Consilia, questiones et tractatus*, op. cit., s. 141r.

³⁷ Dig. 43.28.1 (Ulpianus lib. 71 ad ed.).

³⁸ BONFANTE, Pietro, *Corso di diritto romano, La proprietà*, Roma, 1926, s. 162.

³⁹ DE SAXOFERRATO, Bartolus, *De alveo*, in: *Consilia, quaestiones et tractatus*, op. cit., s. 141v.

že by se změnil pozemek jako takový, nýbrž o jeho kvalitu, která se vlivem řeky změnila, a tak se má jednat o jinou novou věc.

Bartolus sice vysvětlil racionalitu Gaiova názoru, že vlastnictví nemůže nabýt původní vlastník pozemku, nicméně sám se od něj odchyluje. Slavný komentátor připouští, že řeka nemusí kvalitu pozemku změnit, a tak zřejmě následuje závěr Gaiova komentovaného fragmentu, ze kterého plyne, že je těžké, aby nastala taková situace (*sed vix est ut optineat*),⁴⁰ kdy by jej původní vlastník pozemku po ústupu řeky znovu nenabyl. Tento úryvek je však nejspíše interpolovaný⁴¹ a není dohledatelný v justiniánských Institucích, přestože ty jinak tento text plně přebírají.

4. Res animata

Vysvětlení ohledně půdy, jejíž povaha se pod vlivem řeky změní či alespoň změnit může, by nejspíše pro účely výkladu o opuštěném řečišti stačilo. Přesto Bartolus pokračuje ve svém výkladu o věcech a jejich formě systematicky dále, a tak se zabývá kategorií věcí nadaných duchem (*animatae*). Jejich podstatná podoba není vidět, protože ji tvoří duch/duše, a proto se rozeznává z vlastností, kterými se projevuje, zatímco u věcí jím nenadaných (*inanimatae*) jsou podstatná podoba a vlastnost totožné. U těchto vlastností svědčí o přítomnosti ducha, který je podstatnou podobou. U různých věcí však tuto vlastnost představuje něco jiného. Proto je Bartolus rozděluje na ty, které mají vnímavého ducha (*anima sensitiva*), živoucího ducha (*anima vegetativa*) či rozumového ducha (*anima intellectiva*). Ani toto dělení není jeho originální myšlenkou, nýbrž se pouze od práva opět uchyluje k filosofickým kategoriím, které uvádí například svatý Tomáš Akvinský v návaznosti na Aristotela či Dante v již zmíněné Hostině.⁴²

Živoucího ducha mají rostliny, které Bartolus dále rozlišuje jako dřeviny (resp. strom) a byliny, a uvádí též, co se mezi ně počítá a co již nikoli: „O něčem se říká, že je to strom tehdy, když zapouští své kořeny do země, aby byl živ skrze výživu země, a jeho matérie je pevná, nikoli měkká. ... také, jehož kořeny jsou suché a je zahrnut v zemi. ... Avšak v případě, že je poražen k zemi, platí, že tím přijde o svého živoucího ducha, který je dle práva jeho podstatou, čímž ztratil

⁴⁰ Tamtéž, s. 66.

⁴¹ VÁŽNÝ, Jan, *Vlastnictví a práva věcná*, Brno, 1937, s. 60.

⁴² ALIGHIERI, Dante, *Il convivio*, dostupné na: <<http://www.danteonline.it/english/opere.asp?idope=2>> (7. 2. 2023).

podobu, a tak již není stromem. Je tak dřívím, pokud je určeno k tomu, aby se spálilo, nebo se nazývá stavebním materiálem, pokud je určeno k nějaké stavbě.⁴³ Obdobně Bartolus také rozvádí, kdy má být rostlina považována za bylinu (tj. když je zasazena v zemi) a kdy se již řadí mezi duchem nenadané (tj. když uschne). Do kategorie věcí nadaných vnímavým duchem řadí zvířata, kterým však nevěnuje příliš pozornosti a pouze konstatuje, že jsou různé druhy jako kuň či vůl a ztrácí svou podobu smrtí.

Poslední kategorii věcí nadaných rozumovým duchem Bartolus vyhradil pouze člověku, přičemž se drží „při zemi“ a ve svém traktátu nijak nezmiňuje, že do této kategorie bývali řazeni teologií také andělé.⁴⁴ Slavný komentátor odhlíží také od toho, že člověk je v zásadě osobou a subjektem práv⁴⁵ a posuzuje jej tedy výhradně jako věc/objekt hmotné povahy. Na stejnou úroveň tak staví kámen, strom, zvíře i člověka, a to člověka obecně, nikoli pouze otroka.⁴⁶ Ostatně za hmotnou věc je označován člověk i v pramenech římského práva (Inst. Gai. 2.13): „Hmotné jsou ty, kterých se lze dotknout jako pozemek, člověk, oblečení, zlato, stříbro a mnohé jiné věci.“ Často se však slovo člověk překládá pouze jako otrok.⁴⁷

5. Člověk

Bartolus nejprve uvádí, kdo má vlastnosti, kterými se projevuje podstatná podoba člověka čili rozumový duch/duše navenek, a kdo nikoli. Pokud někoho od narození stihne taková zdravotní indispozice, že nevypadá jako člověk, dle Bartola právo presumuje, že jím není. Stejně tak člověka posuzovalo i římské právo.⁴⁸ Nicméně „... pokud vypadá s ohledem na tvar lidsky tehdy, když má nějaký výrůstek nebo přirozeně narušený vzrůst, právo předpokládá, že má podstatnou podobu, to znamená ducha, a tedy je člověkem.“⁴⁹ Bartolus svým výkladem navazuje na fragment Dig. 1.5.14 (Paulus lib. 4 sent.). Na rozdíl od antického právníka Paula zmiňuje

⁴³ DE SAXOFERRATO, Bartolus, *De alveo*, in: *Consilia, quaestiones et tractatus*, op. cit., s. 141v.

⁴⁴ ST I, Q79.

⁴⁵ HEYROVSKÝ, Leopold, *Dějiny a systém soukromého práva římského*, op. cit., s. 23an.

⁴⁶ KINCL, Jaromír, *Gaius: Učebnice ve čtyřech knihách*, Plzeň, 2007, s. 97.

⁴⁷ K obsahu pojmu „*homo*“ v pramenech římského práva viz SCIALOJA, Vittorio, *Teoria della proprietà nel diritto romano*, op. cit., s. 31–36.

⁴⁸ BONFANTE, Pietro, *Instituce římského práva*, Brno, 1932, s. 40.

⁴⁹ DE SAXOFERRATO, Bartolus, *De alveo*, in: *Consilia, quaestiones et tractatus*, op. cit., s. 141v.

těž pokřivený růst, ale nijak nerozvádí, kým je ten, který se narodil s indispozicí, která způsobuje, že nemá být považován za člověka.

Na rozdíl od ostatních věcí, které označuje za nadané duchem, se však Bartolus člověkem zabývá zevrubněji a rozděluje jej do dalších kategorií. Východisko mu poskytuje teze, že člověk je bytostí soukromou a společenskou (*animal civile et politicum*). Tento pojem pochází také z Aristotelova díla, konkrétně z *Politiky*, a vyšel z užívání v 17. století⁵⁰ a v Bartolově době byl zřejmě běžně užíván. Slavný komentátor rozvíjí hlavně úvahy týkající se toho, že člověk je bytostí společenskou (*politicum*): „... Nicméně to, zda je společenskou, se posuzuje buď podle práva národů, které je dle obsahu všech národů, nebo dle práva občanského, které je vlastní římským občanům.“⁵¹

Dle prvního práva se lidé dělí na svobodné (*liberi*) a otroky (*servi*). Oporu k tomu přitom poskytuje formulace již výše zmíněného fragmentu Dig. 1.5.14 (Paulus lib. 4 sent.). Bez zajímavosti není, že otroka sice nepovažuje za společenského, ale označuje jej za soukromého (*civilis*), což zjevně nijak nepoukazuje na to, že by otrok ve 14. století měl lepší postavení než otrok v dřívějších dobách.⁵² Bartolus svobodu spojuje především s možností veřejného působení a tu považuje za vlastnost člověka, který má moc o sobě rozhodovat: „Podstatnou vlastností podoby veřejně působícího člověka tedy dle této úvahy je bytí svobodným člověkem, který přestává být svobodným, přestává být člověkem veřejně působícím. A tak o něm a nad ním je rozhodováno jako o nerozumném zvířeti.“⁵³ Otrok je tedy sám sobě, soukromě, pořád člověkem, ale ve společnosti, veřejně, nevystupuje.

Ostatně ohledně trvání otroctví se Bartolus opírá o fragmenty justiniánských Digest a Codexu. Tak s odkazem na konstituci císaře Caracally z roku 215⁵⁴ uvádí, že na propuštěného člověka se hledí jako na někoho jiného, a tak mu nelze přičítat to, co způsobil dříve. Proč si všímá jen a pouze tohoto aspektu otroctví plyne z toho, že účelem Bartolova dělení věcí je ukázat, kdy určité věci změní svou podobu natolik, že se stanou jinou věcí. V tomto případě tedy nedostatek svobody je v podstatě

⁵⁰ TOIVANEN, Juhana, *The Political Animal in Medieval Philosophy. A Philosophical Study of the Commentary Tradition c. 1260 – c. 1410*, Leiden, 2020, s. 2.

⁵¹ DE SAXOFERRATO, Bartolus, *De alveo*, in: *Consilia, quaestiones et tractatus*, op. cit., s. 141v.

⁵² PANERO, Francesco, *La servitù tra Francia e Italia nei secoli IX–XIV: Un problema di storia comparata*, in: *Studi Storici* č. 32–4/1991, s. 799–836.

⁵³ DE SAXOFERRATO, Bartolus, *De alveo*, in: *Consilia, quaestiones et tractatus*, op. cit., s. 141v.

⁵⁴ Cod. 4.14.2 (Antoinus).

podstatnou náležitostí otroka, a pokud ji nabude, představuje jinou věc. Svoboda však není podstatnou vlastností svobodného člověka: „... Být svobodným však vskutku nepřináší žádného zvláštního rozdílu mezi lidmi, proto svoboda je spíše nahodilou vlastností.“⁵⁵ Ne, že by traktát nesouzněl například s úryvkem justiniánských Institucí, dle kterých je mezi svobodnými lidmi rozdílu,⁵⁶ ale tento rozdíl nespojuje se samotnou svobodou, ale s dalšími vlastnostmi, které člověku mohou náležet.

Dále tak Bartolus rozlišuje svobodné osoby, které jsou *sui iuris* a *alieni iuris*,⁵⁷ což uvádí jako dělení dle římského občanského práva. Slavný komentátor sám neuvádí, co to znamená a kdo je v čí moci, pouze odkazuje na Ulpiánův fragment pojednávající o tom, kdo je *pater familias*.⁵⁸ I v této souvislosti si všímá hlavně situace, kdy člověk přejde z jedné z těchto skupin do druhé, čili kdy se z osoby cizího práva stane osoba svého práva. Proto uvádí, že pokud syn přestane být v moci svého otce, nelze mu připočítat dříve učiněná jednání. Syn svou emancipací změnil svou podstatnou podobu, což podkládá odkazem na fragment od Ulpiána, ve kterém *praetor* umožnil *iudicium*, přestože byla smluvní strana stížena *capitisdeminucí*.⁵⁹

V rámci pojednávání o člověku se sice několikrát lehce dotýká také občanství, které by bylo možné očekávat jako dělící kritérium, např. na dělení mezi občany a cizinci,⁶⁰ avšak opak je pravdou. Nicméně tomuto tématu se již rozsáhleji věnoval v jiných svých dílech, například v traktátu O odvetách (*Tractatum repraesalium*),⁶¹ tudíž možná nepokládal za nutné zabývat se jím i v této souvislosti.

Bartolus si všímá též dalších vlastností, které odlišují jednoho člověka od druhého: „Různé jsou vskutku vlastnosti lidské, neboť někdo je černý, jiný bílý, někdo vznešený, jiný obyčejný, někdo je choré mysli, jiný zdravé, a rodina nepřináší zvláštního rozdílu.“⁶² Ty však považuje pro účely svého hledání, v čem spočívá podstatná podoba věcí, jen za nahodilé. Nasnadě je otázka, proč se Bartolus věnoval

⁵⁵ DE SAXOFERRATO, Bartolus, *De alveo*, in: *Consilia, quaestiones et tractatus*, op. cit., s. 141v.

⁵⁶ Inst. Iust. 1.3.5.

⁵⁷ Obdobně jako římské právo, viz BONFANTE, Pietro, *Instituce římského práva*, op. cit., s. 56.

⁵⁸ Dig. 1.6.4 (Ulpianus lib. 1 instit.).

⁵⁹ Dig. 4.5.2.1 (Ulpianus lib. 12 ad ed.).

⁶⁰ Tak jak bývá činěno ohledně římského práva např. HEYROVSKÝ, Leopold, *Dějiny a systém soukromého práva římského*, Praha, 1910, s. 143an.

⁶¹ KIRSHNER, Julius, *Civitas Sibi Faciat Civem: Bartolus of Sassiferrato's Doctrine of the Making of a Citizen*, in: *Speculum* č. 48–4/1973, s. 694–713.

⁶² DE SAXOFERRATO, Bartolus, *De alveo*, in: *Consilia, quaestiones et tractatus*, op. cit., s. 141v.

více člověku oproti jiným věcem. Jeho obsáhlejší exkurz na toto téma možná měl tendenci nejen podat systematické pojednání o formě věci, ale též zodpovědět nějakou aktuální otázku, která byla v Perugii aktuální. Tímto způsobem ostatně zakomponoval jiné aktuální otázky v dalších částech *Tyberiadis*.⁶³

6. Věci umělé

Člověk je nejzajímavějším bodem Bartolovy kategorizace. Po pojednání o něm slavný komentátor opouští věci hmotné přirozené a upírá svou pozornost na věci hmotné umělé. Podstatnou podobu v jejich případě odvíjí z tvaru, který mají k plnění toho konkrétního účelu, pro který byly vytvořeny. Rozdíl mezi přirozenými hmotnými věcmi a uměle vytvořenými tak představuje účel, který prvním dán z podstaty není, zatímco druhé definuje. Jako příklad takové věci uvádí dům, jehož účelem je obývání.⁶⁴ Za zhotovený jej tak považuje v též okamžik jako Ulpian, dle jehož fragmentu Dig. 50.16.139.1 (Ulpianus lib. 7 ad l. Iul. et Pap.) tomu tak je ve chvíli, kdy obsahuje vše, co je třeba k jejímu užívání. Na okraj si také nelze nevšimnout, že Bartolus dům považuje za věc. To může poukazovat na opuštění zásady „povrch ustupuje půdě“ (*superficies solo cedit*), neboť při jejím respektování jej za takovou označit nelze.⁶⁵ Bartolus však mohl uvažovat pouze v rovině toho, co je přirozené a co umělé. Dům je bezpochyby skvělým zástupcem druhé z těchto kategorií, neboť se považuje za umělý přírůstek pozemku.⁶⁶ Slavný komentátor tak možná pouze chtěl co nejlépe demonstrovat právě umělost „věci“, aniž by považoval za důležité zabývat se povahou domu jako objektu práva.

Vedle domu se Bartolus pozastavuje u nádobí, respektive konkrétně u poháru: „Totéž platí o poháru nebo jiné nádobě, sloužící k pití či jezení. Dokud mu ponecháváš onu podobu, je zván pohárem.“⁶⁷ Na kvalitě materiálu, který byl

⁶³ CAVALLAR, Osvaldo, *River of Law: Bartolus's Tiberiadis (De alluvione)*, op. cit., s. 61.

⁶⁴ Odkazuje přitom na fragmenty týkající se odkazu stavby či práva k ní: Dig. 7.1.53 (Iavolenus lib. 2 epist.), Dig. 35.2.80.1 (Gaius lib. 3 de leg. ad ed. praet.), Dig. 18.1.57pr (Paulus lib. 5 ad Plautium), Dig. 7.4.5.3 (Ulpianus lib. 17 ad Sab.).

⁶⁵ Jelikož římské právo chápalo stavbu jako součást pozemku. Viz např. GROSSO, Giuseppe, *Corso di diritto romano. Le cose con una nota di lettura di Filippo Gallo*, in: Rivista di diritto romano, 2001, s. 70.

⁶⁶ Např. HEYROVSKÝ, Leopold, *Dějiny a systém soukromého práva římského*, op. cit., s. 375–380.

⁶⁷ V této souvislosti Bartolus odkazuje na fragment z Digest o absenci či neúplnosti písemného pověření k jednání. Dig. 22.4.5 (Callistratus lib. 2 quaest.).

k jeho výrobě použit, přitom nezáleží. S odkazem na obecné míry se však vymezuje vůči jejímu podvádění a falešné míře, k čemuž by zdánlivě mohl dávat své kladné stanovisko, a také je zohledňuje jako faktor, který neovlivňuje, zda daná věc je konkrétní věcí nebo nějakou jinou. Vedle domu a nádob Bartolus již více zástupců z kategorie hmotných umělých neuvádí a pokračuje k poslední skupině věcí, a to nehmotným.

7. Nehmotné věci

Tyto již zkraje své klasifikace uvádí a dělí na přirozené (*naturale*) a myšlené (*mentale*). Blíže toto členění nevysvětluje ani nijak jinak nerozvádí. Možná v nich spatřuje analogii k dělení hmotných věcí na přirozené a umělé. Až na konci svého textu věnovaného věcem se zabývá podrobněji také nehmotnými a uvádí také jejich příklady, které evidentně v případě hmotných věcí považoval za nepotřebné, jelikož je uváděl pouze v souvislosti se změnou podstatné podoby, nikoli s kategorií jako takovou. Dle jejich demonstrativního výčtu, který obsahuje práva, služebnosti, žaloby a závazky, lze soudit, že Bartolus je chápe obdobně, jako tomu bylo v době antiky. Vždyť i Gaius v *Institutiones* uvádí jako příklad věcí nehmotných pozůstalost, poživací právo a závazky jakýmkoli způsobem uzavřené.⁶⁸

S ohledem na účel svého dělení také u nich hledá podstatnou podobu. U práv za ni označuje jejich přirozenost (*ipsius rei natura*). Té se věnují také neprávnické antické prameny jako Ciceronovy Tuscuské hovory, kdy přirozenost je měřítkem pro rozeznávání dobra a zla.⁶⁹ U žalob uvádí, že je jejich podstatnou podobou jejich formulace (*figura*), takže pokud se k ní něco přidá, jedná se o jinou. Zřejmě si byl vědom, že tento názor nemusí být obecně přijímán, neboť uvádí, že bývá opakován i takový pohled na věc, který považuje za nesprávný, a to, že je možné něco přidat, jako v případě trebelliánského nařízení senátu. Na co konkrétně naráží, plyne z justiniánských Institucí, které hovoří mimo jiné o žalobách proti dědici a fideikomisáři na základě zmíněného právního předpisu.⁷⁰

⁶⁸ Inst. Gai 2.14, Inst. Iust. 2.2. a Dig. 1.8.1.1. (Gaius lib. 2 inst.).

⁶⁹ CICERO. Disp. Tusc. 3.23.

⁷⁰ Viz Inst. Iust. 2.23.7.; blíže např. HEYROVSKÝ, Leopold, *Dějiny a systém soukromého práva římského*, op. cit., s. 1195–1196.

Toto připodobnění žaloby k normativnímu právnímu aktu může vyvolávat otázku, zda i jej nepovažuje také za nehmotnou věc. Nejspíš za ni považuje jak práva individuální, tak i právní normy, s ohledem na odkaz k Ulpianovu fragmentu o vztahu práva všem národům společného a civilního.⁷¹ Vázanost obsahu a formy dále zmiňuje také ve vztahu ke služebnostem. V případě stipulace je tomu stejně, jelikož přidání či ubrání něčeho u ní znamená neplatnost či změnu v jiný druh. Jelikož římské právo spojovalo se stipulací⁷² i mancipační služebností⁷³ nutnost formálního jednání, Bartolův příklon k formálnosti v souvislosti s nimi má svůj podklad a nepůsobí překvapivě.

Zvlášť se však slavný komentátor zabývá závazkem. Připouští jeho dělitelnost, čili naopak připouští možnost minimálně z něho něco ubrat. Tuto možnost však nepřipouští absolutně, přičemž uvádí tři způsoby, jak o něm lze uvažovat. Nejprve na závazek nahlíží z pohledu jeho splnění či prominutí, kdy připouští jeho rozdělení, pokud se tak učiní stejným způsobem, kterým byl uzavřen. V této souvislosti odkazuje na fragment od Ulpiana o *insulae*, ve kterém se zabývá prodlením.⁷⁴ Dále o závazku uvažuje jako o celku, který obsahuje určitá práva a povinnosti. V takovém případě se domnívá, že pokud se k němu přidá doložka času či podmínka, bude se již jednat o jinou věc. Za třetí na závazek nahlíží z pohledu plnění závazku, o němž soudí, že může být zvyšováno či snižováno, aniž by byla obligace změněna v jinou. Jeho podstatou, jejíž změna znamená jeho změnu jakožto věci v jinou, je primární objekt závazku.

Na závěr pojednání o věci v rámci traktátu O řečišti se Bartolus zabývá ještě jurisdikcí, kterou také považuje za individuální nehmotnou věc. Nicméně se již nezabývá tím, co je její podstatou, ale pouze se krátce vyjadřuje k tomu, jak je určována. Tím svůj exkurz o kategorizaci věcí a jejich podstatné podobě (*formae substantialis*) zakončuje a plynule se vrací zpět ke svému komentáři Gaiova fragmentu o opuštěném řečišti, konkrétně k rozdílu mezi záplavou a vznikem nového či obsazením staronového řečiště.

⁷¹ Dig. 1.1.6pr (Ulpianus lib. 1 instit.).

⁷² BONFANTE, Pietro, *Instituce římského práva*, op. cit., s. 495–501.

⁷³ HEYROVSKÝ, Leopold, *Dějiny a systém soukromého práva římského*, op. cit., s. 304–305.

⁷⁴ Dig. 45.1.72.2 (Ulpianus lib. 20 ad ed.).

Závěr

Bartolus v traktátu *De alveo* podává vyčerpávající výklad kategorizace věcí s cílem poukázat na jejich podstatnou podobu, se kterou pojí jejich trvání. Ve svém výkladu sice vychází z římského práva a podkládá jej odkazy na *Corpus iuris civilis*, ale postupně se přibližuje spíše scholastice a vlivu aristotelismu. Paralela s kategoriemi obsaženými jak v dílech Aristotela, tak v Teologické summě svatého Tomáše Akvinského, je nasnadě. O dělení věcí na nadané a nenadané duchem, které Bartolus uvádí, psal jak *doctor angelicus* tak velký řecký filosof. Obdobně i výrazy, které používá k vysvětlení svého výkladu, jako že člověk je ve zkratce společenský tvor (*animal civile et politicum*), který vychází také z antické tvorby. Nelze však slavného komentátora nařknout z toho, že by spojoval neslučitelné, tedy právo a filosofii, jak by mohl ukvapeně namítnout člověk dnešní doby. Naopak vycházel z myšlenek běžně a všeobecně přijímaných vzdělaností 14. století, jak ostatně svědčí také jejich zakomponování například do díla jiného italského velikána téhož období, Danta Alighieriho. Dnes již právním myšlením jen těžko uchopitelná kategorizace tak byla jen „vodou na mlýn“ své doby a je tak krásným příkladem, jak vnímání i těch nejzákladnějších pojmů prochází změnami.

Resumé

Článek se věnuje kategorizaci věcí obsažené v traktátu O řečišti (*De alveo*) od Bartola de Saxoferrato, představitele středověké italské právnické školy komentátorů. S úmyslem ukázat, co představuje podstatnou podobu věcí, se kterou je spjato jejich trvání, je dělí do několika kategorií, a to na hmotné a nehmotné (*corporales a incorporales*), umělé a přirozené (*naturales a artificiales*), nadané duchem a duchem nenadané (*animatae a inanimatae*). U věcí nadaných duchem dále rozlišuje, zda je živoucí, vnímavý či rozumový (*anima sensitiva, vegetativa, intellectiva*). Rozumového ducha pak má výhradně člověk. Ve svém dělení tak Bartolus vychází z kategorií římského práva, ale pojí je s myšlením své doby ovlivněné scholastikou, a tak některé z užitých kategorií nelze najít v právních pramenech, ale například v Teologické summě.

Summary

Categorisation of Things According to Bartolus de Saxoferrato

This article deals with the categorisation of things contained in the treatise On The Riverbed (*De alveo*) by Bartolus de Saxoferrato, a representative of the mediaeval Italian school of

legal commentators. With the intention of showing what constitutes the essential form of things, with which their existence is linked, he divides them into several categories, namely material and immaterial (*corporales* and *incorporales*), natural and artificial (*naturales* and *artificiales*), endowed with spirit and not endowed with spirit (*animatae* a *inanimatae*). For things endowed with spirit he further distinguishes whether it is living, perceptive or rational (*anima sensitiva, vegetativa, intellectiva*). Only humans possess a rational spirit. Bartolus bases his division on the categories of Roman law but connects it with the thoughts of his time, influenced by scholasticism, and so some of the categories used cannot be found in legal sources, but for example in the *Summa Theologica*.

Klíčová slova: římské právo, recepcie římského práva, Bartolus de Saxoferrato, komentátoři, věc, hmotné a nehmotné věci

Keywords: Roman law, reception of Roman law, Bartolus de Saxoferrato, commentators, thing, material and immaterial things

Autorka

Mgr. Sylvie Grulichová působí jako interní doktorandka na Katedře právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy. V rámci svého studia se zaměřuje na římské právo. Pracuje v Právně-legislativním odboru Ministerstva zahraničních věcí České republiky.

Author

Mgr. Sylvie Grulichová is an internal doctoral student in the Department of Legal History at the Faculty of Law of Charles University. In her studies she focuses on Roman law. She works in the Legal-Legislative Department at the Czech Ministry of Foreign Affairs.

Kontakt

Mgr. Sylvie Grulichová
Právnická fakulta, Univerzita Karlova
Katedra právních dějin
Nám. Curieových 7
116 40 Praha 1
e-mail: grulichs@prf.cuni.cz

Prof. Tomáš Halík na zasedání valné hromady České křesťanské akademie v refektáři emauzského kláštera v sobotu 28. ledna 2023.

Prof. Tomáš Halík at the general meeting of the Czech Christian Academy in the refectory of the Emmaus Monastery on Saturday 28th January 2023.

Snímek ČKA

Návrh novely zákona o církvích a náboženských společnostech v připomínkovém řízení

Základní předpis českého konfesního práva, zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, se – doufejme – po téměř dvou desetiletích dočká výraznějších změn. Nepočítáme-li četné změnové zákony, jimiž bylo do tohoto zákona zasahováno v souvislosti s úpravou jiných právních předpisů, jedinou větší novelu zákona o církvích a náboženských společnostech představuje zákon č. 495/2005 Sb., v odborné literatuře mnohokrát oprávněně kritizovaný.¹

Dne 18. května 2023 byl do meziresortního připomínkového řízení předložen návrh novely zákona č. 3/2002 Sb. z dílny Ministerstva kultury, který si za cíl klade odčinit mnohé nesrovnalosti, které se do zákona dostaly v minulosti.² Nezasťírejme, že do jisté míry jde také o „odčínění“ již zmíněného zákona č. 495/2005 Sb., jehož prostřednictvím se zákonodárce pokusil reflektovat nálezy Ústavního soudu se sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. listopadu 2002, publikovaný pod č. 4/2003 Sb., avšak k tomuto úkolu tehdy nepřistoupil v duchu hodnot, které nálezy v českém právním řádu prosazuje.

Co novela přináší? Zejména výrazné změny v pojetí církevních právnických osob. Ano – církevních, nikoliv evidovaných. Toto označení má namířeno zpět do české právní úpravy a věřím, že nicneříkající označení evidované právnické osoby zamíří do právních dějin. Skončit má rovněž rozlišování církevních právnických osob založených za účelem vyznávání náboženské víry a tzv. účelových zařízení založených pro poskytování charitativních služeb. Státní správa konečně uznala, že charitativní a diakonická služba církví a náboženských společností je neoddělitelnou součástí vyznávání náboženské víry, a nikoliv jakousi „přidruženou výrobou“. Navrhované znění § 15a odst. 1 zákona nově výslovně zakotvuje, že církevní právnickou osobu bude možné založit též za účelem poskytování

¹ Srov. např. PŘIBYL, Stanislav, *Český zákon o církvích z roku 2002 a jeho změny*, in: *Revue církevního práva* č. 32–3/2005, Praha, s. 236–246, TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Konfesní právo*, Praha, 2015, s. 125–130.

² <<https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCRPH4FWW/>> (1. 6. 2023)

výchovně vzdělávacích služeb. Činnost školy by tudíž mohly vykonávat i církevní právnické osoby.³

Výraznou změnu představuje též navrhované zrušení zákonného ručení církve či náboženské společnosti za závazky likvidované církevní právnické osoby, nepostačuje-li její majetek k úhradě dluhů. Dojde tím k narovnání právního prostředí, v němž náboženská společenství podléhají přísnější právní úpravě než (pobočné) spolky či odborové organizace, pro které tento typ ručení neplatí. Zrušení prováděcí vyhlášky č. 232/2002 Sb. jako nadbytečné je pomyslnou třesničkou na dortu. O těchto a dalších věcných změnách nižší významnosti i změnách legislativně technického rázu se lze dočíst v elektronické knihovně VeKLEP, např. v příslušné důvodové zprávě či závěrečné zprávě z hodnocení dopadů regulace (RIA).

Záměr novely zákona o církvích a náboženských společnostech byl konzultován s Českou biskupskou konferencí, Ekumenickou radou církví i Federací židovských obcí, přičemž některé připomínky náboženských společenství byly vzaty v potaz,⁴ za což Ministerstvu kultury patří dík a uznání. Jak odlišný přístup státní správy k církvím a náboženským společnostem od postoje zastávaného v dobách přípravy zákona č. 3/2002 Sb. v časech tzv. opoziční smlouvy!

Předmětný návrh zákona podle mého soudu představuje maximum, kterého lze z pohledu úřednictva Ministerstva kultury a představitelů církví a náboženských společností dosáhnout bez výslovné a cílevědomé podpory vlády České republiky. (Návrh zákona je konec konců předkládán na základě aktuální potřeby mimo plán legislativních prací vlády na rok 2023.) Pokud se novelu podaří prosadit v nepříliš pošramoceném znění, nepochybně přinese nejenom zkvalitnění a zpřehlednění právní úpravy, ale i posílení právního postavení náboženských společenství. Nezapomínejme však na četné podněty vzešlé z akademického prostředí, které tato „úřednická“ novela nezohlednila.⁵

³ Kritiku stávajícího pojetí dvojího účelu evidovaných právnických osob uvádí např. KRŽÍŽ, Jakub, *Zákon o církvích a náboženských společnostech*, Komentář, Praha, 2011, s. 222–226.

⁴ Ekumenická rada církví požadovala např. doplnění přechodného ustanovení, které zaručí, že výroční zprávy *zveřejněné* podle dosavadního znění budou považovány za *zaslané* podle znění nového. Ministerstvo kultury tento požadavek přijalo a zapracovalo jej do ustanovení čl. II odst. 4 návrhu zákona.

⁵ Srov. např. TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Jak by měl vypadat nový zákon o svobodě náboženského vyznání*, in: Revue církevního práva č. 67–2/2017, Praha, s. 11–29, a příspěvky ve sborníku BENÁK, Jaroslav (ed.), *Církev a stát 2016*, Potřebujeme nový zákon o církvích (?), Brno, 2016, 89 s.

Nezbývá než věřit, že v budoucnu se podaří prosadit zcela nový zákon o svobodě náboženské víry, který naváže na tradici oceňovaného zákona č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, a především zohlední nejnovější trendy ve vztazích náboženských společenství a státu v České republice (kaplanská služba ve veřejných institucích!) i ve vývoji konfesního práva evropských zemí a konkordátní právní úpravy, o nichž jsme pravidelně informováni na stránkách Revue církevního práva a dalších tuzemských i zahraničních časopisů, vynikající sborníky Evropského konsorcia pro výzkum vztahu církve a státu nevyjímaje.

*JUDr. Adam Csukás, Ph.D.
Československá církev evangelická
Ústřední církevní kancelář*

25. únor 2023: kardinál Dominik Duka OP při vzpomínkové oslavě na protestní průvod pražských studentů na obranu demokracie z 25. února 1948.

25th February 2023: Cardinal Dominik Duka OP at the memorial celebration for the protest march of Prague students in defense of democracy on 25th February 1948.

Snímek Zábaj Horák

Jiří Rajmund Tretera: České paměti, Dobrodružný život právníka, profesora právnické fakulty a kněze a jeho rodičů v posledních 120 letech

Universum, revue České křesťanské akademie č. 1/2023, s. 45.

Obsáhlá pětisetstránková kniha právníka, který v naší zemi zaváděl studium oboru církevní právo po zhroutilí komunistické totalitě, si opravdu zaslouží podtitul „Dobrodružný život právníka, profesora právnické fakulty a kněze a jeho rodičů v posledních 120 letech“. Paměti totiž zaujmou nikoli pouze právníky, neboť autor ve svém životním příběhu nejen líčí dějiny svého rodu (od druhé poloviny 19. století), ale i provází čtenáře pohnutými dějinami naší země, zvláště dobou komunistické temnoty a polistopadovým vývojem.

Mimo tyto hlavní linie je zajímavý zejména autorův duchovní vývoj: do svých 32 let evangelík, pak od roku 1972 katolík, tajný dominikán, jáhen a kněz. Muž neustále prohlubující svou víru, ke kněžství a řeholnímu životu povoláný díky Chartě 77 jako osobnímu znamení (Chartu mu však jeho duchovní otec nedoporučil podepsat!). Zvědavý právník, který za totalitě nezahálel, ale intenzivně studoval mj. na podzemní univerzitě, plně zúročil svůj talent, znalosti a řádovou duchovní formaci ve svobodných poměrech.

Jako vynikající znalec církevního práva především zavedl tento obor na právnické fakultě Univerzity Karlovy. Výčet jeho aktivit v posledních 30 letech je úžasný: výuka a vědecká činnost na právnické fakultě UK a dalších univerzitách (Brno, Budějovice), zakládání křesťanských škol a výuka náboženství, příprava zákona o navracení klášterů řádům, studium morální teologie a hodegetiky na Katolické teologické fakultě UK, rozsáhlé styky s domácími a zahraničními právními odborníky a řádovými spolubratry, četné přednášky, založení Společnosti pro církevní právo, aktivní kněžská služba po vysvěcení 29. června 1991, misijní činnost, působení u pražského církevního soudu, rozsáhlá publikační činnost (významná kniha *Církevní právo*)...

Čtenář se v knize setká s obrovským množstvím postav, s nimiž přišel P. Rajmund do styku a jež ho ovlivnily; má-li v oblibě memoáry jako žánr a zároveň se zajímá o moderní dějiny, nebude zklamán.

*doc. RNDr. Vladimír Petkevič
Filosofická fakulta Univerzity Karlovy
Ústav teoretické a počítačnické lingvistiky*

Redakční oznámení: kniha, která v českém originále vyšla v prosinci 2022, má velký ohlas na knižním trhu v České republice i na Slovensku. Proto se množí hlasy, že by měla být přeložena do angličtiny. O realizaci překladatelského díla vážně uvažujeme.

Jiří Rajmund Tretera: Czech Memoirs, the Adventurous Life of a Lawyer, Law Professor and Priest and His Parents in the Last 120 Years

Universum, Czech Christian Academy Review No. 1/2023, p. 45.

This comprehensive five-hundred-page book by the lawyer who introduced the study of church law in this country following the collapse of communist totalitarianism truly deserves the subtitle “The Adventurous Life of a Lawyer, Law Professor and Priests and His Parents in the Last 120 Years”. These memoirs will not just be of interest to lawyers, as the author in his life story not only narrates the story of his family (from the second half of the 19th century), but also guides the reader through the turbulent history of our country, in particular the period of communist darkness and developments following the events of November 1989.

Beyond these main lines, the author’s spiritual development is particularly interesting: a Protestant until he was 32, then from 1972 a Catholic, a secret Dominican, deacon and priest. A man constantly deepening his faith, he was called to the priesthood and religious life thanks to Charter 77 as a personal sign (his spiritual father, however, did not recommend that he should sign the Charter!). An inquisitive lawyer, who was not idle during the totalitarian regime but studied intensively, among others, at an underground university and made full use of his talent, knowledge and religious spiritual formation once the country was free.

As an outstanding expert on church law, he above all introduced this field of study to the Faculty of Law at Charles University. The list of his activities in the last 30 years is remarkable: teaching and scientific activities at the Faculty of Law of Charles University and other universities (Brno, Budějovice), the foundation of Christian schools and teaching religion, the drafting of the law on the return of monasteries to religious orders, studying moral theology and hodegetics at Charles University’s Catholic Theological Faculty, extensive contacts with domestic and foreign legal experts and confreres, numerous lectures, founding the Church Law Society, active priestly service following his ordination on

29th June 1991, missionary work, work at Prague Ecclesiastical Court, extensive publishing activities (including the important book *Church Law*)....

In this book the reader will encounter a huge array of characters that Rev. Rajmund has come into contact with and who have influenced him; if you enjoy memoirs as a genre and are also interested in modern history, you will not be disappointed.

*Assoc. Prof. RNDr. Vladimír Petkevič
Faculty of Arts, Charles University
Institute of Theoretical and Computational Linguistics*

Editorial announcement: the book, which was published in Czech in December 2022, has been very well received on the book markets in the Czech Republic and Slovakia. Therefore, there are calls for it to be translated into English and we are seriously considering a translation.

Ignác Antonín Hrdina: Dějiny pramenů kanonického práva

Karolinum, Praha, 2022, 320 s., ISBN 978-80-246-5032-6.

Manuál *Dějiny pramenů kanonického práva* lze považovat za posmrtný odkaz zesnulého profesora Ignáce Antonína Hrdiny. Vědomí o zákeřné nemoci jej neodrazovalo od práce, spíše naopak: byl činný až do samého konce a tato dokončená kniha je toho přesvědčivým důkazem.

Dlouholetá pedagogická zkušenost v oboru církevního práva jej nejprve přivedla k sestavení příručky (chrestomatie) pro studenty, nazvané *Prameny ke studiu kanonického práva* (Plzeň, 2007). Na rozdíl od oboru dějin (státu a) práva, v jehož rámci obdobné příručky vycházely i za komunistického režimu, sbírka ryze kanonickoprávních pramenů se díky prof. Hrdinovi objevila v češtině poprvé.¹ Čtenáři těchto Dějin pramenů kanonického práva může právě takový soubor výňatků z originálních zdrojů pomoci pochopit a prohloubit pojednávaná témata, takže lze obě knihy číst „synopticky“.

Dějínám kanonického práva a jejich pramenů se ovšem v české kanonistice po roce 1989 nevěnoval prof. Hrdina sám. Měl v tom předchůdce v prof. Jiřím Rajmundu Treterovi, který výsledek svých dosavadních pedagogických a literárních zkušeností v oboru naposledy shrnul společně s doc. Zábodem Horákem v monografii *Právní dějiny církvi. Synagoga a církve v průběhu dějin* (Praha, 2019). Z rozdílu mezi názvy knih plyne také odlišnost záběru: zatímco prof. Tretera a doc. Horák se nevěnují pouze katolickému kanonickému právu a upínají pozornost i na židovské kořeny církevní disciplíny, jakož i na nekatolické církve, prof. Hrdina se striktně zabývá katolickým kanonickým právem. Ze známých odborníků, kteří se ještě věnují dějinám církevního práva, nelze rovněž opomenout prof. Vojtěcha Vladára,

¹ Nepočítáme-li jakési torzo sbírky středověkých a tridentských kanonickoprávních předpisů, které nalézáme na s. 265–299, 321–323 a 330–342 chrestomatie *Výbor z textů ke studiu obecných dějin státu a práva*, která vyšla roku 1956 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy pod redakcí prof. Josefa Turečka. Pozn. redakce.

jehož objemného manuálu *Dejiny cirkevného práva* (Praha, 2017) si prof. Hrdina velice cenil a z něhož také v této své knize hojně cituje.

Prof. Hrdina byl brilantním znalcem latiny a rovněž vyučujícím římského práva. Zatímco prof. Tretera a doc. Horák předřazují výkladu vzniku církve a jejího právního řádu kapitolu o právních dějinách Izraele od počátku do římské nadvlády, prof. Hrdina začíná poněkud nekonvenčně kapitolou *Přehled vývoje římského práva*, totiž práva, jak autor poznamenává, jež „po tisíc let provázelo římskou státnost, ale poté díky své recepci žije dále jak v právních rádech jednotlivých států, tak v právu kanonickém“ (s. 19). Od druhé do čtvrté kapitoly sleduje prof. Hrdina členění dějin kanonického práva, které je zveřejněno v předmluvě kardinála Gasparriho ke Kodexu kanonického práva z roku 1917. Slavný kanonista zde ujišťuje čtenáře, že „zajisté není nikoho, kdo neví“, že jsou tři období kanonickoprávních dějin, totiž *ius antiquum* do Graciánova Dekretu, *ius novum* od Graciána po Tridentský koncil, a konečně *ius novissimum* počínající Tridentským koncilem.

V knize prof. Hrdiny nabývá toto členění podoby druhé kapitoly *Období předklasického kanonického práva (do poloviny 12. století)*, třetí kapitoly *Období klasického kanonického práva (od poloviny 12. do poloviny 16. století)* a čtvrté kapitoly *Období poklasického kanonického práva (od poloviny 16. do 19. století)*. Skutečné nejnovější právo, *ius novissimum*, je nakonec pojednáno až v páté kapitole *Období kodifikovaného kanonického práva (20. století)*. Je potěšující, že autor nezvolil jako poslední a rozhodující mezník vývoje kanonického práva až Druhý vatikánský koncil, což by zastínilo především faktickou kontinuitu obou kodexových úprav latinské církve. Stále totiž zůstává aktuální varování papeže Benedikta před hermeneuticky neospravedlnitelným zdůrazňováním údajných novot, jimiž prý měl poslední koncil zvrátit dosavadní vývoj v katolické církvi.

Z věcného hlediska je kniha o dějinách pramenů kanonického práva manuálem, tedy učebnicí, kde nemá smysl hledat nové a převratné poznatky. Spíše naopak: požaduje se, aby manuál byl přehledný a srozumitelným způsobem strukturoval vykládanou látku tak, aby se studentům co nejvíce všípila do paměti a byla zároveň srozumitelná pro širší veřejnost, ať odbornou či laickou. I do takto těsného rámce však dokázal autor včlenit svůj originální přístup.

Již v první kapitole o římském právu je jeho cílem upozornit na roli katolické církve v procesu středověké recepcie římského práva, na níž dějiny státu a práva, vyučované za bývalého režimu na našich právnických fakultách, poněkud

„pozapomněly“: „Avšak hlavním recepčním faktorem římského práva, který toto právo doslova nesl dějinami, byla *katolická církev*. Nebyl to ovšem ‚pohyb jedním směrem‘: lze dobře mluvit i o zpětném působení kanonického práva na právo římské, na jeho tvůrčí rozvíjení, humanizaci jeho právních institutů apod.“ (s. 33).

Poté autor rovněž poukazuje na římské zákonodárství z doby, kdy křesťanství již bylo oficiálním náboženstvím, a uvádí zde právní normy z Theodosiova i Justinianova kodexu, které se týkají církve a náboženství (s. 62–66). Při výuce dějin kanonického práva se tyto skutečnosti rovněž často pomíjejí, jako by „církevnost“ církevního práva byla definována nikoli na základě samotného obsahu právních norem, nýbrž na základě intervence církevní autority, která normy vydává či schvaluje. Je však třeba mít na paměti, že obzvláště na křesťanském Východě církev často srůstala se státní mocí do „symfonie“ často až dusivého souzvuku, jejímž projevem bývalo i zákonodárství panovníků, které se bezprostředně týkalo církve, ať již to bylo církvi k prospěchu či nikoli. Lze ovšem shrnout, že při své prezentaci právních památek křesťanského starověku autor poukázal na rozmanitou, bohatou a harmonickou právní produkci kanonického práva jak z oblasti západního, tak východního křesťanství.

Přechodem ke klasickému středověkému období kanonického práva se však najednou východní kanonické právo vytrácí. Vrací se až v poslední kapitole, pojednávající moderní kodexové právo, a to v souvislosti s pokusem kodifikovat katolické východní právo v době pontifikátu Pia XII. (s. 207–212) a s úspěšnou kodifikací téhož práva za Jana Pavla II. v roce 1990 (s. 227–231). Tento výpadek práva východních církví ovšem nenastal autorovou vinou. Pravoslaví dodnes žije z disciplinárního dědictví prvního křesťanského tisíciletí, které tvůrčím způsobem již dále nerozvíjí, zatímco na Západě v období vrcholného středověku, kdy došlo k odcizení římské a byzantské církve, dochází naopak ke vzrůstu (především) papežské normotvorby.

V proslulém Graciánově dekretu pak získává kanonické právo rovněž vědeckou metodu, jejíž podstatu autor trefně vystihuje: „Právem se tedy mluví o Graciánovi jako o tom, který emancipoval kanonické právo od teologie a konstituoval ho jako samostatnou vědu (*scientia iuris Ecclesiae*). Jeho Dekret také bývá považován za jakési ‚zlomové‘ dílo, jímž počíná ‚zlatá éra‘ či klasické období kanonického práva, popř. ‚nového‘ (tj. středověkého) práva. To přirozeně neznamená, že by se Gracián hodlal s teologií nějak rozejít – právě naopak: její (tehdy profilující) scholastickou metodu si ‚vypůjčil‘ pro své právní dílo“ (s. 123).

Jakožto vyučující antického římského práva si autor povšiml rovněž objemu Graciánovy sbírky v následujícím porovnání: „Graciánovo dílo dodnes budí respekt už svým *rozsahe*m. Ve Friedbergově druhém kritickém lipském vydání (1879) má Dekret (včetně rejstříků) 1468 stran; zahrnuje přes čtyři tisíce kapitol. Po této stránce jej lze bez rozpaků přirovnat k Justiniánovým Digestům, na nichž pod Triboniánovým vedením pracovala celá komise vynikajících expertů; Gracián ovšem pracoval nejspíše sám – pravda, v tichu klášterní cely, jak je tomu v klášterích kamaldulského řádu dodnes“ (s. 132).

Prof. Hrdina byl rovněž překladatelem dokumentů Tridentského koncilu do češtiny, což je výmluvným znamením jeho postoje k normotvorbě tohoto mimořádně významného církevního sněmu: „Není pochyb, že koncilní otcové odvedli vynikající legislativní práci – vždyť také mezi nimi byla řada vysoce erudovaných právníků. Reformní dekrety tridentského sněmu představovaly až do vydání Kodexu kanonického práva v roce 1917 nejdůležitější prameny kanonického práva“ (s. 171). V dokumentech tohoto koncilu rozlišuje aspekty dogmatické a kanonické: „Koncil projednával a v dogmatických dekretech řešil záležitosti věroučné povahy, týkající se zejména svátostí (ale i dalších témat: úcty světců, kánonu Písma apod.) a formuloval je jednak pozitivně v dogmatických dekretech, jednak negativně v kánonech („Kdo by popíral, že..., ať je vyobcován““ (s. 161).

Z právního hlediska jsou však důležitější koncilová rozhodnutí disciplinární povahy, tzv. *decreta de reformatione* (reformní dekrety), která – jak už z jejich názvu vyplývá – byla bezprostředně zaměřena na obnovu církevního života. [...] A že bude co reformovat i ve ‚vysokých patrech‘, to naznačuje už citovaný úvodní dekret z 2. zasedání, kde jsou přítomní páni biskupové vybízeni, aby pokud možno celeburovali alespoň v neděli...“ (s. 161).

Zde jsme tak svědky typické nadsázky a humoru, jehož autor rád užíval pro oživení textu. Například tak činí, když pojednává o bule Honoria III. *Super specula*, kterou tento středověký papež zakazuje klerikům studium světských zákonů: „Inu, papežové rozhodovali podle staré latinské moudrosti *Sutor, tene crepidam!* (Ševče, drž se kopyta!““ (s. 113).

Období kodifikovaného kanonického práva je ovládáno oběma kodexy, jak z roku 1917, tak „nového“ z roku 1983 (letos již 40 let starého). Ohledně kodexu z roku 1917 autor opět nastoluje téma římskoprávní inspirace kanonického práva: „O římském právu ani zmínka – ani zde ani v následujícím textu zákoníku. Z toho

kanonistika jednoznačně vyvodila, že účinností tohoto zákoníku končí platnost (mimo jiné) i práva římského jakožto podpůrného pramene práva. Rozešla se tak tehdy církev po dvou tisících let s římským právem? To vůbec nepřipadá v úvahu – už proto, že o nějakém rozchodu nemůže být řeči. Spíše lze konstatovat, že římské právo bylo novým kodexem, který se už ovšem zabývá záležitostmi výhradně duchovními (církevními), natolik recipováno, že již nemuselo figurovat vedle práva kanonického samostatně jako jeho subsidiární pramen (*fons iuris canonici*)“ (s. 199).

Autorova erudice v oblasti teorie práva se pak projevuje mj. v exkurzu nazvaném *Vliv civilistických kodifikací 19. stol. na systematiku CIC/1917* (s. 201–204). Kapitulu uzavírá slovy: „Kanonické právo se tentokrát učilo od práva světského. Nebylo na tom nic špatného a nebylo by to poprvé v právních dějinách – stačí vzpomenout na to, že několik set let bylo světské (římské) právo v procesu jeho recepcce církví učitelem práva kanonického. Byla ostatně také celá staletí (zejména ve středověku), kdy se právo světské učilo od práva kanonického, resp. římsko-kanonického“ (s. 204).

Ohledně kodexu z roku 1983 autor výstižně vystihuje dilemata, jež plynula z nejistoty, způsobené v atmosféře (po)koncilní nejednoznačnosti: „Jestliže ovšem starému piánsko-benediktinskému kodexu bylo vytýkáno, že je ‚stroze juridický‘ (což u zákoníku nepřekvapuje), pak na tomto koncilu hrozilo další, a to opačné riziko: že nový kodex bude upovídánou sbírkou pastoračních směrnic. Souvisí to s určitým trendem k právnímu nihilismu, který se projevil u té minority koncilních otců, která dokonce zpochybňovala nutnost existence kanonického práva jako takového“ (s. 213).

Samotnému Hrdinovi však záleží na právním charakteru všech pramenů, které mají skutečnou právní formu, takže například kritizuje praxi, jež kvalifikaci právního pramene (apoštolská konstituce, motu proprio) přikládá evidentně neprávním dokumentům: „Jak je tomu u apoštolských konstitucí, jimiž papež zřizuje nové místní církve, nebo např. u MP *Porta fidei* ze dne 11. 10. 2011, jímž Benedikt XVI. zahájil rok víry apod., které, jakkoli nesou označení normativního právního aktu, mají po materiální stránce charakter spíše individuálního právního aktu“ (s. 233, pozn. 324).

Také ve změti pokodexové legislativy a novel kodexu autor vždy usiluje nalézt náležitou právní kvalifikaci. Tak například motu proprio Jana Pavla II. o teologické a právní povaze biskupských konferencí *Apostolos suos* z roku 1998 charakterizuje

po stránce právní formy takto: „Třebaže formálně jde o zákon, přesto toto motu proprio zásadně nestanoví novou právní úpravu (tj. nová práva a povinnosti), nýbrž spíše reprodukuje a s novou naléhavostí interpretuje právní úpravu stávající“ (s. 239).

Svou posmrtně vydanou knihou *Dějiny pramenů kanonického práva* prof. Hrdina završil nejen svou vědeckou kariéru, nýbrž i svou práci v životě kněze, kanonisty a vzácného přítele mnoha z nás, kteří jsme měli tu čest s ním osobně spolupracovat a sdílet s ním jeho vědecké, lidské i křesťanské osobní kvality. Zanechal po sobě pro nás ještě tuto knihu, vědom si zásady, že to, co je psáno, zůstává pozůstalým po zůstaviteli: *littera scripta manet*.

Stanislav Příbyl

Michal Tomášek: Bilanční zpráva 60

Univerzita Karlova – Právnická fakulta, ediční středisko, Praha, 2023, 192 s.,
ISBN 978-80-7630-020-0.

20. února 2023 oslavil *prof. JUDr. PhDr. (mult.) Michal Tomášek, DrSc.*, proděkan Právnické fakulty Univerzity Karlovy, vedoucí její Katedry evropského práva a čestný člen Společnosti pro církevní právo, přední český sinolog, své 60. narozeniny. K svému jubileu napsal monografii *Bilanční zpráva 60* a věnoval ji Evropské unii a evropskému právu.

Nejde o memoáry, ale o komplexní, odborný pohled na soudobé právně-historické otázky obohacený rozsáhlým poznámkovým aparátem, fotografiemi a rejstříkem.

Autor na vysvětlení nápaditého a neobvyklého titulu, který stojí v čele knihy, uvádí v předmluvě: „Za posledních téměř dvacet let, kdy jsem stál v čele různých výzkumných programů a projektů, jsem uvykl psát průběžné zprávy o jejich výsledcích a plnění. Zvyk je železná košile, a tak jsem se u příležitosti svého letošního jubilea rozhodl podat zprávu o určitém úseku svého života, který jsem věnoval Evropské unii a evropskému právu. Své vyprávění začínám v roce 1991, kdy jsem s evropským právem začal aktivně pracovat, a uzavírám rokem 2019, po němž svět změnila pandemie nemoci covid-19. [...]

Všechny vzpomínky jsou samozřejmě subjektivní. Snažil jsem se proto vybrat jen ty, které poukazují na nějaký objektivní jev evropského práva. Číňané mají přísloví: sladké, kyselé, slané i hořké, vše jsem ochutnal. Já jsem Evropskou unii poznal z více pohledů: jako úředník, jako diplomat, jako bankovní expert a jako vysokoškolský učitel. Snažím se proto přinést příběhy, které tyto různé úhly pohledu reflektují. Postřehy z mimoevropských zemí: Číny, Japonska, Kanady, USA a dalších doplňují pohledy na EU z vnějšku, čímž se její obraz stává plastičtější. V neposlední řadě procházejí mým vyprávěním také lidé s různými rolami v evropských integračních procesech a s různými názory na EU. Včetně těch nejvýznamnějších hráčů jako Václav Havel, Václav Klaus nebo Miloš Zeman a na unijní straně třeba Jacques Delors.“

Na předmluvu navazují čtyři kapitoly, které Michal Tomášek nazval podle jednotlivých profesí, jimž se věnoval ve svém odborném životě od počátku 90. let až do současnosti: *Pohled úředníka*, *Pohled diplomata*, *Pohled z banky* a *Pohled z fakulty*.

K rychlému spádu a čtivosti textu přispívá jeho členění na mezinadpisy, které zachycují jednotlivé události a vzpomínky autora. Text názorně dokumentují více než tři desítky barevných fotografií v závěru knihy.

Knihu vydalo na kvalitním křídovém papíře ediční středisko Právnické fakulty Univerzity Karlovy jako desátý díl knihnice *Memorabilia iuridica*. V jejím rámci vycházejí monografie o historii českého právnictví a osobnostech pražské právnické fakulty. Monografie by měla být povinnou četbou pro všechny, kdo se profesně zabývají evropským právem. Širším čtenářským kruhům přináší vhled do dění v naší zemi od roku 1989, zejména pokud jde o oblast evropské integrace.

V závěrečné kapitole monografie načerpají mnohou cennou inspiraci organizátoři vědecké činnosti. Zejména v oblasti šíření znalostí o naší zemi v cizině a prezentaci české právní vědy.

Záboj Horák

58. mezinárodní konfesněprávní konference se sešla v Mülheimu nad Ruhrem

Tři dny nabitě přednáškami, diskusemi v plénu i ve skupinkách zažili účastníci 58. ročníku konference *Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche*, která se uskutečnila jako každý březen v Mülheimu nad Ruhrem v Severním Porýní-Vestfálsku. Tentokrát to bylo ve dnech 12. – 14. března 2023. Místem jejího konání byla jako vždy katolická akademie *Die Wolfsburg*, kulturní a vzdělávací středisko Biskupství Essen. Tématem byly Možnosti a hranice politiky státu vůči náboženství.

Akademie se nalézá v jedné z nejprůmyslovějších oblastí Evropy, ale stojí na kraji rozsáhlých lesů, v nichž ještě na začátku 19. století žili vlci. Proto se akademie nazývá Wolfsburg. Vzpomněl jsem si na to s úsměvem, když jsem si uvědomil, že v posledních letech je ředitelkou akademie paní *dr. Judith Wolf*. Ta vedla podstatnou část letošního jednání.

Konferenci zahájil essenský diecézní biskup *Mons. Franz-Josef Overbeck*, který se konference po celou dobu účastnil jako diskutující.

První přednášku pronesl *prof. Hans Ulrich Anke* z Hannoveru, prezident církevního úřadu Evangelické církve v Německu (EKD), který provedl analýzu politiky státu vůči náboženství. Jejím hlavním úkolem má být *zajištění individuální, kolektivní a kooperativní náboženské svobody*.

Poté se věnoval jednotlivým konfesněprávním oblastem, které jsou v současné „semaforové“ vládní koalici Spolkové republiky Německo na pořadu dne („fěrové“ odstranění státních příspěvků církvím, zlepšování právního postavení muslimů, přizpůsobení pracovního práva církví civilnímu právu atd.).

Důležitou roli při posuzování konfesního práva Spolkové republiky Německo hraje, že jej v souladu se spolkovou ústavou vytvářejí jednotlivé spolkové země a podstatnou roli v něm hraje *smluvní právo* (Vertragsrecht). To tvoří konkordáty mezi jednotlivými spolkovými zeměmi (včetně všech zemí bývalé NDR) a veřejnoprávní smlouvy mezi spolkovými zeměmi a evangelickými církvemi a v některých spolkových zemích i se židovskými obcemi.

Mezi dalšími přednášejícími byli prof. Heinrich de Wall z Univerzity Erlangen-Norimberk, vedoucí vojenského rabinátu dr. Angelika Günzel z Berlína,

prof. Hinnerk Wißmann z univerzity Münster, ministr a ředitel státní kanceláře spolkové země Severní Porýní–Vestfálsko Nathanael Liminski z Düsseldorfu, dr. Dagmar Mensink z odboru náboženských záležitostí státní kanceláře spolkové země Porýní–Falc v Mohuči a prof. Janbernd Oebbecke z univerzity Münster.

Záboj Horák

The 58th International Religion Law Conference Was Held in Mülheim an der Ruhr

Participants at the 58th annual conference entitled *Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche*, which was held as it is every March in Mülheim an der Ruhr in North Rhine-Westphalia (Germany), experienced three days full of lectures and plenary and group discussions. This year the conference took place on 12th – 14th March and was held, as always, in *Die Wolfsburg* Catholic Academy, the cultural and educational centre of the Bishopric of Essen. The topic was *The Possibilities and Limits of State Policy towards Religion*.

The academy is located in one of the most industrial areas of Europe, but stands on the edge of large forests where wolves could still be found in the early 19th century. That is why the academy is called Wolfsburg. I remembered this with a smile when I realised that in recent years the Director of the Academy has been *Dr Judith Wolf*. She led most of this year's proceedings.

The conference was opened by *Mons. Franz-Josef Overbeck*, the Diocesan Bishop of Essen, who participated as a discussant throughout the conference.

The first lecture was given by *Professor Hans Ulrich Anke* from Hannover, President of the Church Office of the Evangelical Church in Germany (EKD), in which he gave an analysis of state policy towards religion. Its main task should be to *ensure individual, collective and cooperative religious freedom*.

He then looked at various areas of religion law which are on the agenda in the current “traffic light” government coalition of the Federal Republic of Germany (the “fair” removal of state contributions to churches, improving the legal status of Muslims, adapting the employment law of churches to civil law, etc.).

However, an important role play individual states, or *Länder*, creating in accordance with the Federal Constitution largest part of religion law. *Contract law* (Vertragsrecht) plays an essential role in it. This creates concordats between the individual states (including all the states of the former East Germany) and public law contracts between the states and the Evangelical churches and also with the Jewish communities.

Among the other speakers were Professor Heinrich de Wall from the University of Erlangen-Nuremberg, the Head of the Military Rabbinate Dr Angelika Günzel from Berlin, Professor Hinnerk Wißmann from the University of Münster, Minister and Director of the State Chancellery of the Federal State of North Rhine-Westphalia Nathanael Liminski from Düsseldorf, Dr Dagmar Mensink from the Department of Religious Affairs of the State Chancellery of the Federal State of Rhineland-Palatinate in Mainz and Professor Janbernd Oebbecke from the University of Münster.

Záboj Horák

Úspěšná mezinárodní konference k 40. výročí Kodexu kanonického práva a jeho změnám

Ve čtvrtek 13. dubna 2023 se na olomoucké teologické fakultě konala konference k 40. výročí promulgace Kodexu kanonického práva, spolupořádaná Katedrou církevních dějin a církevního práva Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (CMTF UP) a olomouckou místní skupinou Společnosti pro církevní právo.

Přibližně čtyřicet účastníků naslouchalo v aule CMTF UP přednáškám deseti předních evropských kanonistů, které byly zaměřeny na změny v textu Kodexu po dobu jeho čtyřicetileté platnosti. Mezi účastníky byl *biskup Josef Nuzík*, velký kancléř olomoucké teologické fakulty a administrátor Arcidiecéze olomoucké. Všichni měli radost z toho, že setrval na konferenci po celou dobu.

Celé setkání včetně přednášek a následných diskusí probíhalo v přátelské atmosféře a vyznačovalo se výměnou zkušeností ze soudní, pedagogické i vědecké praxe všech účastníků.

Po úvodním slovu docenta Víta Huška, děkana olomoucké teologické fakulty a profesora Damiána Němce OP, jednoho z hlavních organizátorů konference, vystoupil Mons. *Miroslav Konštanc Adam OP*, soudce Římské roty, profesor papežské univerzity sv. Tomáše Akvinského v Římě, s příspěvkem na téma Vývoj manželského práva procesního a Příprava papežských motu proprio ohledně procesů o neplatnost manželství. Následovala přednáška *profesora Cyrila Vasil'a SJ*, eparchiálního biskupa Košické eparchie, s názvem Vliv východního kanonického práva na úpravu CIC/1983. Po úvodních příspěvcích proběhla krátká diskuse.

Ve druhém dopoledním bloku vystoupili *profesor Mirosław Sitarz*, prorektor Katolické univerzity Jana Pavla II. v Lublinu s přednáškou Jan Pavel II. – největší zákonodárce katolické církve, *dr. Agnieszka Romanko*, z téže univerzity, s přednáškou o reformě Římské kurie od promulgace CIC/1983 do Apoštolské konstituce Praedicate Evangelium a *docent Jiří Dvořáček, ICODr.*, z CMTF UP a z Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, o inspiracích a zkušenostech pro administrativní řízení v církvi, prakticky nerozvinuté na partikulární úrovni. Následovala delší diskuse.

Odpolední blok uvedl *docent Stanislav Příbyl* z Teologické fakulty Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích svou přednáškou na téma *Závazné pravdy (veritates definitivae)* a jejich dopad v trestním právu. Po něm vědecký pracovník CMTF UP *ICLic. Jiří Zámečník* seznámil účastníky s vývojem legislativy upravující změny v beatifikačním a kanonizačním procesu po jeho úpravě ve vlastním zákoně z roku 1983. *Dr. Monika Menke* z CMTF UP představila stálé služby udělované laikům v platném znění CIC/1983 a v partikulárních normách a otázku jáhenství. *Profesor Damián Němec, OP*, se zaměřil na změny v oblasti práva zasvěceného života od promulgace CIC/1983 a *dr. Libor Botek* pojednal o změnách v trestním právu po vydání CIC/1983.

V následující bohaté diskusi účastníci zhodnotili směřování a postup legislativních změn. Zmínili například:

- stále nedostatečné zohlednění specifik východních katolických církví (což zdůraznil arcibiskup prof. Cyril Vasil', košický eparchiální biskup),
- veliké množství změn během pontifikátu papeže Františka (např. nejnovější úprava práva zasvěceného života z Květné neděle 2. dubna 2023 a novelizace trestního práva v Kodexu kánonů východních církví z 5. dubna 2023),
- úskalí spjatá s často nedostatečnou technicko-právní úrovní změn (včetně neúplné věcné jasnosti, např. v apoštolské konstituci *Praedicate Evangelium* o Římské kúrii),
- úskalí spjatá se způsobem promulgace právních předpisů (během aktuálního pontifikátu zpravidla *nikoli v Acta Apostolicae Sedis* dle kán. 8 CIC/1983, ale v *pouhém deníku L'Osservatore Romano* a následném zveřejnění v *Acta Apostolicae Sedis*, a to někdy s textovými odchylkami).

Soudní vikář interdiecézního soudu v Olomouci *dr. Botek* pozval přítomné na předpokládané setkání pracovníků církevních soudů na území České biskupské konference, které by se mělo uskutečnit v Olomouci na svatodušní pondělí 29. května 2023.

Příspěvky z olomoucké konference budou postupně publikovány jako jednotlivé články v *Revue církevního práva*.

Monika Menke

A Successful International Conference to Mark the 40th Anniversary of the Code of Canon Law and Its Amendments

On Thursday, 13th April 2023, a conference was held at the Faculty of Theology in Olomouc to mark the 40th anniversary of the promulgation of the Code of Canon Law, co-organised by the Department of Church History and Church Law in the Sts Cyril and Methodius Faculty of Theology at Palacký University in Olomouc (CMTF UP) and the Olomouc local group of the Church Law Society.

In the CMTF UP auditorium, around forty participants listened to talks by ten leading European canonists, which focused on changes in the text of the Code over the course of its forty years of validity. Among the participants was *Bishop Josef Nuzik*, Great Chancellor of Olomouc's Faculty of Theology and Administrator of the Archdiocese of Olomouc. Everyone was delighted that he stayed throughout the conference.

The whole gathering, including the talks and subsequent discussions, took place in a friendly atmosphere and was notable for the exchange of experiences from judicial, pedagogical and scientific practice of all the participants.

Following an introduction by Associate Professor Vít Hušek, Dean of Olomouc's Faculty of Theology and Professor Damián Němec OP, one of the main organisers of the conference, *Mons. Miroslav Konštanc Adam OP*, judge of the Roman Rota and professor at the Pontifical University of St. Thomas Aquinas in Rome, spoke on the topics The Development of Marriage Procedural Law and The Preparation of the Papal Motu Proprio on the Matrimonial Nullity Trial Reforms. This was followed by a talk by *Professor Cyril Vasil' SJ*, Eparchial Bishop of the Eparchy of Košice, entitled The Influence of Eastern Canon Law on Modification CIC/1983. There was a short discussion after the introductory talks.

In the second morning block, *Professor Miroslaw Sitarz*, Vice-rector of the John Paul II Catholic University in Lublin, gave a talk on John Paul II – the Greatest Legislator in the Catholic Church, followed by *Dr Agnieszka Romanko* from the same university, who spoke on the Reform of the Roman Curia from the Promulgation

of CIC/1983 until the Apostolic Constitution *Praedicate Evangelium*, and *Associate Professor Jiří Dvořáček, ICODr.*, from CMTF UP and the Faculty of Law at Masaryk University in Brno, who talked about inspirations and experiences for administrative management in the Church, practically undeveloped at the level of particular churches. A longer discussion then followed.

The afternoon session was begun by *Associate Professor Stanislav Přibyl* from the Faculty of Theology at the University of South Bohemia in České Budějovice with his talk on the subject *Binding Truths (Veritates Definitivae) and their Impact in Criminal Law*. Following him, *ICLic. Jiří Zámečník*, a research worker at CMTF UP, told the participants about developments in the legislation regulating changes in the beatification and canonisation process after its modification in the 1983 Act. *Dr Monika Menke* from CMTF UP presented the permanent ministries granted to the laity in the current version of CIC/1983 and in the particular norms and the question of the diaconate. *Professor Damián Němec, OP*, focused on changes in the law of consecrated life since the promulgation of CIC/1983 and *Dr Libor Botek* discussed the changes in criminal law after CIC/1983 was issued.

In the wide-ranging discussion that followed the participants assessed the direction and progress of the legislative changes. They mentioned, for example:

- how the specific characteristics of the Eastern Catholic Churches are still insufficiently considered (which was pointed out by Archbishop Professor Cyril Vasil', Eparchial Bishop of Košice),
- the large number of changes during the pontificate of Pope Francis (for example, the latest modification of the law of consecrated life on Palm Sunday, 2nd April 2023, and the amendment to criminal law in the Code of Canons of the Eastern Churches on 5th April 2023),
- the pitfalls associated with the often insufficient technical and legal level of amendments (including incomplete factual clarity, such as in the Apostolic Constitution *Praedicate Evangelium* on the Roman Curia),
- the pitfalls associated with the way in which legislation is promulgated (during the current pontificate generally *not in Acta Apostolicae Sedis* according to Canon 8 CIC/1983, *but merely in the L'Osservatore Romano newspaper* and then subsequently published in *Acta Apostolicae Sedis*, sometimes with differences in the text).

Dr Botek, the judicial vicar of the Interdiocesan Court in Olomouc, invited those present to the anticipated meeting of the staff of the ecclesiastical courts at the Czech Bishops' Conference, which should be held in Olomouc on Whit Monday, 29th May 2023.

The papers from the conference in Olomouc will gradually be published as individual articles in the Church Law Review.

Monika Menke

13. března 2023: Mons. Franz-Josef Overbeck, essenský diecézní biskup, otevírá 58. mezinárodní konfesněprávní konferenci Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche v Mülheimu nad Ruhrem.

13th March 2023: Mons. Franz-Josef Overbeck, the Diocesan Bishop of Essen, opens the 58th international conference Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche, which was held in Mülheim an der Ruhr.

Snímek Zábaj Horák

Ze Společnosti pro církevní právo

Doc. Zábój Horák 20 let učitelem na pražské právnické fakultě

Doc. Zábój Horák, místopředseda Společnosti pro církevní právo a garant oboru církevního a konfesního práva na pražské právnické fakultě, obdržel u příležitosti svého dvacetiletého působení na Právnické fakultě Univerzity Karlovy pamětní list z rukou profesora Radima Boháče, děkana pražské právnické fakulty.

Prof. Michal Tomášek oslavil životní jubileum a napsal monografii ze svého života

V pondělí 20. února 2023 oslavil *prof. JUDr. PhDr. (mult.) Michal Tomášek, DrSc.*, proděkan Právnické fakulty Univerzity Karlovy, vedoucí její Katedry evropského práva a čestný člen Společnosti pro církevní právo, náš přední sinolog, své 60. narozeniny.

U příležitosti tohoto významného jubilea vydal prof. Tomášek vědeckou monografii, které záměrně dal osobitý název **Bilanční zpráva 60**, tedy užil obratu z bankovní mluvy. Vpravdě obsahuje mnoho vzpomínek z osobního života, zasvěceného jeho přítomnosti při budování a upevňování vazeb naší republiky a Evropské unie a bádání v oblasti evropského práva, jemuž prof. Tomášek zasvětil převážnou část své úspěšné kariéry. Kniha je v závěru opatřena bohatou obrázkovou přílohou.

Profesoru Tomášekovi blahopřejeme za celou Společnost srdečně k narozeninám i k vydání napínavé a podnětné knihy, v které si budeme rádi číst i ve dnech blížících se prázdnin.

Trochu více o knize naleznete v recenzi v tomto čísle Revue.

Výuka předmětů z profilačního modulu Církevního práva na pražské právnické fakultě

Prof. Jiří Rajmund Tretera a doc. Zábój Horák vyučovali v letním semestru 2023 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy tři povinně volitelné předměty z uvedeného profilačního modulu: Právní dějiny církví, Správní a majetkové právo církevní, Konfesní právo, a vedli Vědecký seminář právo a Bible a Vědecký seminář z církevního a konfesního práva. Navíc přednášeli ještě volitelný předmět Právní systémy zemí Latinské Ameriky, jižní Asie a Oceánie z právněhistorického profilačního modulu.

Spolupráce s Katedrou právních dovedností na Právnické fakultě Univerzity Karlovy

Prof. Jiří Rajmund Tretera, doc. Zábój Horák a dr. Lukáš Blažek z Katedry právních dějin se pravidelně účastní přednáškových kurzů uvedené katedry. Naposledy absolvovali 11. dubna 2023 workshop na téma *Metody problem-based learning a jeho využití ve výuce práva*, který vedl prof. Richard Grimes, přední anglický odborník na inovativní metody právního vzdělávání, a 22. května 2023 vzdělávací kurs *Umělá inteligence ve vzdělání (pro pracovníky právnické fakulty)*, který vedl lektor Mgr. Viktor Hatina.

Členové SPCP na mezinárodní konferenci z kanonického práva v Olomouci

Ve čtvrtek 13. dubna 2023 se v Olomouci konala konference k 40. výročí promulgace Kodexu kanonického práva, spolupořádaná Katedrou církevních dějin a církevního práva Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a olomouckou místní skupinou Společnosti pro církevní právo (SPCP). Na konferenci vystoupili přední evropští kanonisté z České republiky, Slovenska a Polska. Své přednášky přednesli prof. Cyril Vasil', prof. Konštanc Adam, prof. Mirosław Sitarz, dr. Agnieszka Romanko, doc. Jiří Dvořáček, doc. Stanislav Příbyl, prof. Damián Němec a mnozí další.

Slavnostní prezentace knihy prof. Ignáce Antonína Hrdiny

Ve čtvrtek 20. dubna 2023 se vedení SPCP zúčastnilo slavnostní prezentace a požeňování dvou nových knih spojených s osobností profesora kanonického práva JUDr. Ignáce Antonína Hrdiny, DrSc., OPraem. (1953–2022). První byla jeho posmrtně vydaná monografie *Dějiny pramenů kanonického práva*. Druhou *Pocta Ignáci Antonínu Hrdinovi k nedožitým 70. narozeninám*. Na slavnostním večeru, který se konal v Zimním refektáři kláštera Královské kanonie premonstrátů na Strahově, vystoupili doc. Stanislav Příbyl, prof. Vojtech Vladár, dr. Alexandra Bejvančická, opat Michael Pojezdny a dr. Aleš Čeněk. Celý večer uváděl dr. Bartoloměj Marián Čačík. Po oficiální části večera se účastníci přesunuli do řádové restaurace Na Pekle, vybudované ve sklepení v horní části areálu kláštera.

P. Klement Jaroslav Růžička, OPraem., nás opustil

S lítostí jsme přijali zprávu, že dlouholetý člen SPCP Klement Jaroslav Růžička, OPraem., odešel na věčnost. Dlouhá léta působil jako farář v různých venkovských farnostech Arcidiecéze pražské a od roku 1992 jako defensor vinculi pražského

interdiecézního soudu, kde se s ním někteří z nás pravidelně setkávali. Byl horlivým účastníkem každoročních srpnových symposií kanonického práva v budově semináře biskupa Jána Vojtaššáka ve Spišské Kapitule. Zemřel 10. listopadu 2022 ve věku 84 let, v 51. roce svého kněžského a 29. roce řeholního života.

Mons. Tomáš Halík oslavil 75. narozeniny

Dne 1. června 2023 se dožil 75 let čestný člen SPCP *Mons. prof. PhDr. Tomáš Halík, Th.D.*, nositel Templetonovy ceny, doktor honoris causa Oxfordské univerzity, prelát Jeho Svatosti. Mons. Tomáš Halík je profesorem Filosofické fakulty Univerzity Karlovy, prezidentem České křesťanské akademie a farářem katolické akademické farnosti v Praze. Je vynikajícím a světově proslulým teologem a skvělým nástupcem profesora ThDr. Josefa Zvěřiny. Dlouhá léta pracoval jako klinický psycholog. Svěcení přijal v době totality v Německu tajně. Patřil k odvážným osobnostem českého církevního disentu a byl inspirátorem Desetiletí duchovní obnovy českého národa. Mnozí z nás vzpomínají na léta spolupráce s ním před rokem 1989 i po něm. Nelze zapomenout na jeho velké zásluhy o vznik Společnosti pro církevní právo a založení Revue církevního práva, pro niž po devět let zajišťoval finanční krytí. Trvale je velikým gentlemanem v církvi. Přejeme Tomáši Halíkovi mnoho sil, pevného zdraví a stále duševní jarosti do dalších let.

Gratulace členům Společnosti pro církevní právo

Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP, náš předseda, vzpomněl 27. ledna 2023, v předvečer svátku sv. Tomáše Akvinského, Učitele církve, že ten den právě uplynulo 30 let od jeho úspěšné habilitace před vědeckou radou Právnické fakulty Univerzity Karlovy pro obor církevní právo.

JUDr. Ing. Martin Kopecký, daňový poradce z obce Zeleneč, oslavil 6. února 2023 své 50. narozeniny.

JUDr. Milan Makarius, soudní exekutor, oslavil 1. března 2023 své 50. narozeniny.

JUDr. Jaroslav Škopek, právník z Plzně, oslavil 8. března 2023 své 50. narozeniny.

JUDr. Jiří Palla, soudce Nejvyššího správního soudu, zakládající člen Společnosti pro církevní právo a člen jejího prvního pracovního výboru, oslavil 14. března 2023 své 50. narozeniny.

Mgr. Marie Šulcová z Prahy–Břevnova, právnička ve státní správě, oslavila 2. dubna 2023 své 50. narozeniny.

P. ICLic. Mgr. et Mgr. Jakub Polívka, farář v Horní Rovni v Diecézi královéhradecké, oslavil 9. dubna 2023 své 50. narozeniny.

Mgr. Karel Machotka, výkonný ředitel Mezinárodní obchodní komory v ČR, jeden ze zakladatelů Společnosti pro církevní právo, oslavil 11. dubna 2023 své 50. narozeniny.

P. Mgr. Marek Martin Jurčo OP z Košic oslavil 11. dubna 2023 své 50. narozeniny.

Jitka Cenková, zakladatelka komunitní školy a onkologicko-psychologické poradny, oslavila 15. dubna 2023 své 50. narozeniny.

Jeho Eminence Dominik Duka OP, kardinál a emeritní pražský arcibiskup, oslavil 26. dubna 2023 své 80. narozeniny.

Mons. dr. Jiří Majkov, ICD., farář v Plané u Mariánských Lázní, oslavil 3. května 2023 své 60. narozeniny.

Daniel Soural, manažer z Prahy, oslavil 11. května 2023 své 50. narozeniny.

JUDr. Jitka Kallistová, advokátka a emeritní právnička Biskupství plzeňského, oslavila 12. května 2023 své 70. narozeniny.

P. Mgr. Miroslav Martiš, farář ve Stříbře a administrátor excurrento v Kladru-bech u Stříbra, oslavil 13. května 2023 své 55. narozeniny.

Mgr. Petr Šindelář, LL.M., advokát z Karlových Varů, oslavil 14. května 2023 své 50. narozeniny.

Prof. PaedDr. JCDr. Róbert Brtko, CSc., profesor na Katedře římského práva, kanonického a církevního práva Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, oslavil 23. května 2023 své 55. narozeniny.

JUDr. Alois Beránek, emeritní právník brněnského biskupství, oslavil 26. května 2023 své 80. narozeniny.

redakce

From the Church Law Society

Associate Professor Zábaj Horák 20 Years Teaching at the Prague Faculty of Law

On the occasion of his twenty years of teaching at Charles University's Faculty of Law, Associate Professor Zábaj Horák, Vice-President of the Church Law Society and guarantor of the field of church and religion law at the Prague Faculty of Law, received a commemorative certificate from Professor Radim Boháč, Dean of the Prague Faculty of Law.

Professor Michal Tomášek Has Celebrated an Anniversary and Written a Monograph on his Life

On Monday, 20th February 2023, *Professor JUDr. PhDr. (mult.) Michal Tomášek, DrSc.*, Vice Dean of the Faculty of Law at Charles University, Head of its Department of European Law and honorary member of the Church Law Society, our leading sinologist, celebrated his 60th birthday.

To mark this important anniversary, Professor Tomášek has published a scientific monograph, which he has deliberately given the distinctive title **Balance Sheet 60**, using a term of banking parlance. In fact, it contains many recollections from his personal life, devoted to his presence in building and strengthening relations between our country and the European Union and research in the field of European law, to which Professor Tomášek has devoted most of his successful career. The book concludes with an extensive appendix of illustrations.

On behalf of the entire Society, we extend our warmest congratulations to Professor Tomášek on his birthday and the publication of this exciting and thought-provoking book, which we are looking forward to reading in the coming holidays.

You will find some more about this book in an article in this issue of the Review.

Teaching of Courses in the Church Law profile module at the Prague Faculty of Law

Professor Jiří Rajmund Tretera and Associate Professor Zábaj Horák taught three compulsory optional courses in this profile module in the 2023 summer term at the Faculty of Law, Charles University: Legal History of Churches, Administrative

and Property Law of the Church, and Religion Law, and conducted a scientific seminar on the Law and the Bible and a further scientific seminary on Church and Religion Law. In addition, they taught an optional course on the Legal Systems of the Countries of Latin America, South Asia and Oceania in the legal history profile module.

Collaboration with the Department of Legal Skills at Charles University's Faculty of Law

Professor Jiří Rajmund Tretera, Associate Professor Zábaj Horák and Dr Lukáš Blažek from the Department of Legal History regularly participate in lecture courses given by the aforementioned department. Most recently, on 11th April 2023, they attended a workshop on the topic *Problem-Based Learning Methods and its Use in Teaching Law*, which was led by Professor Richard Grimes, a leading English expert on innovative methods of legal education, and on 22nd May 2023, they attended an educational course on *Artificial Intelligence in Education (for staff of the Faculty of Law)*, led by the lecturer Mgr. Viktor Hatina.

CLS Members at the International Conference on Canon Law in Olomouc

On Thursday, 13th April 2023, a conference to mark the 40th anniversary of the promulgation of the Code of Canon Law was held in Olomouc, co-organised by the Department of Church History and Church Law in the Sts. Cyril and Methodius Faculty of Theology at Palacký University in Olomouc and the Olomouc local group of the Church Law Society (CLS). Leading European canonists from the Czech Republic, Slovakia and Poland spoke at the conference. Lectures were given by Professor Cyril Vasil', Professor Konštanc Adam, Professor Mirosław Sitarz, Dr Agnieszka Romanko, Associate Professor Jiří Dvořáček, Associate Professor Stanislav Příbyl, Professor Damián Němec and many others.

The official presentation of a book by Professor Ignác Antonín Hrdina

On Thursday, 20th April 2023, the leadership of the CLS attended the official presentation and blessing of two new books associated with the professor of canon law, JUDr. Ignác Antonín Hrdina, DrSc., OPraem. (1953–2022). The first was his posthumously published monograph *History of the Sources of Canon Law*. The second *A Tribute to Ignác Antonín Hrdina on the 70th Anniversary of His Birth*. At the festive evening, which took place in the Winter Refectory of the Royal Canonry of the Premonstratensian Monastery at Strahov, speeches were given

by Associate Professor Stanislav Příbyl, Professor Vojtech Vladár, Dr Alexandra Bejvančická, Abbot Michael Pojezdný and Dr Aleš Čeněk. The whole evening was presented by Dr Bartoloměj Marián Čačík. After the official part of the evening, the participants moved to the Order's restaurant Na Pekle, built in the cellar in the upper part of the monastery grounds.

Rev. Klement Jaroslav Růžička, OPraem., Has Left Us

It is with regret that we have received the news that the long-time member of the Church Law Society, Klement Jaroslav Růžička, OPraem., has passed away. For many years he served as a parish priest in various rural parishes in the Archdiocese of Prague and from 1992 as *defensor vinculi* at the Prague interdiocesan court where some of us would regularly meet him. He was an enthusiastic participant in the annual August symposia on canon law in the Bishop Ján Vojtaššák seminary building in Spišská Kapitula. He died on 10th November 2022 at the age of 84, in the 51st year of his priestly life and the 29th year of his religious life.

Mons. Tomáš Halík Has Celebrated His 75th Birthday

On 1st June 2023, the honorary member of the CLS, *Mons. Prof. PhDr. Tomáš Halík, Th.D.*, Templeton Prize winner, Doctor Honoris Causa of Oxford University, prelate of His Holiness, turned seventy-five. Mons. Halík is a professor in the Faculty of Arts at Charles University, president of the Czech Christian Academy and parish priest of the Catholic academic parish in Prague. He is an outstanding and world-renowned theologian and excellent successor to Professor ThDr. Josef Zvěřina. He worked for many years as a clinical psychologist. He received ordination secretly in Germany during the totalitarian era. He was one of the courageous personalities of the Czech church dissent and was the initiator of the Decade of National Spiritual Renewal. Many of us remember our years of working with him both before and after 1989. We cannot forget his great contribution to the founding of the Church Law Society and the creation of the Church Law Review, for which he provided financial support for nine years. He has consistently been a great gentleman in the Church. We wish Tomáš Halík much strength, good health and continued mental vigour in the years to come.

Congratulations to members of the Church Law Society

Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP, our president, recalled on 27th January 2023, on the eve of the Feast of Saint Thomas Aquinas, Teacher of the Church, that on

that day 30 years had passed since his successful habilitation before the scientific council of the Faculty of Law at Charles University in the field of church law.

JUDr. Ing. Martin Kopecký, a tax consultant from the village of Zeleneč, celebrated his 50th birthday on 6th February 2023.

JUDr. Milan Makarius, a court executor, celebrated his 50th birthday on 1st March 2023.

JUDr. Jaroslav Škopek, a lawyer from Pilsen, celebrated his 50th birthday on 8th March 2023.

JUDr. Jiří Palla, a judge at the Supreme Administrative Court, founding member of the Church Law Society and member of its first working committee, celebrated his 50th birthday on 14th March 2023.

Mgr. Marie Šulcová from Prague–Břevnov, a lawyer in the state administration, celebrated her 50th birthday on 2nd April 2023.

P. ICLic. Mgr. et Mgr. Jakub Polívka, parish priest in Horní Roveň in the Diocese of Hradec Králové, celebrated his 50th birthday on 9th April 2023.

Mgr. Karel Machotka, Executive Director of the International Chamber of Commerce in the Czech Republic, one of the founders of the Church Law Society, celebrated his 50th birthday on 11th April 2023.

Rev. Mgr. Marek Martin Jurčo OP from Košice celebrated his 50th birthday on 11th April 2023.

Jitka Cenková, the founder of a community school and an oncology and psychology counselling centre, celebrated her 50th birthday on 15th April 2023.

His Eminence Dominik Duka OP, Cardinal and Archbishop Emeritus of Prague, celebrated his 80th birthday on 26th April 2023.

Mons. Dr Jiří Majkov, ICD., parish priest in Planá u Mariánských Lázní, celebrated his 60th birthday on 3rd May 2023.

Daniel Soural, a manager from Prague, celebrated his 50th birthday on 11th May 2023.

JUDr. Jitka Kallistová, an attorney and lawyer emeritus of the Bishopric of Pilsen, celebrated her 70th birthday on 12th May 2023.

Rev. Mgr. Miroslav Martiš, parish priest in Stříbro and administrator *excurrendo* in Kladruby near Stříbro, celebrated his 55th birthday on 13th May 2023.

Mgr. Petr Šindelář, LL.M., an attorney from Karlovy Vary, celebrated his 50th birthday on 14th May 2023.

Prof. PaedDr. JCDr. Róbert Brtko, CSc., a professor at the Department of Roman Law, Canon Law and Church Law, Faculty of Law, Comenius University in Bratislava, celebrated his 55th birthday on 23rd May 2023.

JUDr. Alois Beránek, lawyer emeritus of the Bishopric of Brno, celebrated his 80th birthday on 26th May 2023.

Editorial Staff

15. květen 2023: oslava svátku sv. Jana Nepomuckého na Karlově mostě v Praze při slavnostech Navalis.

15th May 2023: celebration of the feast of St. John of Nepomuk on the Charles Bridge in Prague during the Navalis festivities.

Snímek Jakub Nagy

Z dalších periodik Společnosti pro církevní právo

From Other Periodicals of the Church Law Society

ZRCADLO CÍRKVE, Aktuality Společnosti pro církevní právo Praha–Brno–Olomouc–Stříbro–České Budějovice, 13. ročník, čtrnáctideník, ISSN 2336-5595

[CHURCH MIRROR, Czech Online Newsletter of the Church Law Society Praha–Brno–Olomouc–Stříbro–České Budějovice, volume 13, fortnightly, ISSN 2336-5595]

11/2022/1

Výzva redakce Revue církevního práva k zaslání článků. Uvítáme zejména články v angličtině.

[A call for articles from the editors of the Church Law Review. We particularly welcome articles in English.]

Helga Turková: recenze na nejnovější knihu J. R. Tretery *České paměti*, která vyšla 1. prosince 2022.

[Helga Turková: a review of J. R. Tretera's latest book *Czech Memoirs*, which was published on 1st December 2022.]

Jakub Nagy: reportáž z veletrhu právnícké literatury na pražské právnícké fakultě 19. října 2022; na pultech nakladatelství *Leges* bylo mnoho publikací z oboru církevního práva, konfesního práva a právních dějin církví.

[Jakub Nagy: a report from the legal literature fair at Prague's Faculty of Law on 19th October 2022; on the *Leges* publishing house's counters there were many publications about church law, religion law and the legal history of churches.]

Útržek z vyprávění moravského kněze *Mons. Vojtěcha Šímy* o životě v době komunistické totality, o vinících totality a výzvě, aby už konečně vyznali své vlastní viny.

[An excerpt from the Moravian priest *Mons. Vojtěch Šíma*'s account of life under communist totalitarianism, about those who are to blame for totalitarianism and a call for them to finally admit their own guilt.]

Na Václavském náměstí v Praze se 30. října 2022 demonstrovalo proti nenávisti, strachu, radikalizaci, populismu v naší společnosti, a na podporu Ukrajiny.

[A demonstration against hatred, fear, radicalisation, populism in our society, and in support of Ukraine was held on Wenceslas Square in Prague on 30th October 2022.]

Výzva k účasti na iniciativě *Červená středa* 23. listopadu 2022: vzpomínky na všechny, kdo jsou po celém světě pronásledováni pro víru.

[An invitation to participate in the *Red Wednesday* initiative on 23rd November 2023; remembering all those throughout the world who are persecuted for their faith.]

11/2022/2

Revue církevního práva č. 88–3/2022 rozeslána. Pracujeme na dalším čísle, vyzýváme autory k zasílání článků a všechny členy a příznivce prosíme o dary na pokrytí vysokých nákladů Revue. *Jiří Rajmund Tretera, Záboj Horák*

[Church Law Review No. 88–3/2022 sent. We are working on the next issue and invite authors to send articles and ask members and supporters for donations to help cover the high cost of the Review. *Jiří Rajmund Tretera, Záboj Horák*]

5. listopad 2022: na slavnostním obědě v tradičním hostinci U Klokoně v Praze-Vršovicích se vedení Společnosti pro církevní právo setkalo s Ilonou Škopkovou a dr. Janem Škopkem, předsedou Místní skupiny Společnosti v Českých Budějovicích. *Záboj Horák*

[5th November 2022: the management of Church Law Society met with Ilona Škopová and Dr Jan Škopek, chairman of the Society's Local group in České Budějovice, for a festive lunch in the traditional pub U Klokoně in Prague-Vršovice. *Záboj Horák*]

V Racově u Tachova oslavili v obnovovaném kostele sv. Martina členové místní skupiny Společnosti pro církevní právo svátek sv. Martina. Po poutní mši sváté následovala hostina pro všechny přítomné věřící, při níž snědli slavnostně svatomartinskou husu, jak je v Čechách tradičním zvykem na tento svátek francouzského světce již mnoho staletí. *František Kratochvíl*

[In Racov near Tachov members of the Church Law Society's local group celebrated the feast of Saint Martin in the renovated St. Martin's Church. Following the pilgrimage mass there was a feast for all the faithful present, during which they ate festive St. Martin's goose, as has been the traditional custom in Bohemia on the feast of this French saint for many centuries. *František Kratochvíl*]

12/2022/1

Z redakční pošty Společnosti pro církevní právo: gratulační dopis Mgr. Jana Hájka, jáhna a námořníka z Karlových Var, a jeho manželky Marie Michaely Hájkové prof. Jiřímu Rajmundu Treterovi.

[From the Church Law Society's editorial mail: a congratulatory letter from Mgr. Jan Hájek, deacon and sailor from Karlovy Vary, and his wife Marie Michaela Hájková to Professor Jiří Rajmund Tretera.]

Sborník příspěvků z letošní brněnské konference *Církev a stát 2022* vyšel v elektronické i papírové formě.

[The proceedings of this year's *Church and State 2022* conference in Brno have been published in electronic and written form.]

Členové Místní skupiny Společnosti pro církevní právo v Olomouci vystoupili na mezinárodní konferenci mladých kanonistů, která se konala 25. listopadu 2022 on-line. *František Ponížil*

[Members of the Church Law Society's Local group in Olomouc spoke at the International Conference of Young Canonists, which was held online on 25th November 2022. *František Ponížil*]

Prosba Jiřího Rajmunda Tretery: pište mi napříště výlučně na adresu spcp@prf.cuni.cz, prosím, jinou adresu nepoužívejte.

[A request from Jiří Rajmund Tretera: from now on, please write to me only at the email address spcp@prf.cuni.cz, and do not use any other address.]

12/2022/2

Malé zamyšlení vedení Společnosti pro církevní právo k prezidentským volbám 2023: podporujeme Pavla Fischera.

[A small reflection by the leadership of the Church Law Society on the 2023 presidential elections: we are supporting Pavel Fischer.]

CHURCH REPORTER, Newsletter for the English Speaking Members and Friends of the Church Law Society Prague–Brno–Olomouc–Stříbro–České Budějovice, volume 7, ISSN 2695-012X

[CHURCH REPORTER, Zpravodaj pro anglicky mluvící členy a přátelé Společnosti pro církevní právo Praha–Brno–Olomouc–Stříbro–České Budějovice, ročník 7, ISSN 2695-012X]

10/2022

Teachers of the Faculty of Law of Charles University met with the new Dean, Professor Radim Boháč.

[Učitelé Právnické fakulty Univerzity Karlovy se sešli s novým děkanem prof. Radimem Boháčem.]

11/2022

Once more remembering this year's opening of the new academic year in Prague in the Church of St. Salvator: the pericope, the sermon by Mons. Tomáš Halík and a couple of photos.

[Ještě jedna vzpomínka na letošní zahájení akademického roku v kostele Nejsvětějšího Salvátora v Praze: perikopa, kázání Mons. Tomáše Halíka a několik fotografií.]

The 84th evening of the Church Law Society was devoted to the war in Ukraine, ecology and ecological threats. *Jakub Nagy, Záboj Horák, Jiří Rajmund Tretera*
[84. večer Společnosti pro církevní právo byl věnován válce na Ukrajině, ekologii a ekologickým ohrožení. *Jakub Nagy, Záboj Horák, Jiří Rajmund Tretera*]

12/2022

Czech Memoirs, a new book written by Jiří Rajmund Tretera, officially presented during the gala 85th evening of the Church Law Society on 14th December 2022. *Jakub Nagy, Záboj Horák*

[Nová kniha Jiřího Rajmunda Tretery *České paměti* oficiálně představena během 85. galavečera Společnosti pro církevní právo 14. prosince 2022. *Jakub Nagy, Záboj Horák*]

Jakub Nagy

Z nové literatury

From New Publications

ASSOCIAZIONE CANONISTICA ITALIANA (Curatore), *Il diritto penale al servizio della comunione della Chiesa*, Glossa, Milano, 2021, 648 s., ISBN 978-88-7105-480-3.

BEDNARSKI, Wojciech, KAMIŃSKI, Łukasz a kol., *Století mučedníků/Century of Martyrs*, Muzeum paměti XX. století, Praha, 2022, 121 s., ISBN 978-80-907989-8-4.

CATOZZELLA, Francesco, ERLEBACH, Grzegorz (eds.), *Le allocuzioni dei sommi pontefici alla rota romana (1939–2023)*, Libreria editrice vaticana, Città del Vaticano, 2023, 454 s., ISBN 978-88-266-0799-3.

FELICIANI, Giorgio, *Le basi del diritto canonico*, Nuova edizione, a cura di Michele Madonna, il Mulino, Bologna, 168 s., ISBN 978-88-15-38721-9.

FERRARI, Silvio, *Scritti – Percorsi di libertà religiosa per una società plurale*, a cura di Cristiana Cianitto, Alessandro Ferrari, Daniela Milani, Alessandro Tira, il Mulino, Bologna, 2022, 533 s., ISBN 978-88-15-29865-2.

HRDINA, Ignác Antonín, *Dějiny pramenů kanonického práva*, Karolinum, Praha, 2022, 319 s., ISBN 978-80-246-5032-6, 978-80-246-5062-3 (pdf).

CHVÁTAL, Tomáš, *Internace v Semilech 1950–1953. Odkrývání osudu řeholníků v nemocničním oddělení*, Muzeum a Pojizerská galerie Semily, Semily, 2023, 264 s., ISBN 978-80-907821-3-6.

MESSNER, Francis (ed.), *Dictionnaire du droit des religions*, CNRS Éditions, Paříž, 2022, 844 s., ISBN 987-2-271-14219-1.

z obsahu:

HORÁK, Záboj, *République tchèque*, s. 644–649.

NEŠPOR, Zdeněk R. a kol., *Encyklopedie Církve československé husitské*, Karolinum, Praha, 2022, 464 s., ISBN 978-80-246-5357-0.

PAVIENSKÝ, Zbyněk, PLÍHALOVÁ, Kristýna, *Průvodce lepšími časy*, Vězeňská duchovenská péče, Praha, 2022, 189 s., ISBN 978-80-11-02504-5.

PEHR Michal, *Katolická církev v Československu 1945–1948. Katolíci mezi nacismem a komunismem: Lenin, či Kristus?*, Centrum pro studium demokracie a kultury a Ústav pro studium totalitních režimů, Brno a Praha, 2023, 487 s., ISBN 978-90-7325-564-0 (CDK), 978-80-7516-025-6 (ÚSTR).

PEŇA, Carmen, CAMPO IBÁÑEZ, Miguel (eds.), *El derecho canónico ante los abusos sexuales*, Dykinson, Madrid, 2023, 296 s., ISBN 978-84-1170-012-2.

PODZIMEK, Michal, *Bůh ve škole. Na cestě od uzavřeného dogmatu k dospělé křesťanské spiritualitě*, Pavel Mervart, Červený Kostelec, 2021, 371 s., ISBN 978-80-7465-498-5.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav, ŘEHÁKOVÁ, Veronika, SUŠER, Jan, *Zednáři, Masaryk, katolíci – trnitá cesta od nenávisti k dialogu*, Machart, Beroun, 2023, 254 s., ISBN 978-80-7656-061-1.

RODRÍGUEZ BLANCO, Miguel (ed.), *Taxation, Religions and Philosophical and Non-Confessional Organisations in Europe*, European Consortium for Church and State Research, Editorial Comares, Albolote (Granada), 2023, 256 s., ISBN 978-84-1369-508-2,

This volume is dedicated to Jiří Rajmund Tretera, distinguished scholar and priest, who was elected to the European Consortium for Church and State Research in 2007 and has been an emeritus member since 2017.

z obsahu:

TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Tax Law, Religion, Philosophical and Non-Confessional Organisations in the Czech Republic*, s. 37–42,

ROBBERS, Gerhard, *Tax Law, Religion, Philosophical and Non-Confessional Organizations in Europe. Germany*, s. 91–98,

SCHANDA, Balázs, *Tax Law, Religion, Philosophical and Non-Confessional Organizations in Hungary*, s. 115–118,

STANISZ, Piotr, *Taxation of Religious Organizations in Poland*, s. 167–176.

SABBARESE, Luigi (ed.), *Aspetti dell'identità e missione ecclesiale della vita consacrata*, Urbaniana University Press, Roma, 2023, 152 s., ISBN 978-88-401-9074-7.

SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír, HORÁK, Ondřej, KOLUMBER, David (eds.), *Encyklopedie českých právních dějin*, XXIII. svazek, Biografie právníků A–J, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. / KEY Publishing s.r.o., Plzeň / Ostrava, 2022, 856 s., ISBN 978-80-7380-913-3,

z obsahu:

BROKL, Lubomír, BROKLOVÁ, Eva, *Edvard Beneš*, s. 140–147,

VLADÁR, Vojtech, *Peter Blaho*, s. 168–171,

HRDINA, Ignác Antonín, *Klement Borový*, s. 206–207,

HRDINA, Ignác Antonín, *Karel Jaromír Erben*, s. 461–463,

CÍSAŘOVÁ, Dagmar, *Edgar Maria Foltin*, s. 500–503,

MENKE, Monika, *Edward Górecki*, s. 561–563,

HRDINA, Ignác Antonín, *Josef Helfert*, s. 640–641,

MALÍNSKÁ, Jana, *Milada Horáková*, s. 713–716,

KEJŘ, Jiří, *Jan Hus*, s. 744–749,

HORÁK, Záboj, *Jan Jaroš*, s. 795–797.

STŘÍBRNÝ, Jan a kol., *Mučedníci a oběti pro Krista*, Martyrologium katolické církve v českých zemích ve 20. století, ISBN 978-80-7566-392-4 a 978-80-200-3453-3.

Časopisy – Journals

Communications, Rivista semestrale edita dal Dicastero per i Testi Legislativi, Roma, Vol. LIV N. 1/2022.

Communications, Rivista semestrale edita dal Dicastero per i Testi Legislativi, Roma, Vol. LIV N. 2/2022.

Forum Historyczno-Spoleczne, Rocznik Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział w Gorzowie Wielkopolskim, Gorzów Wielkopolski, 2020, ISSN 1899-7708, nr 8/2020,

z obsahu:

LESZCZYŃSKI, Paweł A., *Interdyscyplinarny bilans polskiego dorobku dyscyplin badawczych zajmujących się Czechami i relacjami polsko-czeskimi w zakresie prawa i ustroju*, s. 5–24.

Österreichisches Archiv für Recht & Religion, Institut für Rechtsphilosophie, Rechtswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien, Plöchl Verlag GmbH, Freistadt, 2022, ISSN 1560-8670, číslo 69 (2022),

z obsahu:

KOWATSCH, Andreas, *Gerichtliche Überprüfung von Konversionem als religionsrechtliche Herausforderung für den säkularen Staat*, s. 1–48,

HORÁK, Záboj, *Geschichte und Gegenwart der Seelsorge in öffentlichen Einrichtungen in den böhmischen Ländern*, s. 106–130.

Folia Theologica et Canonica, Faculty of Theology of the Pázmány Péter Catholic University/Institute of Canon Law “Ad instar facultatis” of the Pázmány Péter Catholic University, Szent István Társulat, Budapest, ISSN 2063-9635, X (32/24), 2021.

Ius Canonicum, Edificio Biblioteca de Humanidades, Universidad de Navarra, Pamplona, 2023, ISSN 0021-325X, ISSN-e 2254-6219, Vol. 63 Núm. 125,

z obsahu:

BAURA, Eduardo, *El ejercicio de la potestad de la Curia Romana a la luz de la «Praedicate Evangelium» y el derecho de los fieles al buen gobierno*.

MONITOR, svět katolickýma očima, publicistický čtrnáctideník, Res Claritatis, ročník XX, Praha, 2023, ISSN 1214-8458, číslo 7/2023,

z obsahu:

PŘIBYL, Stanislav, *Druhý vatikánský koncil a média*, s. 14–15.

Państwo i Prawo, Komitet Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, 2023, ISSN 0031-0980, zeszyt 3 (925) – Marzec 2023,

z obsahu:

DANILUK, David, *Nowe rozwiązania ustrojowe Państwa Miasta Watykan [New Constitutional Solutions in the Vatican City State]*, s. 48–58.

Právněhistorické studie, č. 52/3, Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2022, ISSN 0079-4929,

z obsahu:

BERÁNEK, Jan, *Charkovský proces 1943 a jeho ohlasy ve světě*, s. 117–129,

CSUKÁS, Adam, *Beránek, J., Procesy s nacistickými zločinci v okupačních zónách Německa a jejich vliv na československou retribuci*, s. 195–198

(recenze),

CSUKÁŠ, Adam, *Gregor, M., Historiografia rímskeho práva na Slovensku*, s. 199–201 (recenze).

Revue de Droit Canonique, Université de Strasbourg, Strasbourg, 2022, ISSN 0556–7378

Tome 72/1–2

Les Dominicains, la modernité et le droit

z obsahu:

MONNET, Marie, O.P., *Du « ius communicationis » à la libre circulation. La réception des théologiens-juristes dominicains de Salamanque*, s. 217–242.

Roczniki Nauk Prawnych, Tom XXIX, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin, 2019, ISSN 1507-7896.

číslo 1/2019

z obsahu:

KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, Ingrid, *Zadania obrońcy węzła w procesie o nieważność małżeństwa*, s. 131–150,

číslo 2/2019

z obsahu:

SŁOWIKOWSKA, Anna, *Krzysztof BURCZAK, Waclaw URUSZCZAK, Wojciech GÓRALSKI, Józef KRUKOWSKI, Konkordaty Polskie. Historia i terażniejszość [Polish Concordats. History and Present]*, ed. Józef Krukowski, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2019, s. 177–180,

číslo 3/2019

z obsahu:

RÓŻAŃSKI, Mieczysław, *Archiwum Kapituły Katedralnej i Kolegiackiej*, s. 187–199.

Stato, Chiese e pluralismo confessionale, Rivista telematica

<https://www.statoechiese.it>, ISSN 1971-8543,

n. 6/2023

z obsahu:

RODRÍGUEZ-OCAÑA, Rafael, *Los organismos de justicia en “Prædicate Evangelium”*, s. 115–163.

Studia canonica, Revue canadienne de droit canonique/A Canadian Canon Law Review, Faculté de droit canonique / Faculty of Canon Law, Université Saint Paul/Saint Paul University, Ottawa, 2022, ISSN 2295-3019,

Vol. 56, issue 1

z obsahu:

RENKEN, John Anthony, *The Delicts of Sexual Abuse in the Revised Book VI*, s. 85–115,

MBANDJI, Valère Nkouaya, *Les victimes d'abus sexuels et la prescription canonique: une quête de justice au-delà de la limite du temps?*, s. 167–204,

BORRAS, Alphonse, *Le nouveau droit pénal général (cc. 1311–1363), nihil novi sub sole?*, s. 245–277,

AMBROSE, Merlin Rengith, *Clerics Practicing Commerce and Trade: The Canonical Implications of Canon 286*, s. 279–298.

Studia theologica, Univerzita Palackého v Olomouci – Cyrilometodějská teologická fakulta, Olomouc, 2022, ISSN 1212-8570,

ročník XXIV, číslo 4,

z obsahu:

OPATRŇÝ, Michal, *Vězeňská duchovní služba v perspektivě pastorální teologie*, s. 131–150.

The Jurist, Studies in Church Law and Ministry, The Catholic University of America, The School of Canon Law, Washington, D. C., ISSN 0022-6858,

78 (2022): 2,

z obsahu:

REILLEY, Patrick R., *The Principle of Proportionality Regarding Non-Penal Singular Administrative Acts in the Recent Jurisprudence of the Apostolic Signatura*, s. 413–444,

PAOLIS, Velasio de, D'AURIA, Andrea, *The Dispensation (Canons 85–93)*, s. 551–574.

Universum, Česká křesťanská akademie, Praha, 2023, ISSN 0862-8238,

č. 1/2023,

z obsahu:

SVOBODA, Pavel, *Pronásledování pro víru*, s. 28–31.

CHURCH LAW REVIEW | Volume XXIX | No. 91–2/2023

The Church Law Review is a peer-reviewed scientific journal included in the following scientific journal databases: **Web of Science (WOS)**, the European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), the Central and Eastern European Online Library (CEEOL) and the Index to Foreign Legal Periodicals. It is on the List of Peer-reviewed Non-impacted Journals Published in the Czech Republic, which is issued by the Research, Development and Innovation Council of the Government of the Czech Republic.

The journal is published four times a year (in January, April, July and October of each year).

The journal is published by the Church Law Society, which is a collective member of the Czech Christian Academy (1995) and a member of the Council of Scientific Societies of the Czech Republic (2014). It placed first in 2003, second in 2014 and third in 2023 in the Karlsbader Juristentage competition of the Society of German, Czech, Slovak and Austrian Lawyers for the best scientific legal journal published in the Czech Republic and Slovak Republic.

All articles are subject to double-blind peer review.

Office Address: Společnost pro církevní právo, z. s., Sudoměřská 25, 130 00 Praha 3, Czech Republic

E-mail: spcp@prf.cuni.cz

Websites: <http://spcp.prf.cuni.cz/en/basic-information-2/> (English),
<http://spcp.prf.cuni.cz/revue> (Czech)

Editor-in-chief: P. Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP

Deputy Editor-in-chief: Associate Professor JUDr. ICLic. Zábój Horák, Ph.D., LL.M.

Executive Editor: Mgr. Jakub Nagy

English Editor: Gareth Davies

Technical Editor: Tomáš Grundza

Editorial Board: JUDr. Miloš Holub, Ph.D., Prague, CZ
Associate Professor JUDr. ICLic. Zábój Horák, Ph.D., LL.M., Prague, CZ
JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M., Brussels, B
Professor JUDr. Matuš Nemeč, PhD., Bratislava, SK
R. D. Associate Professor JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D.,
Č. Budějovice, CZ
P. Professor JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP, Prague, CZ
Professor JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD., Bratislava, SK

DTP: Antonín Plicka

Cover Design: † Josef Hyzler

Photo: Antonín Krč

Printed by: TOMOS, a. s., Ohradní 59, 140 21 Praha 4

Distribution: Jana Nosková, Tomáš Grundza

This issue was closed as of 1st June 2023.

Print run of 1,000 copies

ISSN 1211-1635 (print)

ISSN 2336-5609 (online)

Reg. č. MK ČR: E 7429

© Společnost pro církevní právo, z. s., 2023

Česká verze tiráže je na následující stránce.

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA | XXIX. ročník | č. 91–2/2023

Revue církevního práva je recenzovaný vědecký časopis zařazený do mezinárodní citační databáze **Web of Science (WOS)** a databází odborných časopisů **European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS)**, **Central and Eastern European Online Library (CEEOL)** a **Index to Foreign Legal Periodicals**. Je uveden v Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice, vyhlášeném Radou pro výzkum, vývoj a inovace vlády České republiky. Vychází čtyřikrát ročně (v lednu, dubnu, červenci a říjnu každého roku).

Časopis vydává Společnost pro církevní právo, z. s., kolektivní člen České křesťanské akademie, z. s. (1995), člen Rady vědeckých společností České republiky (2014).

V soutěži Společnosti německých, českých, slovenských a rakouských právníků Karlovarské právnické dny o nejlepší odborný právnícký časopis vydávaný v České republice a Slovenské republice se Revue církevního práva umístila v roce 2003 na prvním místě, v roce 2014 na druhém místě a v roce 2023 na třetím místě.

Všechny články procházejí oboustranně anonymním recenzním řízením.

Adresa redakce: Společnost pro církevní právo, z. s., Sudoměřská 25, 130 00 Praha 3

E-mail: spcp@prf.cuni.cz

Internetové stránky: <http://spcp.prf.cuni.cz/revue> (česky),
< <http://spcp.prf.cuni.cz/en/basic-information-2> > (anglicky)

Šéfredaktor: P. prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP

Zástupce šéfredaktora: doc. JUDr. ICLic. Zábaj Horák, Ph.D., LL.M.

Výkonný redaktor: Mgr. Jakub Nagy

Redaktor anglických textů: Gareth Davies

Technický tajemník: Tomáš Grundza

Redakční rada: JUDr. Miloš Holub, Ph.D., Praha
doc. JUDr. ICLic. Zábaj Horák, Ph.D., LL.M., Praha
JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M., Brusel
prof. JUDr. Matuš Nemeč, PhD., Bratislava
R. D. doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D., České Budějovice
P. prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP, Praha
prof. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD., Bratislava

Sazba: Antonín Plicka

Grafická úprava obálky: † Josef Hyzler

Foto: Antonín Krč

Tisk: TOMOS, a. s., Ohradní 59, 140 21 Praha 4

Distribuce: Jana Nosková, Tomáš Grundza

Toto číslo bylo redakčně uzavřeno ke dni 1. června 2023.

Náklad: 1 000 výtisků

ISSN 1211-1635 (tištěná verze)

ISSN 2336-5609 (elektronická verze)

Reg. č. MK ČR: E 7429

© Společnost pro církevní právo, z. s., 2023

The English version of this imprint's text is available on the previous page.